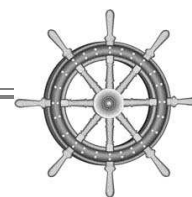

TANULMÁNYI SEGÉDLET

NEMZETKÖZI JOG I.

20100/2011. tanév I. félév

JOGÁSZ SZAK

tagozatok:

JNA – NEJEN1XN

JLK – NEJEK1XL

JLS – NEJES1XL

JL8 - NEJE81XL

**SZTE Állam- és Jogtudományi Kar
Nemzetközi Jogi és Európa-jogi Tanszék**

A TÁRGY ALAPADATAI

Tárgyfelelős tanszék:	SZTE Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi jogi és Európa-jogi Tanszék
Oktatók neve:	Prof. Dr. Bodnár László Prof. Dr. Blutman László Dr. Schiffner Imola, tanársegéd Dr. Szalai Anikó tanársegéd
Elérhetőség:	6722 Szeged, Rákóczi tér 1., 617. iroda Tel/Fax: (62) 544-422 E-mail: nemzetk.eujoy@juris.u-szeged.hu Oktatói fogadóóra: tanrendben meghirdetett időpontokban
Értékelés:	B3
Konzultációs lehetőség:	Az oktatók meghirdetett fogadóóráiban, illetve a konzultációs gyakorlatot felvevő hallgatóknak, a konzultációk időpontjában.

TÉMAKÖRÖK

- I. Nemzetközi jog - bevezető tanok
- II. A nemzetközi jog alapelvei
- III. Nemzetközi szerződések
- IV. Az államok nemzetközi jogi felelőssége
- V. A viták békés elintézése
- VI. Kiemelt jogesetek

KÖTELEZŐ TANANYAG

- az előadásokon elhangzottak
- Kovács Péter : Nemzetközi közjog. Budapest 2006., alábbiakban megjelölt részei
- kiemelt jogesetek összefoglalói
- egyes nemzetközi szerződések, jogszabályok, egyéb dokumentumok alábbiakban kiemelt részei (nem hivatalos szöveg!)

A jogszabályok, egyéb dokumentumok itt kiemelt rendelkezéseinek közzététele oktatási célból történik.

AJÁNLOTT IRODALOM

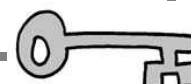
Nagy Károly: Nemzetközi jog. Püski, Budapest 1999.

A TÁRGY CÉLJA

A tárgy célja, hogy megismertesse a hallgatókat a nemzetközi jog, mint jogi normarendszer működésének legalapvetőbb területeivel. Ennek során a hallgatók betekintést kapnak a következő lényeges, a nemzetközi jog működését lehetővé tevő területekbe: a nemzetközi jogi normarendszer lényeges jellemzői, a nemzetközi jog érvényesülése a belső jogban, a nemzetközi jog forrásai (különösen nemzetközi szerződések és szokásjog), a nemzetközi jog alapelvei, a nemzetközi jogi felelősség és a nemzetközi jogviták elintézésnek módjai.

MÓDSZERTANI JAVASLATOK EGYÉNI TANULÁSHOZ

Az előadások látogatása kiemelten javasolt! (Az előadáson elhangzottak a kötelező tananyag részét képezik, és számonkérhetőek.)

Az egyéni tanulás során, a tematikának megfelelően, sorban haladjon. A tanulás során az egyes fejezetekhez tartozó témakörök felcserélése nem ajánlott. Az egyes témaköröknél először a „Tanulmányi segédlet” megfelelő részét olvassa el, azonosítsa a kötelező, írásos, vonatkozó tananyagrészt. Olvassa el és tanulja meg a könyvből az anyagot, az előadáson elhangzott kiegészítéseket, és olvassa hozzá a megjelölt nemzetközi szerződések, illetve jogszabályok, egyéb dokumentumok kiemelt rendelkezéseit a „Tanulmányi segédlet”-ből. Az adott témakör elsajátítása után, a „Tanulmányi segédlet” megfelelő részénél ellenőrizze tudását a gyakorló kérdések megválaszolásával, illetve ellenőrizze a külön kiemelt fogalmak ismeretét is.

A „Tanulmányi segédlet”-ben megtalálja a témákhoz tartozó nemzetközi szerződések, jogszabályok egyes, fontos rendelkezéseit. E rendelkezéseket gondosan tanulmányozza át, ugyanis a tanultaknak ez képezi tételes jogi hátterét. A jogszabályoknak ne a szövegét tanulja meg, hanem a szabályozás lényegét jegyezze meg, kiegészítve ezzel az előadáson és a könyvből tanultakat.

A TANANYAG SZÁMONKÉRÉSE, ÉRTÉKELÉSE

Számonkérés formája: **B3 beszámoló**

A tananyag félévi számonkérése írásbeli beszámoló formájában történik, a szorgalmi időszak végén. Az írásbeli beszámoló időpontját külön tesszük közzé az egyes tagozatoknak. Az írásbeli beszámoló időtartama mintegy 20-30 perc, a feladatlapon 6-9 rövidebb kérdés szerepel. Külön tételsor nincs. A beszámoló értékelése pontozással történik, minősítések: kiválóan megfelelt (5), megfelelt (3), nem felelt meg (1). A kérdések a nemzetközi jog tanult témaköreinek alapfogalmaira, alapvető összefüggéseire és lényeges szabályaira irányulnak (l. önellenőrző kérdéseket is). A tananyag átfogóbb és mélyebb számonkérése, a tanév végén, szigorlaton történik, a Nemzetközi jog II. tárgyelemhez tartozó tudásanyaggal együtt.

I. A nemzetközi jog - bevezető tanok

A tananyag

- Előadások

- Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Budapest 2006. az alábbiakban megjelölt részei

A témakör általános áttekintése

(a kötelező tananyag megjelölésével)

(Rövidítések:

Kovács Nemzetközi közjog. Budapest 2006. c. tankönyv
EA – az előadás anyaga)

1. A nemzetközi jog lényege, sajátosságai

(EA.; Kovács 49-57., 70-74 o.)

2. A nemzetközi jog alanyairól - általában

(EA., Kovács 165-168. (363-372 pontok), 275-280., 298-299., 354-361. o.)

A nemzetközi jog alanyainak köre

- 2.1. Jogképeség, cselekvőképesség a nemzetközi jogban
- 2.2. Tipikus jogalanyok: állam, nemzetközi szervezet, egyén
- 2.3. Az állam jogképesége-eredeti, korlátlan, objektív jellegű
- 2.4. A nemzetközi szervezetek jogképesége-származékos, korlátozott, szubjektív
- 2.5. A magánfelek jogalanyisága
- 2.6. Különleges jogalanyok: nép, nemzet, emberiség, Vatikán, Máltai Lovagrend

3. A nemzetközi jog forrásai

(EA.; Kovács 77-79., 135-62. o.)

A Nemzetközi Bíróság Alapszabályai (Statútuma) (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

38. Cikk

1. A Bíróság, amelynek az a feladata, hogy az eléje terjesztett jogvitákat a nemzetközi jog alapján döntse el, eljárása során a következő forrásokat alkalmazza:

- a) azokat az általános vagy különös nemzetközi egyezményeket, amelyek a vitában álló Államok által kifejezetten elismert jogszabályokat állapítanak meg;*
- b) a nemzetközi szokást, mint a jog gyanánt elismert általános gyakorlat bizonyítékát;*
- c) a civilizált nemzetek által elismert általános jogelveket;*
- d) az 59. cikk rendelkezéseinek fenntartása mellett a bírói döntéseket és a különböző nemzetek legkiválóbb publicistáinak tanítását, mint a jogszabályok megállapításának segédeszközeit.*

2. Ez a rendelkezés nem érinti a Bíróságnak azt a jogát, hogy a felek megegyezése esetén valamely ügyet ex aequo et bono (méltányosság alapján) döntsön el.

4. A nemzetközi jog és a belső jog viszonya

(EA.; Kovács 57-69. o.)

Nota bene! - Fontos fogalmak

jogképeség, cselekvőképesség, retorzió, repressália, permisszív szabály, imperatív norma, transzformálás, kihirdetés, *opinio iuris*, egyoldalú jogi aktus

Önellenőrző kérdések

Mi a különbség az állam és a nemzetközi szervezetek jogalanyisága között?

Mi az önsegély?

Kik közötti kapcsolatokat rendezik a nemzetközi jogszabályok?

A jogalany fogalma.

Ki lehet a nemzetközi jogban cselekvőképes?

A nemzetközi jog tipikus alanyai?

Mit jelent az objektív jellegű jogalanyiság?

Mondjon példát arra, milyen esetben nemzetközi jogalany az egyén!

Az emberiség milyen esetekben nemzetközi jogalany?

A nemzetközi jog kikényszerítése milyen formában történik?

A nemzetközi jog definíciója.

Mit jelent a partikuláris nemzetközi jog?

Mit jelent a bilaterális nemzetközi jog?

Mi az imperatív norma?

A nemzetközi jog és belső jog viszonyára vonatkozóan milyen elméletek alakultak ki?

Mi a monista elmélet?

Mit jelent a szupranacionalitás?

Mi a jogrendszer?

Melyek a nemzetközi jog forrásai a Nemzetközi Bíróság Statútuma szerint?

Minek minősülnek a megelőző bírói döntések és a kiváló jogtudósok véleményei a

Nemzetközi Bíróság Statútuma 38. cikke alapján?

Mi a szokásjog két eleme?

Mit jelent az *opinio juris*?

Milyen bizonyítékai lehetnek a szokásjog létezésének?

Hogyan tehető a nemzetközi szokásjog az állam belső jogának részévé?

Mondjon példát a szokásjog kodifikálására!

Mi a *soft law*?

Mi a különbség az autonóm és a nem autonóm egyoldalú aktusok között?

II. A nemzetközi jog alapelvei

A tananyag

- előadások
- Kovács P.: Nemzetközi közjog. Budapest 2006. megjelölt részei
- egyes nemzetközi szerződések, ENSZ közgyűlési határozatok alább kiemelt részei (nem hivatalos szöveg!)

A témakör vázlata

- 1. A nemzetközi jogi jogelvek és alapelvek**
 - 1.1. A nemzetközi jogi jogelvek fogalma, példák a nemzetközi jogelvekre
 - 1.2. A nemzetközi jogi alapelvek
 - 1.3. Az államok alapjogai és alapkötelezettségei
- 2. A szuverenitás elve**
 - 2.1. A szuverenitás lényege
 - 2.2. Az elv kialakulása a középkor óta (Machiavelli, Bodin, Suarez, Grotius)
 - 2.3. A szuverenitás hordozói
 - 2.4. A szuverenitás külső és belső oldala
 - 2.5. A szuverenitás tartalma, tartalmának változása
 - 2.6. A szuverenitás korlátai - az önkorlátozás elmélete (Jellinek, Liszt, Wimbledon ügy)
 - 2.7. A szuverenitás a modern korban
- 3. Az államok egyenlőségének elve**
- 4. A beavatkozás tilalma**
- 5. Az erőszak tilalma és a viták békés rendezésének elve**
 - 4.1. Az erőszak alkalmazásához való jog fokozatos történeti korlátozása
 - 4.2. Az ENSZ Alapokmány (1945), mint az erőszak tilalmának tételes jogi alapja
 - 4.3. Mi az erőszak?
 - 4.4. Kivételek az erőszak alkalmazásának tilalma alól
- 6. Az államok együttműködésének elve**
- 7. A nemzetközi kötelezettségek jóhiszemű teljesítésének elve**
- 8. A népek és nemzetek önrendelkezési joga**
 - 9.1 Az önrendelkezési jog kialakulása
 - 9.2 Az önrendelkezési jog tételes jogi alapjai
 - 9.3 A nép és nemzet, mint az önrendelkezési jog alanya
 - 9.4 Az önrendelkezési jog tartalma
 - 9.5 Az önrendelkezési jog kapcsolata más elvekkkel és nemzetközi jogi normákkal

A témakör általános áttekintése

(a kötelező tananyag megjelölésével)

(Rövidítések:

Kovács P. – Kovács P.: Nemzetközi közjog. Budapest 2006. c. tankönyv
EA – az előadás anyaga)

1. A nemzetközi jogi jogelvek és alapelvek

A nemzetközi jogi jogelvek

(EA.; Kovács P. 145-147. o.)

1. A nemzetközi jogi jogelvek fogalma, példák a nemzetközi jogelvekre
2. A nemzetközi jogi alapelvek
 - nemzetközi jog vagy államok közötti kapcsolatok elvei?
 - alapelvek a jogforrásokban
 - az alapelvek lehetséges köre

Az államok alapjogai és alapkötelezettségei

(EA.; Kovács P. 219-239. o.)

2. A szuverenitás elve

(EA.; Kovács P. 220-224. o.)

1. A szuverenitás lényege

Egyesült Nemzetek Alapokmánya (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

2. cikk 1. A Szervezet valamennyi tag szuverén egyenlőségének elvén alapszik.

2. Az elv kialakulása a középkor óta (Machiavelli, Bodin, Suarez, Grotius)
3. A szuverenitás hordozói
4. A szuverenitás külső és belső oldala
 - a szuverenitás és az állam területi integritása
 - a szuverenitás és az állami immunitás
 - a szuverenitás és függetlenség
5. A szuverenitás tartalma, tartalmának változása
6. A szuverenitás korlátai - az önkorlátozás elmélete (Jellinek, Liszt, Wimbledon ügy)
7. A szuverenitás a modern korban

3. Az államok egyenlőségének elve

(EA.; Kovács P. 224-225. o.)

1. Az államok egyenlőségének tételes jogi alapjai
2. Az államok egyenlősége, mint jogi egyenlőség
3. Az államok egyenlősége, és a nagyhatalmak az ENSZ-ben - a BT állandó tagjainak többletjogai és többletkötelezettségei

4. Eltérő tagállami jogokat biztosító nemzetközi szervezetek

4. A beavatkozás tilalma

(EA.; Kovács P. 225-232. o.)

A beavatkozás tilalmának kialakulása

bécsi kongresszus (1814-1815) - beavatkozási jog
1823 - Monroe-doktrína

Az állam belső joghatóságának körébe tartozó ügyek köre - beavatkozás tilalma és a szuverenitás elve

A beavatkozás és barátságos tanácsadás (*intervenció* - *intercessió*) elhatárolása

Az ENSZ beavatkozásának korlátai

Egyesült Nemzetek Alapokmánya (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

2. cikk 7. A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem jogosítja fel az Egyesült Nemzeteket arra, hogy olyan ügyekbe avatkozzanak, amelyek lényegileg valamely Állam belső joghatóságának körébe tartoznak és nem kötelezi a tagokat arra sem, hogy az ilyen ügyeket a jelen Alapokmánynak megfelelő rendezési eljárás alá bocsássák; ez az elv azonban a VII. fejezetben tárgyalta kényszerítő intézkedések alkalmazását semmiben sem érinti.

A belügyek, az állam belső joghatóságába tartozó ügyek meghatározása

A megengedett beavatkozás esetei

nemzetközi szerződés megengedi
az állam kéri (beleegyezés)
végszükség
szükséghelyzet - humanitárius intervenció

A humanitárius intervenció kérdése

- humanitárius intervenció fogalma: egy vagy több állam vagy nemzetközi szervezet által végrehajtott fegyveres erőszak, egy másik állammal szemben azért, hogy megállítsák az ezen állam által véghezvitt tömeges és súlyos emberi jogi vagy humanitárius jogi jogsértéseket. A beavatkozást a célállam nem kéri, annak *ultima ratio* jellege van, a beavatkozónak érdektelenül és a nemzetközi jog releváns szabályainak a betartásával kell eljárni.

- elhatárolása a humanitárius segítségnyújtástól

5. Az erőszak tilalma

(EA.; Kovács P. 232-233. o., Kovács P. 513-519.o., 527-532.o.)

5.1. Az erőszak alkalmazásához való jog fokozatos történeti korlátozása

1902 - Drago-elv
1907 - Drago-Porter egyezmény

1920 - Nemzetek Szövetségének Alapokmánya
1928 - Kellog-Briand Paktum

5.2. Az ENSZ Alapokmánya (1945), mint az erőszak tilalmának tételes jogi alapja

Egyesült Nemzetek Alapokmánya (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

2. cikk 4. A Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniuk kell.

ENSZ Közgyűlés 2625 (XXV) (1970) sz. határozata¹

Nyilatkozat az államok közötti baráti kapcsolatok és együttműködés nemzetközi jogi alapelveiről, az Egyesült Nemzetek Alapokmányával összhangban

[...]

1. Ünnepelesen kinyilvánítja a következő elveket:

[...]

Minden állam köteles nemzetközi kapcsolataiban tartózkodni bármely állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló, vagy az Egyesült Nemzetek céljaival összeegyeztethetetlen, bármely más módon megnyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától. Az ilyen erőszakkal való fenyegetés, vagy erőszak alkalmazása a nemzetközi jog és az Egyesült Nemzetek Alapokmánya megsértését jelenti, és soha nem alkalmazhatóak nemzetközi kérdések rendezésének eszközeként.

A támadó háború béke elleni bűncselekményt jelent, amelyért nemzetközi jogi felelősség áll fenn.

Az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel összhangban, az államok kötelesek tartózkodni a támadó háború propagandájától.

Minden állam köteles tartózkodni más állam fennálló nemzetközi határainak megsértését célzó, vagy a nemzetközi viták megoldásának eszközéül szolgáló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától, beleértve a területi vitákat és az államhatárookra vonatkozó kérdéseket is.

Minden állam hasonlóképpen köteles tartózkodni olyan nemzetközi megállapodásban megállapított, vagy annak megfelelő, nemzetközi demarkációs vonalak, mint például fegyverszüneti vonalak, megsértésére irányuló erőszakkal való fenyegetéstől, vagy erőszak alkalmazásától, amely megállapodásnak részese, vagy amelyet más okból köteles tiszteletben tartani. [...]

Az államok kötelesek tartózkodni az erőszak alkalmazásával járó represszáliától.

Minden állam köteles tartózkodni minden olyan erőszakos cselekménytől, amely az egyenjogúság és önrendelkezés elvének kifejtésénél említett népeket az önrendelkezéshez, a szabadsághoz és függetlenséghez való joguktól fosztja meg.

Minden állam köteles tartózkodni olyan irreguláris erők, vagy fegyveres bandák szervezésétől, vagy szervezésének bátorításától, beleértve a zsoldosokat is, amelyek célja egy másik állam területére való behatolás.

Minden állam köteles tartózkodni egy másik államban végbemenő polgárháborús cselekmények, vagy terrorcselekmények szervezésétől, ösztönzésétől, segítésétől, az abban való részvételtől, vagy

¹ A fordítás során támaszkodtunk az alábbi munkára: Nemzetközi jogi dokumentumgyűjtemény. (Szerk. Posta I. – Dunay P. – Kardos G. – Nagy B.) Budapest 1984.

saját területén, ilyen cselekmények elkövetésére irányuló szervező tevékenység eltűrésétől, abban az esetben, ha a jelen bekezdésben említett cselekmények erőszak alkalmazásával, vagy azzal való fenyegetéssel járnak.

Egy állam területe sem lehet katonai megszállás tárgya az Alapokmány rendelkezéseit sértő erőszak alkalmazásának eredményeként. Az állam területe nem lehet más állam területszerzésének tárgya erőszak alkalmazásának, vagy azzal való fenyegetésnek az eredményeként. Semmilyen területszerzés, amely erőszakkal való fenyegetésnek, vagy erőszak alkalmazásának eredménye, nem tekinthető jogosnak.

5.3. Mi az erőszak?

- az erőszak formái
- erőszak - agresszió - fegyveres intervenció

ENSZ Közgyűlés 3314 (XXIX) (1974) sz. határozata az agresszió meghatározásáról²

1. Cikk

Agresszió: fegyveres erő alkalmazása valamely állam részéről egy másik állam szuverenitása, területi épsége vagy politikai függetlensége ellen, vagy az ENSZ Alapokmányával összeegyeztethetetlen bármely más módon, ahogy azt ez a meghatározás kifejti.[...]

2. Cikk

Fegyveres erőnek, az Alapokmány megsértésével, elsőként való alkalmazása valamely állam részéről, első megítélésre, agressziós cselekmény bizonyítékának tekintendő, bár a Biztonsági Tanács, az Alapokmánnyal összhangban, juthat arra a következtetésre, hogy más, vonatkozó körülmények fényében, beleértve a tényt, hogy a szóban forgó cselekmények vagy következményeik nem eléggé súlyosak, nem indokol olyan döntést, hogy agressziós cselekményt követtek el.

3. Cikk

A következő cselekmények bármelyike, tekintet nélkül arra, hogy történt-e hadüzenet, agresszióknak minősül a második cikk rendelkezéseivel függően, és azokkal összhangban:

- a) egy állam fegyveres erői által végrehajtott invázió vagy támadás egy másik állam területe ellen, vagy bármilyen, akár ideiglenes, katonai megszállás, amely ilyen invázió vagy támadás eredménye, vagy egy másik állam területének, illetve annak egy részének, erő alkalmazásával történő bármilyen annektálása;
- b) egy másik állam területének bombázása egy állam fegyveres erői által, vagy bármiféle fegyvert használata egy állam által, egy másik állam területe ellen;
- c) egy állam kikötőinek vagy partjainak blokádja egy másik állam fegyveres erői által;
- d) egy másik állam szárazföldi, tengeri vagy légierőinek, tengeri és légi flottájának megtámadása egy állam fegyveres erői által;
- e) egy állam fegyveres erőinek, melyek egy másik állam területén tartózkodnak a fogadó állammal történt megegyezés alapján, az egyezményben foglalt feltételek megszegésével történő felhasználása, vagy az egyezmény lejártá után, azok további jelenléte az illető területen;
- f) egy állam cselekménye, mellyel megengedi, hogy területét, amelyet egy másik állam rendelkezésére bocsátott, a másik állam agressziós cselekmény elkövetésére használja egy harmadik állam ellen;
- g) fegyveres bandák, csoportok, önkéntesek vagy zsoldosok küldése egy állam által vagy nevében, fegyveres cselekmények végrehajtására egy másik állam ellen, melyek olyan súlyosak, hogy kimerítik a fent felsorolt cselekményeket, vagy az állam komoly részvétele ebben.

4. Cikk

A cselekmények fenti felsorolása nem kimerítő, és a Biztonsági Tanács dönthet úgy, hogy más cselekmények is agressziót képeznek az Alapokmány rendelkezései alapján.

² A fordítás során támaszkodtunk az alábbi munkára: Nemzetközi jogi dokumentumgyűjtemény. (Szerk. Posta I. – Dunay P. – Kardos G. – Nagy B.) Budapest, 1984.

5. Cikk

1. *Semmiféle politikai, gazdasági, katonai vagy egyéb megfontolás nem szolgálhat agresszió igazolására.*
2. *Az agressziós háború büntett a nemzetközi béke ellen. Az agresszió nemzetközi felelősséget keletkeztet.*
3. *Semmiféle területszerzést vagy különleges előnyt, mely agresszió eredménye, nem lehet és nem szabad jogszerűnek elismerni.*

5.4. Kivételek az erőszak alkalmazásának tilalma alól

5.4.1 Az ENSZ Biztonsági Tanács által alkalmazható erőszak

Egyesült Nemzetek Alapokmánya (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

2. cikk

6. A Szervezet biztosítja, hogy amennyiben a nemzetközi béke és biztonság fenntartása érdekében szükséges, azok az Államok is, amelyek az Egyesült Nemzeteknek nem tagjai, ezeknek az elveknek megfelelően járjanak el.

[...]

42. cikk

Ha a Biztonsági Tanács úgy találja, hogy a 41. Cikkben említett rendszabályok elégtelenek, vagy elégteleneknek bizonyulnak, úgy légi, tengeri és szárazföldi fegyveres erők felhasználásával olyan műveleteket fogantatosíthat, amelyeket a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához, vagy helyreállításához szükségeseknek ítél. Ezek a műveletek az Egyesült Nemzetek tagjainak légi, tengeri és szárazföldi hadereje által fogantatosított tüntető felvonulásból, zárlatból (blokád) vagy egyéb műveletekből is állhatnak.

5.4.2 A jogos önvédelem

Egyesült Nemzetek Alapokmánya (kihirdetve: 1956. évi I. tv.) 51. cikk

A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem érinti az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló fegyveres támadás esetében az egyéni vagy kollektív önvédelem természetes jogát mindaddig, amíg a Biztonsági Tanács a nemzetközi béke és biztonság fenntartására szükséges rendszabályokat meg nem tette. A tagok az önvédelem e jogának gyakorlása során fogantatosított rendszabályukat azonnal a Biztonsági Tanács tudomására tartoznak hozni és ezek a rendszabályok semmiképpen sem érintik a Biztonsági Tanácsnak a jelen Alapokmány értelmében fennálló hatáskörét és kötelességét abban a tekintetben, hogy a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása végett az általa szükségesnek tartott intézkedéseket bármikor megtegye.

5.4.3 Az állam belegyezése

5.5 A viták békés rendezésének elve

(EA.; Kovács P. 233-234. o., lsd. tanulmányi segédlet V. fejezete)

6. Az államok együttműködésének elve (EA.; Kovács P. 234-235. o.)

Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 2625. (XXV.) sz. határozata

Az államoknak kötelességük, hogy tekintet nélkül politikai, gazdasági és társadalmi rendszereikben levő különbségekre, együttműködjenek egymással a nemzetközi kapcsolatok különféle szféráiban, avégett, hogy fenntartsák a nemzetközi békét és biztonságot, valamint hogy előmozdítsák a nemzetközi gazdasági stabilitást és fejlődést, a nemzetek általános jólétét és az ilyen különbségeken alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentes nemzetközi együttműködést.

7. A nemzetközi kötelezettségek jóhiszemű teljesítésének elve (EA.; Kovács P. 235-236. o.)

Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 2625. (XXV.) sz. határozata

Minden államnak kötelessége jóhiszeműen teljesíteni a nemzetközi jog általánosan elismert elvei és szabályai alapján érvényes nemzetközi egyezmények szerinti kötelezettségeit.

8. A népek és nemzetek önrendelkezési joga (EA.; Kovács P. 236-239., 356-359. o.)

9.1 Az önrendelkezési jog kialakulása

a népszavazások területátcsatolásról, mint az önrendelkezési jog megnyilvánulása
Wilson elnök az önrendelkezésről
Nemzetek Szövetsége

9.2 Az önrendelkezési jog tételes jogi alapjai

ENSZ rendszere

Egyesült Nemzetek Alapokmánya (kihirdetve: 1956. évi I. tv.) 1. cikk

Az Egyesült Nemzetek célja, hogy

...

2. a nemzetek között a népeket megillető egyenjogúság és önrendelkezési jog elvének tiszteletben tartásán alapuló baráti kapcsolatokat fejlessze és az általános béke megerősítésére alkalmas egyéb intézkedéseket fogantatosítson;

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (New York, 1966 - kihirdetve: 1976. évi 8. törvényerejű rendelet)

1. cikk

1. Minden népnek joga van az önrendelkezésre. E jog értelmében a népek szabadon határozzák meg politikai rendszerüket és szabadon biztosítják gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket.

2. Céljai elérése érdekében minden nép - a kölcsönös előnyök elvén alapuló nemzetközi gazdasági együttműködésből és a nemzetközi jogból eredő kötelezettségeinek tiszteletben tartásával - szabadon rendelkezik természeti kincseivel és erőforrásaival. Semmilyen körülmények között sem fosztható meg valamely nép a létfenntartásához szükséges eszközeitől.

3. Az Egyezségokmányban részes államok, ideértve azokat is, amelyek önkormányzat nélküli, illetőleg gyámsági területek igazgatásáért felelősek, előmozdítják a népek önrendelkezési jogának megvalósítását, s ezt a jogot az Egyesült Nemzetek Alapokmányának rendelkezéseivel összhangban tiszteletben tartják.

(Uganyígy Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (New York, 1966 - kihirdetve: 1976. évi 9. törvényerejű rendelet) 1. cikke

Az ENSZ Közgyűlésének 1514. (XV.) sz. határozata A gyarmati népeknek nyújtandó függetlenségről és önrendelkezési jogról

Az ENSZ Közgyűlésének 2625. (XXV.) sz. határozata Az államok közötti békés kapcsolatok és baráti együttműködés elveiről

9.3 A nép és nemzet, mint az önrendelkezési jog alanya
a nép és nemzet elhatárolása
mi a nép?

9.4 Az önrendelkezési jog tartalma

9.5 Az önrendelkezési jog kapcsolata más elvekkel és nemzetközi jogi normákkal
az önrendelkezési jog és az államok szuverenitása, területi sérthetatlensége
az önrendelkezési jog és a kollektív emberi jogok
az önrendelkezési jog és a nemzeti felszabadító háborúk

Nota bene! - Fontos fogalmak

szuverenitás, immunitás, az önkorlátozás elmélete, nép, nemzet, önrendelkezési jog, kollektív emberi jogok, nagyhatalom, Biztonsági Tanács, intervenció, intercessió, Monroe-elv, belső joghatóság, belügy, egyenlőtlen szerződés, nemzetközi jogi szükséghelyzet, nemzetközi jogi végszükség, humanitárius beavatkozás, humanitárius segítségnyújtás, jogos önvédelem, agresszió

Önellenőrző kérdések

Mikor kezdett kialakulni a szuverenitás fogalma?
Melyik a szuverenitás két oldala? Mi a különbség közöttük?
Mit jelent az állami immunitás?
Milyen jogokat foglal magában a szuverenitás? Mondjon példákat!
Rendelkezhet-e egy állam korlátlan szuverenitással? Válaszát indokolja!
Kiket illet meg az önrendelkezési jog?
Mik az önrendelkezési jog gyakorlásának módjai?
Melyik alapelvvel ütközhet össze az önrendelkezési jog? Miért?
Milyen kivételek vannak az egyenlőség elve alól?
Mi a különbség az intervenció és az intercessió között?
Hogyan határozható meg a állam belső joghatóságába eső ügyek köre?
A Monroe-elv lényege.
Mikor megengedett a beavatkozás?
Mi a humanitárius intervenció?

Mi a különbség a humanitárius intervenció és a humanitárius segítségnyújtás között?
Mi a közös az alábbi évszámokban: 1907, 1920, 1928, 1945?
Mondjon példát olyan magatartásra, amely beleütközik az erőszak tilalmának elvébe!
Az ENSZ Alapokmány melyik cikke mondja ki az erőszak tilalmának elvét?

III. A nemzetközi szerződések

A tananyag

- előadások
- Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Osiris, Budapest 2006, III. fejezet
- a szerződések jogáról szóló 1969. évi bécsi egyezmény (1987. évi 12. tvr.) alább kiemelt részei (nem hivatalos szöveg!), és egyes magyar jogszabályok alább kiemelt részei

A témakör vázlata

- 1. A nemzetközi szerződésről általában**
 - 1.1 A nemzetközi szerződés fogalma, és szabályozása a nemzetközi jogban
 - 1.2 A nemzetközi szerződés elnevezései
- 2. A nemzetközi szerződés alanyai, a felek köre (ki köthet nemzetközi szerződést?)**
 - 2.1 A szerződő fél fogalma
 - 2.2 A nemzetközi szerződések csoportosítása különböző szempontok szerint
- 3. A nemzetközi szerződés létrehozása**
 - 3.1 A nemzetközi szerződés megkötése
 - 3.2 A nemzetközi szerződés szerkezete és részei
 - 3.3. A nemzetközi szerződés nyelve
 - 3.4 A nemzetközi szerződéshez fűzött fenntartások
 - 3.5 A nemzetközi szerződés érvénytelensége
- 4. A nemzetközi szerződés alkalmazása**
 - 4.1 A nemzetközi szerződés végrehajtása
 - 4.2 A nemzetközi szerződés végrehajtásának biztosítékai
 - 4.3 A nemzetközi szerződés értelmezése
 - 4.4 A nemzetközi szerződés hatálya
 - 4.5 A hatályba nem lépett nemzetközi szerződés joghatása, és ideiglenes alkalmazása
 - 4.6 A nemzetközi szerződés felfüggesztése
 - 4.7 A nemzetközi szerződés módosítása
- 5. A nemzetközi szerződés megszűnése**
 - 5.1 Megszűnés a felek akarata alapján
 - 5.2 Megszűnés a nemzetközi jog általános szabályai alapján
 - 5.3. Közös eljárási szabályok a nemzetközi szerződés érvénytelensége, megszűnése, az abból való kilépés, vagy annak felfüggesztése esetén

A témakör általános áttekintése

(a kötelező tananyag megjelölésével)

(Rövidítések:

- Kovács P. - Kovács P.: Nemzetközi közjog. Osiris, Budapest 2006. c. tankönyv
EA - az előadás anyaga
BE-1969 - a szerződések jogáról szóló 1969. évi bécsi egyezmény)

1. A nemzetközi szerződésről általában

1.1 A nemzetközi szerződés fogalma, és szabályozása a nemzetközi jogban (EA, Kovács P. 79-80. o.)

A Nemzetközi Bíróság Alapszabályai (Statútuma) (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

38. Cikk

1. A Bíróság, amelynek az a feladata, hogy az eléje terjesztett jogvitákat a nemzetközi jog alapján döntse el, eljárása során a következő forrásokat alkalmazza:

a) azokat az általános vagy különös nemzetközi egyezményeket, amelyek a vitában álló Államok által kifejezetten elismert jogszabályokat állapítanak meg;

[...]

BE-1969 2. cikk 1. bekezdés a. pont

a) a „szerződés” államok között írásban kötött és a nemzetközi jog által szabályozott megállapodást jelent, tekintet nélkül arra, hogy egyetlen, kettő vagy több, egymással kapcsolatos okmányba foglalták-e azt és függetlenül a megállapodás sajátos megnevezésétől;

2005. évi L. tv. a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról

2. § E törvény alkalmazásában

a) nemzetközi szerződés: más állammal vagy a nemzetközi jog szerződéskötési képességgel bíró egyéb alanyával kötött, a Magyar Köztársaság számára nemzetközi jogi jogokat és kötelezettségeket létesítő, módosító vagy megszüntető, a nemzetközi jog által szabályozott, bármilyen elnevezéssel vagy címmel rendelkező írásbeli megállapodás;

A szerződések jogáról szóló, 1969-es bécsi egyezmény 2. cikk 1. bekezdés a) pontja alá nem eső nemzetközi szerződések szabályozása a nemzetközi jogban.

BE-1969

3. Cikk Az egyezmény hatályán kívül eső nemzetközi megállapodások

Az a tény, hogy az egyezmény hatálya nem terjed ki az államok és a nemzetközi jog más alanyai közötti, vagy a nemzetközi jog ezen más alanyai közötti, illetve a nem írásos formában kötött nemzetközi megállapodásokra, nem érinti:

- a) az ilyen megállapodások jogi erejét;
b) az egyezményben foglalt minden olyan szabálynak ezekre történő alkalmazását, amelyeknek a nemzetközi jog alapján az egyezménytől függetlenül alávetettek;
c) az egyezmény alkalmazását az államok egymás közti viszonyában olyan nemzetközi megállapodások esetén, amelyeknek a nemzetközi jog más alanyai és részesei.

1.2 A nemzetközi szerződés elnevezései (EA, Kovács P. 80-82. o.)

- különböző elnevezések, és ezek tartalma: szerződés, egyezmény, megállapodás, nyilatkozat, jegyzőkönyv, alapokmány, akta, kartell, modus vivendi, kompromisszum, konkordátum, stb.
- az elnevezések utalhatnak a szerződés tartalmára is - l. könyv.

2. A nemzetközi szerződés alanyai, a felek köre (ki köthet nemzetközi szerződést?)

2.1 A szerződő fél fogalma (EA, Kovács P. 80. o.)

BE-1969 2. cikk 1. bekezdés

[...]

- f) a „szerződő állam” azt az államot jelenti, amelyik elismerte, hogy a szerződés reá nézve kötelező hatállyal bír, függetlenül attól, hogy a szerződés hatályba lépett-e vagy sem;
- g) a „részes fél” olyan államot jelent, amely elismerte, hogy a szerződés reá nézve kötelező hatállyal bír és amelynek viszonylatában a szerződés hatályban van;
- h) a „harmadik állam” olyan államot jelent, amely nem részese a szerződésnek;

2.2 A nemzetközi szerződések csoportosítása különböző szempontok szerint (EA, Kovács P. 83. o.)

- a) részes felek száma (univerzális, partikuláris, bilaterális)
- b) ügyintéző – normaalkotó
- c) normatív – konstitutív
- d) megkötés alapján: egyszerűsített formában – ünnepélyes formában
- e) részes felek jogalanyiséga szerint (államok, nemzetközi szervezetek, vegyes)

3. A nemzetközi szerződés létrehozása

3.1 A nemzetközi szerződés megkötése (EA, Kovács P. 83-98. o.)

Alkotmány

19. § [...]

(3) E jogkörében az Országgyűlés

[...]

f) megköti a Magyar Köztársaság külkapcsolatai szempontjából kiemelkedő fontosságú nemzetközi szerződéseket;

30/A. § (1) A köztársasági elnök

[...]

b) a Magyar Köztársaság nevében nemzetközi szerződéseket köt, ha a szerződés tárgya a törvényhozás hatáskörébe tartozik, a szerződés megkötéséhez az Országgyűlés előzetes hozzájárulása szükséges,

35. § (1) A Kormány

[...]

j) közreműködik a külpolitika meghatározásában; a Magyar Köztársaság Kormánya nevében nemzetközi szerződéseket köt;

3.1.1 A megkötés folyamata:

- tárgyalás, szerződés megszövegezése
- parafálás
- aláírás
- ratifikáció
- beiktatás

3.1.2 Az állam képviselői a szerződéskötésnél

BE-1969

7. Cikk Meghatalmazás

1. Szerződés szövegének elfogadása vagy hitelesítése, illetve azon elismerés kifejezése szempontjából, hogy egy szerződés hatálya az államra nézve kötelező, valamely személy akkor tekintendő egy állam képviselőjének, ha:

- a) megfelelő meghatalmazást mutat fel, vagy
- b) az érintett államok gyakorlatából vagy egyéb körülményekből kitűnik, hogy az volt a szándékuk, hogy az illető személyt úgy vegyék figyelembe, mint aki ebből a célból az állam képviselője, külön meghatalmazás nélkül is.

2. Funkciójuknál fogva és anélkül, hogy meghatalmazást mutatnának fel, a következők tekintendők államuk képviselőjének:

- a) államfők, kormányfők és külügyminiszterek, minden olyan cselekmény véghezvitele céljából, amely szerződés kötésére vonatkozik;
- b) diplomáciai képviseletek vezetői, a küldő és a fogadó állam közötti szerződés szövegének elfogadása céljából;
- c) az államoknak egy nemzetközi konferenciára vagy valamely nemzetközi szervezetbe, vagy annak valamely szervébe küldött képviselői a szerződés szövegének az adott konferencián, szervezetben vagy szervben való elfogadása céljából.

8. Cikk Meghatalmazás nélkül véghezvitt cselekmény utólagos megerősítése

Annak a személynek a szerződéskötésre vonatkozó cselekménye, aki a 7. Cikk alapján nem tekinthető valamely állam ebből a célból meghatalmazott képviselőjének, joghatás nélküli, kivéve, ha azt az illető állam utólag megerősíti.

3.1.3. A nemzetközi szerződés szövegének végleges megállapítása

BE-1969

9. Cikk A szöveg elfogadása

1. A szerződés szövegének elfogadása a létrehozásban résztvevő összes állam egyetértésével történik, kivéve a második bekezdésben foglaltakat.

2. Nemzetközi konferencián a szerződés szövegének elfogadása a jelenlevő és szavazó államok kétharmados szavazatával történik, kivéve, ha ugyanezzel a többséggel úgy határoznak, hogy eltérő szabályt alkalmaznak.

10. Cikk A szöveg hitelesítése

Valamely szerződés szövege hitelessé és véglegessé válik:

- a) ha a szövegben előírt eljárást vagy azt az eljárást, amelyben a szerződés létrehozásában részt vevő államok megállapodtak, teljesítik, vagy
- b) ilyen eljárás hiánya esetén az azon államok képviselőinek aláírása, „ad referendum” történő aláírása vagy parafálása által, amelyek a szerződés szövegében vagy valamely konferenciának a szöveget magában foglaló záróokmányában szerepelnek.

2005. évi L. tv. a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról

A nemzetközi szerződés létrehozása és szövegének végleges megállapítása

5. § (1) A miniszterelnök a miniszter³ és a külügyminiszter együttes előterjesztése alapján ad felhatalmazást nemzetközi szerződés létrehozására, továbbá határoz a tárgyalásokkal megbízott személy (küldöttség) kijelöléséről és feladatairól.

(2) A Kormány - kivételesen indokolt esetben, a Kormány két ülése között a miniszterelnök - a miniszter és a külügyminiszter együttes előterjesztése alapján felhatalmazást ad a nemzetközi szerződés szövegének végleges megállapítására, továbbá határoz az ennek során eljáró személy (küldöttség) kijelöléséről és feladatairól, valamint a szerződés és a belső jog összhangjának megteremtéséhez szükséges feladatokról.

(3) Ha a nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére az Országgyűlés adhat felhatalmazást, az Országgyűlés illetékes bizottságának meg kell küldeni a szerződés szövegének végleges megállapítására adott felhatalmazásról szóló határozatot.

6. § (1) A nemzetközi szerződés létrehozásában, illetőleg a szerződés szövegének végleges megállapítása során eljáró személy (küldöttség) meghatalmazását a külügyminiszter okirattal tanúsítja.

(2) Nincs szüksége meghatalmazási okiratra

a) a köztársasági elnöknek, a miniszterelnöknek és a külügyminiszternek a nemzetközi szerződés létrehozására, továbbá a szerződés szövegének végleges megállapítására irányuló, valamint a szerződés kötelező hatályának elismerésével összefüggő cselekmények elvégzéséhez;

b) a Magyar Köztársaság diplomáciai képviselte vezetőjének a fogadó állammal, illetőleg a nemzetközi szervezethez akkreditált állandó képviselőjének a nemzetközi szervezet keretében megkötendő nemzetközi szerződés létrehozására, továbbá szövegének végleges megállapítására irányuló cselekmények elvégzéséhez.

(3) A (2) bekezdésben foglaltak nem érintik a nemzetközi szerződés létrehozásához és szövegének végleges megállapításához szükséges előzetes felhatalmazás megszerzésének kötelezettségét.

3.1.4. A nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerése

- aláírás,
- szerződést létrehozó okiratok kicserélése,
- megerősítés,
- elfogadás,
- jóváhagyás vagy csatlakozás
 - nemzetközi szerződésekhez való csatlakozás
 - a csatlakozási feltételek: objektív és szubjektív feltételek
 - **objektív** feltételek: részvétel más korábbi szerződésben, speciális földrajzi helyzet, etnikai hovatartozás, háborúban való részvétel vagy semlegesség ténye, tagság valamely nemzetközi szervezetben
 - **szubjektív** feltételek: meghívás, csatlakozás engedélyezése
- a felek megállapodása szerinti bármely más módon.

BE-1969

11. Cikk A szerződés kötelező hatálya elismerésének módzatai

Annak elismerését, hogy egy szerződés reá nézve kötelező hatállyal bír, valamely állam kifejezheti aláírás, szerződést létrehozó okiratok kicserélése, megerősítés, elfogadás, jóváhagyás vagy csatlakozás által, illetve a felek megállapodása szerinti bármely más módon.

12. Cikk A szerződés kötelező hatályának elismerése aláírás útján

1. Annak elismerését, hogy egy szerződés reá nézve kötelező hatállyal bír, valamely állam képviselője aláírásával akkor juttatja kifejezésre, ha

³ Értsd: a tárgy szerint illetékes miniszter.

- a) a szerződés úgy rendelkezik, hogy az aláírás ilyen hatással jár;
- b) egyéb úton megállapítható, hogy a tárgyaló államok megegyeztek abban, hogy az aláírás ilyen hatással jár; vagy
- c) az állam azon szándéka, hogy az aláírásnak ilyen hatást tulajdonít, kitűnik képviselőjének a meghatalmazásából, vagy azt kifejezésre juttatta a tárgyalás alatt.

2. Az 1. bekezdés alkalmazási körében:

- a) a szöveg parafálása a szerződés aláírását valósítja meg, ha megállapítható, hogy a tárgyaló államok így egyeztek meg;
- b) ha valamely képviselő a szerződést „ad referendum” írja alá, s azt az állama megerősíti, ez a szerződés teljes hatályú aláírását valósítja meg.

13. Cikk Szerződés kötelező hatályának elismerése szerződést létrehozó okiratok kicserélése útján

Az államok által okiratcserével létrehozott szerződés reájuk nézve kötelező hatályának elismerése az ilyen okiratok kicserélésével akkor jön létre, ha

- a) az okiratok úgy rendelkeznek, hogy kicserélésük ezt a hatást eredményezi, vagy
- b) egyéb úton megállapítható, hogy az érintett államok megegyeztek abban, hogy az okiratok kicserélése ezzel a hatással jár.

14. Cikk Szerződés kötelező hatályának elismerése megerősítés, elfogadás és jóváhagyás útján

1. Annak elismerését, hogy egy szerződés reá nézve kötelező hatállyal bír, valamely állam megerősítés útján juttatja kifejezésre, ha

- a) a szerződés rendelkezik arról, hogy az ilyen elismerés megerősítés útján jusson kifejezésre;
- b) egyéb úton megállapítható, hogy a tárgyaló államok megegyeztek a megerősítés szükségességében;
- c) az állam képviselője a szerződést a megerősítés fenntartásával írta alá; vagy
- d) az állam azon szándéka, hogy a szerződést a megerősítés fenntartásával írja alá kitűnik képviselőjének meghatalmazásából vagy kifejezésre jutott a tárgyalás alatt.

2. Annak elismerését, hogy egy szerződés reá nézve kötelező hatállyal bír, valamely állam a megerősítés esetére alkalmazott feltételekhez hasonló módon fejezi ki elfogadás vagy jóváhagyás által.

15. Cikk Szerződés kötelező hatályának elismerése csatlakozás útján

Annak elismerését, hogy egy szerződés reá nézve kötelező hatállyal bír, valamely állam csatlakozás útján juttatja kifejezésre, ha

- a) a szerződés rendelkezik arról, hogy ezt az elismerést az illető állam csatlakozás útján kifejezheti;
- b) egyéb úton megállapítható, hogy a tárgyaló államok megegyeztek abban, hogy ezt az elismerést az érintett állam csatlakozás útján kifejezheti; vagy
- c) utólagosan minden részes fél megállapodott abban, hogy ezt az elismerést az érintett állam csatlakozás útján kifejezheti.

16. Cikk Megerősítő, elfogadási, jóváhagyási és csatlakozási okiratok kicserélése vagy letétbe helyezése

Ha a szerződés másként nem rendelkezik, a megerősítő, elfogadási, jóváhagyási és csatlakozási okiratoknak

- a) a szerződő államok közötti kicserélése;
- b) a letéteményesnél történő letétbe helyezése; vagy
- c) ezeknek a szerződő államokkal, illetve a letéteménnyel való közlése azt jelenti, hogy a szerződést az állam magára nézve kötelező hatályúnak ismeri el.

17. Cikk A szerződés valamely része kötelező hatályának elismerése, és az eltérő rendelkezések közötti választás

1. A 19-23-ig terjedő Cikkék érintése nélkül, valamely állam részéről annak elismerése, hogy a szerződés valamely része reá nézve kötelező hatállyal bír, csak akkor hatályos, ha a szerződés ezt megengedi vagy a többi szerződő állam ezzel egyetért.

2. Valamely állam részéről egy olyan szerződés kötelező hatályának elismerése, amely eltérő rendelkezések között választást enged, csak akkor hatályos, ha tisztázott, hogy ezen rendelkezések melyikére vonatkozik az elismerés.

2005. évi L. tv. a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról

Felhatalmazás nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére

7. § (1) A nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére akkor kerülhet sor, ha a szerződés szövegének ismeretében

a) a Magyar Köztársaság külkapcsolatai szempontjából kiemelkedő fontosságú nemzetközi szerződés esetében az Országgyűlés,

b) az a) pont hatálya alá nem tartozó nemzetközi szerződés esetében a Kormány erre felhatalmazást ad.

(2) A nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére adott felhatalmazást a nemzetközi szerződést kihirdető törvény vagy kormányrendelet (a továbbiakban: kihirdető jogszabály) tartalmazza.

(3) A nemzetközi szerződés a Magyar Köztársaság külkapcsolatai szempontjából kiemelkedő fontosságú, ha az

a) olyan tárgykört érint, amelyről az Alkotmány szerint minősített többséggel elfogadott vagy egyéb törvény rendelkezik,

b) az alapvető jogok és köteleességek tartalmának meghatározását és érvényesülésének lényeges biztosítékait érinti,

c) hatályos törvénnyel ellentétes rendelkezést tartalmaz,

d) a Magyar Köztársaság joghatósága alá tartozó személyek jogait és kötelezettségeit közvetlenül szabályozza, vagy

e) az Országgyűlés hatáskörébe tartozó egyéb kérdést érint.

(4) Ha a nemzetközi szerződés úgy rendelkezik, hogy kötelező hatályának elismerésére kötelezettséget elhárító nyilatkozat mellőzésével kerül sor, a mellőzésről az (1)-(3) bekezdések megfelelő alkalmazásával az Országgyűlés, illetve a Kormány dönt.

A nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére adott felhatalmazást követő eljárás

8. § (1) A nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére a külügyminiszter - a kihirdető jogszabály elfogadását követően haladéktalanul - előterjesztést tesz a köztársasági elnöknek, ha a kötelező hatály elismerésére az Országgyűlés adott felhatalmazást, vagy ha a szerződésből következően az államfőnek kell elismernie, hogy a szerződés a részes államokra nézve kötelező hatállyal bír.

(2) A köztársasági elnök az (1) bekezdés szerinti előterjesztés kézhezvételétől számított tizenöt napon belül - ha a nemzetközi szerződést törvény hirdeti ki, annak aláírásával egyidejűleg - a nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismeréséről okiratot állít ki, amelynek kicseréléséről vagy letétbe helyezéséről a külügyminiszter útján haladéktalanul gondoskodik.

(3) Ha a köztársasági elnök az (1) bekezdés szerinti nemzetközi szerződést vagy annak valamely rendelkezését alkotmányellenesnek tartja, az okirat kiállítását megelőzően az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény szerint a nemzetközi szerződés alkotmányosságának előzetes vizsgálatát kezdeményezheti. Ha az Alkotmánybíróság a nemzetközi szerződést alkotmányosnak találja, a köztársasági elnök az erről szóló határozat kézhezvételétől számított öt napon belül - ha a nemzetközi szerződést törvény hirdeti ki, annak aláírásával egyidejűleg - állítja ki a (2) bekezdés szerinti okiratot.

(4) Az (1) bekezdésben nem említett nemzetközi szerződések kötelező hatályát okirat kiállításával és annak kicserélésével vagy letétbe helyezésével, illetve a szerződésben meghatározott más módon a Kormány a külügyminiszter útján ismeri el. Ha a szerződésből következően a kormányfőnek kell elismernie, hogy a szerződés a részes államokra nézve kötelező hatállyal bír, az okiratot a miniszterelnök állítja ki, annak kicseréléséről vagy letétbe helyezéséről a Kormány a külügyminiszter útján haladéktalanul gondoskodik.

(5) A külügyminiszter veszi át a nemzetközi szerződésben részes másik (többi) szerződő félnek a nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésével kapcsolatos okiratait vagy értesítéseit.

(6) A nemzetközi szerződés hatálybalépését követően a külügyminiszter haladéktalanul gondoskodik az Egyesült Nemzetek Alapokmánya 102. Cikke szerinti nyilvántartásba vételről.

(7) Ha többoldalú nemzetközi szerződés a Magyar Köztársaság Kormányát jelöli ki letéteményesnek, az ezzel összefüggő feladatokat a külügyminiszter látja el.

(8) A külügyminiszter a (4)-(7) bekezdés alapján végzett cselekményeiről tájékoztatja a minisztert.

3.1.5. A nemzetközi szerződés beiktatása

BE-1969

80. Cikk - A szerződések beiktatása és közzététele

1. A szerződéseket hatálybalépésük után az Egyesült Nemzetek Titkárságához - az esettől függően - beiktatás vagy letétbe helyezés és nyilvántartásba vétel, valamint közzététel céljából továbbítani kell. [...]

A szerződés beiktatásának joghatására l. EA és könyv!

3.1.6. A nemzetközi szerződés transzformálása a magyar jogrendszerbe (EA)

2005. évi L. tv. a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról

A nemzetközi szerződés kihirdetése

9. § Ha a nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére az Országgyűlés adott felhatalmazást, azt törvényben, egyéb esetekben kormányrendeletben ki kell hirdetni.

10. § (1) A kihirdető jogszabály tartalmazza

- a) a szerződés kötelező hatályának elismerésére adott felhatalmazást;
 - b) a szerződés hiteles szövegét;
 - c) a szerződésnek a Magyar Köztársaság tekintetében történő hatálybalépésének, módosításának és megszűnésének időpontját, amennyiben ez a kihirdető jogszabály elfogadásának időpontjában ismert;
 - d) a szerződéshez a Magyar Köztársaság részéről fűzött vagy a Magyar Köztársaság szempontjából nemzetközi jogi jelentőséggel bíró fenntartásokat, kifogásokat és nyilatkozatokat;
 - e) szükség szerint a szerződés ideiglenes alkalmazásának jóváhagyását;
 - f) a szerződés végrehajtásáért felelős szerv megjelölését; valamint
 - g) szükség esetén a szerződés és a belső jog összhangjának megteremtéséhez szükséges jogszabályváltozásokat és egyéb intézkedéseket.
- (2) Ha a szerződés hiteles szövege, illetve a szerződéshez fűzött, az (1) bekezdés d) pontjában meghatározott fenntartások, kifogások vagy nyilatkozatok hiteles szövege kizárólag idegen nyelvű, a kihirdető jogszabály azok szövegét egyrészt az egyik hiteles - lehetőség szerint angol - nyelven, másrészt pedig hivatalos magyar nyelvű fordításban tartalmazza.
- (3) A kihirdető jogszabálynak a szerződés szövegét tartalmazó, valamint az ahhoz fűzött fenntartásokat, kifogásokat és nyilatkozatokat tartalmazó rendelkezések hatálybalépésének időpontját úgy kell meghatározni, hogy az azonos legyen a szerződésnek a Magyar Köztársaság tekintetében történő hatálybalépésének időpontjával.
- (4) Ha a szerződés hatálybalépésének naptári napja a szerződés kihirdetésekor nem ismert, a kihirdető jogszabály a (3) bekezdés szerinti rendelkezések tekintetében a szerződés hatálybalépésének feltételeire utal; azzal, hogy a szerződés hatálybalépésének naptári napját a külügyminiszter annak ismertté válását követően a Magyar Közlönyben haladéktalanul közzétett egyedi határozatával állapítja meg.
- (5) A kihirdető jogszabálynak az (1) bekezdés g) pontjában meghatározott rendelkezései hatálybalépésének időpontját úgy kell meghatározni, hogy azok legkésőbb a (3) bekezdés szerinti időpontban, illetve a szerződés ideiglenes alkalmazása esetében az ideiglenes alkalmazás kezdetekor hatályba lépjenek.
- (6) A kihirdető jogszabály felhatalmazást adhat a Kormány számára, hogy rendeletben hirdesse ki a szerződéshez fűzött, nem kizárólagos törvényalkotási tárgykört érintő, az (1) bekezdés d) pontjában meghatározott fenntartásokat, kifogásokat és nyilatkozatokat.

3.2 A nemzetközi szerződés szerkezete és részei (EA, Kovács P. 88. o.)

3.3. A nemzetközi szerződés nyelve (EA)

3.4 A nemzetközi szerződéshez fűzött fenntartások (EA, Kovács P. 98-101. o.)

3.4.1 a fenntartás fogalma

3.4.2. a fenntartásokkal kapcsolatos állami gyakorlatok

- az abszolút integritás elve
- a Bécsi Egyezmény gyakorlata

BE-1969 2. cikk 1. bekezdés d. pont

d) a „fenntartás” olyan bárhogyan fogalmazott és nevezett egyoldalú nyilatkozat, amellyel valamely állam egy szerződés aláírása, megerősítése, elfogadása, jóváhagyása, vagy ahhoz történő csatlakozása során kifejezésre juttatja, hogy a szerződés bizonyos rendelkezéseinek jogi hatályát a reá való alkalmazásban kizárni vagy módosítani óhajtja;
[...]

19. Cikk Fenntartások megtétele

Az állam a szerződés aláírása, megerősítése, elfogadása, jóváhagyása vagy az ahhoz való csatlakozás alkalmával fenntartásokat tehet, kivéve ha:

- a) a szerződés tiltja fenntartások megtételét;
- b) a szerződés úgy rendelkezik, hogy csak meghatározott fenntartások tehetők és a kérdéses fenntartások nincsenek ezek között; vagy
- c) az a) és b) pontokba nem tartozó esetekben a fenntartás összeegyeztethetetlen a szerződés tárgyával és céljával.

20. Cikk Fenntartások elfogadása és a fenntartásokkal szembeni kifogások

1. Egy szerződés által kifejezetten engedélyezett fenntartás nem szorul a többi szerződő állam utólagos elfogadására, amennyiben a szerződés másként nem rendelkezik.
2. Amennyiben a tárgyaló államok korlátozott számából és a szerződés tárgyából és céljából az tűnik ki, hogy a szerződés valamennyi részes fél közötti teljes körű alkalmazása minden egyes részes fél számára lényeges előfeltétele a szerződés reá nézve kötelező hatálya elismerésének, a fenntartáshoz az szükséges, hogy azt valamennyi részes fél elfogadja.
3. Ha a szerződés egy nemzetközi szervezet alapító okmánya és amennyiben e szerződés másként nem rendelkezik, a fenntartás ezen szervezet illetékes szervének elfogadására szorul.
4. Az előző bekezdés alá nem tartozó esetekben és amennyiben a szerződés másként nem rendelkezik:
 - a) a fenntartás elfogadása valamely más szerződő állam részéről a fenntartást tevő államot ezen másik állammal való kapcsolatában a szerződésben részes féllé teszi, amint e szerződés ezen államok tekintetében hatályba lép;
 - b) a fenntartással szemben valamely szerződő állam által emelt kifogás nem akadályozza meg a szerződés hatályba lépését a kifogást tevő és a fenntartást tevő állam között, kivéve, ha a kifogást tevő állam ezzel ellentétes szándékát határozottan kifejezésre juttatta;
 - c) az olyan aktus, amellyel valamely állam elismeri azt, hogy a szerződés reá nézve kötelező hatállyal bír és amely fenntartást tartalmaz, akkor hatályos, mihamar a többi szerződő állam közül legalább egy elfogadta a fenntartást.
5. A 2. és 4. bekezdés alkalmazásánál - amennyiben a szerződés másképpen nem rendelkezik - a fenntartás akkor tekintendő valamely állam által elfogadottnak, ha utóbbi a fenntartással szemben 12 hónap elteltével nem tesz kifogást, azt követően, hogy arról értesítést kapott, vagy abban az időpontban, amikor magára nézve kötelezőnek ismerte el a szerződést, ha ez az időpont a későbbi.

21. Cikk A fenntartások és a fenntartásokkal szembeni kifogások joghatásai

1. Egy másik szerződő fél viszonylatában, a 19., 20. és 23. Cikknek megfelelően tett fenntartás:
 - a) a fenntartásban előírányzott mértékben módosítja a fenntartást tevő államnak a másik féllel való viszonyában a szerződésnek azokat a rendelkezéseit, amelyekre a fenntartás vonatkozik; és
 - b) ugyanebben a mértékben módosítja ezeket a rendelkezéseket, a másik félnek a fenntartást tevő állammal való viszonyában.
2. A fenntartás a többi részes fél egymás közötti viszonyában nem módosítja a szerződés rendelkezéseit.
3. Ha a fenntartással szemben kifogást tevő állam nem ellenezte, hogy közte és a fenntartást tevő állam között a szerződés hatályba lépjen, azok a rendelkezések, amelyekre a fenntartás vonatkozik, a két állam között a fenntartás mértékéig nem alkalmazandók.

22. Cikk A fenntartások és a fenntartásokkal szemben emelt kifogások visszavonása

1. Amennyiben a szerződés másképpen nem rendelkezik, a fenntartás bármely időpontban visszavonható anélkül, hogy ehhez annak az államnak a hozzájárulása szükséges lenne, amely a fenntartást elfogadta.
2. Amennyiben a szerződés másképpen nem rendelkezik, a fenntartással szemben emelt kifogás bármely időpontban visszavonható.
3. Amennyiben a szerződés másként nem rendelkezik, vagy nem történt más megoldás:
 - a) a fenntartás visszavonása csak akkor válik hatályossá egy másik szerződő állam viszonylatában, amikor ezen állam erről értesült;
 - b) a fenntartással szemben emelt kifogás visszavonása csak akkor válik hatályossá, ha a fenntartást tevő állam értesült a visszavonásról.

23. Cikk A fenntartásokkal kapcsolatos eljárás

1. A fenntartást, a fenntartás kifejezett elfogadását, és a fenntartással szemben emelt kifogást írásban kell megtenni és közölni kell a szerződő államokkal és minden más olyan állammal, amely jogosult a szerződésben részes féllé válni.
2. Valamely megerősítésre, elfogadásra vagy jóváhagyásra szoruló szerződés aláírása alkalmával tett fenntartást a fenntartást tevő államnak formálisan meg kell erősítenie, abban az időpontban, amikor a szerződést magára nézve kötelező hatályúnak ismeri el. Ilyen esetben úgy kell tekinteni, hogy a fenntartást annak megerősítése időpontjában tették.
3. Egy fenntartás kifejezett elfogadása vagy egy fenntartással szemben emelt kifogás, ha ezek a fenntartás megerősítését megelőzték, nem szorulnak megerősítésre.
4. A fenntartás, vagy egy fenntartással szemben emelt kifogás visszavonását írásban kell megtenni.

3.5 A nemzetközi szerződés érvénytelensége (EA, Kovács P. 102-112. o.)

A nemzetközi szerződések semmissége és megtámadhatósága

BE-1969

A szerződések érvénytelensége

46. Cikk A szerződéskötési hatáskörre vonatkozó belső jogi rendelkezések

1. Az állam arra a tényre, hogy a szerződést magára nézve kötelező hatályúként a szerződéskötési hatáskörre vonatkozó belső jogi rendelkezés megsértésével ismerte el, ezen elismerés érvénytelenítése céljából nem hivatkozhat, kivéve, ha a jogsértés szemmel látható volt és alapvető fontosságú belső jogi szabályra vonatkozott.
2. A jogsértés szemmel látható, ha az ügyben a normális gyakorlattal összhangban és jóhiszeműen eljáró bármely állam számára objektíve nyilvánvaló lenne.

47. Cikk Az állam kötelezettségvállalásának elismerésére vonatkozó meghatalmazás különös korlátozásai

Ha egy bizonyos szerződés kötelező hatályának az állam általi elismerése kifejezésére felhatalmazott képviselő meghatalmazását speciális korlátozásnak vetik alá, s a képviselő e korlátozást figyelmen kívül hagyja, akkor erre a mulasztásra, mint a képviselő által kifejezésre juttatott kötelezettségvállalást érvénytelenítő okra csak akkor lehet hivatkozni, ha a korlátozást a többi tárgyaló állammal az elismerés kifejezését megelőzően közölték.

48. Cikk Tévedés

1. Valamely állam a szerződéssel kapcsolatos tévedésre, mint olyan okra, amely érvényteleníti a szerződés reá nézve kötelező hatályának elismerését, akkor hivatkozhat, ha a tévedés olyan tényre vagy helyzetre vonatkozik, amelyet az adott állam a szerződés megkötésekor létezőnek feltételezett, s amely lényeges alapul szolgált ahhoz, hogy a szerződést magára nézve kötelező hatályúnak ismerje el.

2. Az 1. bekezdés nem alkalmazható, ha az érintett állam saját magatartásával hozzájárult a tévedéshez, vagy ha a körülmények olyanok voltak, hogy a lehetséges tévedést az adott államnak észlelnie kellett volna.

3. Egy tévedés, amely csupán a szerződés szövegének szóhasználatára vonatkozik, nem érinti az érvényességet; ilyenkor a 79. Cikk alkalmazandó.

49. Cikk Megtévesztés

Ha valamely államot egy másik tárgyaló állam megtévesztő magatartásával vesz rá a szerződéskötésre, az érintett állam hivatkozhat a megtévesztésre, mint olyanra, amely érvényteleníti a szerződés reá nézve kötelező hatályának elismerését.

50. Cikk Valamely állam képviselőjének megvesztegetése

Ha annak kifejezését, hogy az állam a szerződést kötelező hatályúnak ismeri el, képviselőjének egy másik tárgyaló állam általi közvetlen vagy közvetett megvesztegetésével érték el, akkor az érintett állam hivatkozhat a megvesztegetésre, mint olyanra, amely érvényteleníti a szerződés reá vonatkozó kötelező hatályának elismerését.

51. Cikk Valamely állam képviselőjének kényszerítése

Ha annak kifejezését, hogy egy állam egy szerződést kötelező hatályúnak ismeri el, képviselője ellen irányuló kényszerítő cselekményekkel vagy fenyegetésekkel érik el, az elismerés kifejezése semmiféle jogi hatással nem jár.

52. Cikk Valamely állam kényszerítése fenyegetés vagy erőszak alkalmazásával

Semmis az a szerződés, amelyet az Egyesült Nemzetek Alapokmányában foglalt nemzetközi jogi alapelvek megsértésével fenyegetés vagy erőszak hatására kötöttek.⁴

53. Cikk Az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályaiba ütköző szerződések (ius cogens)

A szerződés semmis, ha megkötésének időpontjában az általános nemzetközi jog valamely feltétlen alkalmazást igénylő szabályaiba ütközik. Ezen egyezmény alkalmazási körében az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabálya olyan normát jelent, amelyet az államok nemzetközi közössége, mint egész, olyanként fogadott el és ismert el, mint amelytől nem lehet eltérni és amelyet csak a nemzetközi jognak az ugyanilyen jellegű későbbi szabályával lehet megváltoztatni.

[...]

69. Cikk A szerződés érvénytelenségének következményei

1. Az a szerződés, amelynek érvénytelenségét az egyezmény alapján megállapították, semmis. A semmis szerződés rendelkezéseinek nincsen jogi hatálya.

⁴ A békeszerződések vonatkozásában I. EA és könyv!

2. Mindazonáltal, ha ilyen szerződés alapján cselekményeket hajtottak végre:

a) bármelyik részes fél követelheti a többi részes fél bármelyikétől, hogy - amennyire lehetséges - kölcsönös viszonyukban hozza létre azt a helyzetet, amely fennállna, ha a cselekményeket nem hajtották volna végre;

b) azok a cselekmények, amelyeket az érvénytelenségre való hivatkozást megelőzően jóhiszeműen hajtottak végre, nem tekinthetők csupán abból az okból jogtalannak, hogy a szerződés érvénytelen.

3. A 49., 50., 51. vagy 52. Cikkben említett esetben a 2. bekezdést nem lehet alkalmazni annak a részes félnek a vonatkozásában, akinek a megtevesztés, a megvesztegetés vagy a kényszer felróható.

4. Abban az esetben, ha egy bizonyos állam érvénytelenül ismerte el magára nézve kötelezőnek a többoldalú szerződés hatályát, az előbbi szabályokat kell alkalmazni ezen állam és a szerződésben részes felek közötti viszonylatban.

[...]

71. Cikk Az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályával ellentétes szerződés érvénytelenségének következményei

1. Abban az esetben, ha a szerződés az 53. Cikk szerint semmis, a részes feleknek:

a) amennyire lehetséges, ki kell küszöbölniük az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazását igénylő szabályával ellentétes rendelkezés alapján teljesített bármely cselekmény következményeit; és

b) kölcsönös viszonyukat összhangba kell hozniuk az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályával.

4. A nemzetközi szerződés alkalmazása

4.1 A nemzetközi szerződés végrehajtása (EA, Kovács P. 124-128. o.)

4.1.1 Pacta sunt servanda

BE-1969

26. Cikk Pacta sunt servanda

Minden hatályos szerződés kötelezi a részes feleket és a szerződést jóhiszeműen kell végrehajtaniok.

27. Cikk A belső jog és a szerződések betartása

Egyetlen részes fél sem hivatkozhat belső jogának rendelkezéseire annak igazolásául, hogy elmulasztotta a szerződést teljesíteni. Ez a szabály nem érinti a 46. Cikket.

4.1.2. Jogi megoldások normakonfliktus feloldására

- Lex specialis derogat legi generali
- Lex posterior derogat legi anteriori
- jus cogens és alapjogvédelem problematikája

4.2. A nemzetközi szerződés végrehajtásának biztosítékai (EA, Kovács P. 123-124. o.)

4.3 A nemzetközi szerződés értelmezése (EA, Kovács P. 113-118. o.)

4.3.1 A nemzetközi szerződések értelmezési elvei

4.3.2 A nemzetközi szerződés értelmezése jogalanyok szerint

- Jogalkotói értelmezés: autentikus(hiteles) értelmezés, partikuláris értelmezés, egyoldalú értelmezés
- Jogalkalmazói értelmezés: bírói-nem bírói értelmezés

- Doktrinális értelmezés

4.3.3 A nemzetközi szerződés értelmezésének eszközei:

nyelvtani, logikai, gyakorlati, történeti, rendszertani, teleologikus.

4.3.4 A nemzetközi szerződés értelmezésének terjedelme

megállapító - megszorító - kiterjesztő értelmezés (különbségek - analógia)

4.3.5 Értelmezési segédelvek

BE-1969

A szerződések értelmezése

31. Cikk Az értelmezés általános szabályai

1. A szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni.

2. A szerződés értelmezése céljából a szerződésnek a bevezető részt és a mellékleteit is magában foglaló szövegén túl a szövegösszefüggésbe tartozónak kell tekinteni:

a) bármely, a szerződéssel összefüggő olyan megállapodást, amely valamennyi részes fél között a szerződés megkötésével kapcsolatban jött létre;

b) bármely okmányt, amelyet egy vagy több részes fél készített a szerződés megkötésével kapcsolatban és amelyet a többi részes fél a szerződésre vonatkozó okmánynak ismer el.

3. A szövegösszefüggés mellett figyelembe kell venni:

a) a részes felek között a szerződés értelmezésére vagy rendelkezéseinek alkalmazására vonatkozóan létrejött bármely utólagos megállapodást;

b) a szerződés alkalmazása során utólag kialakult olyan gyakorlatot, amely a szerződés értelmezését illetően a részes felek megegyezését jelenti;

c) a nemzetközi jognak a részes felek viszonyában alkalmazható bármely idevonatkozó szabályát.

4. Valamely kifejezésnek különleges értelmet kell adni, ha megállapítható, hogy a részes feleknek ez volt a szándékuk.

32. Cikk Az értelmezés kiegészítő eszközei

Igénybe lehet venni az értelmezés kiegészítő eszközeit - ideértve a szerződést előkészítő munkálatokat és megkötésének körülményeit is - annak érdekében, hogy a 31. Cikk alkalmazása folytán kapott értelem megerősítést nyerjen, vagy hogy az értelem megállapítható legyen abban az esetben, ha a 31. Cikk szerinti értelmezés:

a) félreérthető vagy homályos értelemhez, vagy

b) olyan eredményre vezetett, amely nyilvánvalóan képtelen vagy ésszerűtlen.

33. Cikk Két vagy több nyelven hitelesített szerződés értelmezése

1. Ha a szerződést két vagy több nyelven hitelesítették, mindegyik nyelvű szöveg egyaránt hiteles, feltéve, hogy a szerződés másképpen nem rendelkezik, vagy a felek nem állapodnak meg abban, hogy eltérés esetén egy meghatározott szöveg lesz az irányadó.

2. A szerződés szövegének olyan nyelven készült változata, amely nyelven a szöveget nem hitelesítették, csak akkor tekintendő hiteles szövegnek, ha a szerződés így rendelkezik, vagy a felek így állapodtak meg.

3. A szerződés kifejezéseit mindegyik hiteles szövegben azonos értelműnek kell vélelmezni.

4. Ha a hiteles szöveg összehasonlítása során olyan értelemkülönbségek derülnek ki, amelyek a 31. és 32. Cikk alkalmazásával nem küszöbölhetők ki, akkor azt az értelmet kell - a szerződés tárgyát és célját figyelembe véve - elfogadni, amely a szövegek közti ellentéteket a legjobban összeegyezteti, kivéve, ha az 1. bekezdésnek megfelelően egy meghatározott szöveget kell irányadónak venni.

4.4 A nemzetközi szerződés hatálya (EA, Kovács P. 118-123. o.)

4.4.1. A nemzetközi szerződés személyi/alanyi hatálya

Kivételek: lásd 119-121. o.!

BE-1969

Szerződések és harmadik állam

34. Cikk Harmadik államra vonatkozó általános szabály

A szerződés harmadik állam számára - annak beleegyezése nélkül - sem kötelezettségeket, sem jogokat nem hoz létre.

35. Cikk Harmadik állam számára kötelezettségeket megállapító szerződések

Harmadik állam számára a szerződés valamely rendelkezése csak akkor teremt kötelezettséget, ha a szerződésben részes felek szándéka arra irányul, hogy a rendelkezés kötelezettséget állapítson meg és a harmadik állam ezt a kötelezettséget kifejezetten, írásban elfogadja.

36. Cikk Harmadik állam számára jogokat megállapító szerződések

1. A szerződés valamely rendelkezése harmadik állam számára akkor teremt jogokat, ha a részes felek szándéka arra irányul, hogy e rendelkezéssel a harmadik államnak, vagy államok csoportjának, amelyhez a harmadik állam tartozik, vagy valamennyi államnak e jogokat megadják és a harmadik állam ebbe beleegyezik. A harmadik állam beleegyezését mindaddig vélelmezni kell, amíg az ellenkezője nem tűnik ki, feltéve, hogy a szerződés másképpen nem rendelkezik.
2. Annak az államnak, amely az 1. bekezdésnek megfelelő jogával él, e jogot olyan feltételek mellett kell gyakorolnia, ahogy azt a szerződés előírja, vagy ahogy ezt a szerződéssel összhangban megállapították.

37. Cikk Harmadik állam kötelezettségeinek vagy jogainak visszavonása vagy megváltoztatása

1. Ha a 35. Cikknek megfelelően harmadik állam számára kötelezettség keletkezett, e kötelezettséget csak a szerződésben részes felek és a harmadik állam beleegyezésével lehet visszavonni vagy megváltoztatni, kivéve, ha megállapítható, hogy másképpen állapodtak meg.
2. Ha a 36. Cikknek megfelelően harmadik állam számára jog keletkezett, e jogot a felek nem vonhatják vissza vagy változtathatják meg, ha megállapítható, hogy a szándék arra irányult, hogy e jogot a harmadik állam beleegyezése nélkül ne lehessen visszavonni vagy megváltoztatni.

38. Cikk A szerződés azon szabályai, amelyek a harmadik államra nemzetközi szokás útján válnak kötelezővé

A 34-37. Cikknek nem zárják ki azt, hogy valamely a szerződésben lefektetett szabály a harmadik államra nézve, mint a nemzetközi jognak ilyenként elismert szokásszabálya érvényesüljön.

4.4.2. A nemzetközi szerződés területi hatálya

BE-1969

29. Cikk A szerződések területi hatálya

Amennyiben a szerződésből eltérő szándék nem tűnik ki és ilyen szándék más módon sem állapítható meg, a szerződés mindegyik részes felet teljes területére nézve kötelezi.

A nemzetközi szerződések területi hatálya sajátos problémákat vet fel az államok tengerentúli területeinél, az államterületnek nem minősülő területeknél, illetve korábban a gyarmatoknál, l. erre EA és könyv!

4.4.3. A nemzetközi szerződés időbeni hatálya

BE-1969

28. Cikk A szerződések visszaható erejének kizárása

Amennyiben a szerződésből eltérő szándék nem tűnik ki és ilyen szándék más módon sem állapítható meg, a részes felet nem kötik a szerződés rendelkezései olyan cselekmények és olyan tények vagy helyzetek tekintetében, amelyek akkor mentek végbe, illetve akkor szüntek meg, mielőtt a szerződés erre a félre nézve hatályba lépett volna.

4.5. A hatályba nem lépett nemzetközi szerződés joghatása, és ideiglenes alkalmazása

(EA, Kovács P. 95. o.)

BE-1969

18. Cikk A szerződés tárgyának és céljának a hatályba lépés előtti meghíúsításától való tartózkodás kötelezettsége

Az állam tartózkodni köteles azoktól a cselekményektől, amelyek meghíúsítanák a szerződés tárgyát és célját, midőn

- a) megerősítés, elfogadás vagy jóváhagyás fenntartásával írta alá a szerződést vagy cserélte ki a szerződést létrehozó okiratokat, mindaddig, amíg nem válik nyilvánvalóvá az a szándéka, hogy a szerződésnek nem válik részesévé, vagy
- b) kifejezte azt, hogy a szerződés reá nézve kötelező hatályát elismeri, mindaddig, amíg a szerződés hatályba nem lép, és feltéve, hogy e hatályba lépést indokolatlanul nem késleltetik.

25. Cikk Ideiglenes alkalmazás

1. A szerződést vagy a szerződés egy részét, hatályba lépéséig ideiglenesen kell alkalmazni, ha:

- a) a szerződés maga így rendelkezik; vagy
- b) a tárgyaló államok más módon így állapodtak meg.

2. Amennyiben a szerződés másképpen nem rendelkezik vagy a tárgyaló államok másképpen nem állapodtak meg, valamely állam vonatkozásában a szerződés vagy a szerződés egy részének ideiglenes alkalmazása megszűnik, ha ez az állam a többi államot, amelyek között a szerződést ideiglenesen alkalmazzák, értesíti arról a szándékáról, hogy nem kíván a szerződésben részes féllé válni.

2005. évi L. tv. a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról

A nemzetközi szerződés ideiglenes alkalmazása

11. § (1) A nemzetközi szerződést vagy annak meghatározott részét - a szerződés rendelkezéseinek megfelelően, annak hatálybalépéséig - ideiglenesen alkalmazni lehet, ha a szerződés kötelező hatályának elismerésére felhatalmazást adó szerv a szerződés ideiglenes alkalmazását a kihirdető jogszabályban jóváhagyja.

(2) E törvény 10. § (3)-(6) bekezdéseit a szerződések ideiglenes alkalmazására is megfelelően alkalmazni kell.

(3) A kihirdető jogszabálynak úgy kell rendelkeznie, hogy a szerződés ideiglenes alkalmazása megszűnik, és a jogszabálynak az ideiglenes alkalmazásról szóló rendelkezései hatályukat veszítik, ha a külügyminiszter a Magyar Közlönyben közzétett egyedi határozatával megállapítja, hogy

- a) a nemzetközi szerződés a Magyar Köztársaság tekintetében hatályba lépett, vagy
- b) kétoldalú nemzetközi szerződés esetében a másik szerződő fél arról értesítette a Magyar Köztársaságot, hogy nem kíván a szerződésben részes féllé válni.

(4) Többoldalú nemzetközi szerződés esetében a kihirdető jogszabálynak úgy kell rendelkeznie, hogy az adott állam vonatkozásában a szerződés ideiglenes alkalmazása megszűnik, ha a külügyminiszter a Magyar Közlönyben közzétett egyedi határozatával megállapítja, hogy az adott állam arról értesítette a Magyar Köztársaságot, hogy nem kíván a szerződésben részes féllé válni.

4.6. A nemzetközi szerződés felfüggesztése (Kovács P. 130-131. o.)

BE-1969

57. Cikk A szerződés alkalmazásának felfüggesztése a szerződés rendelkezései vagy a felek egyetértése alapján

A szerződés alkalmazását valamennyi részes fél, vagy egy bizonyos részes fél vonatkozásában fel lehet függeszteni:

- a) a szerződés rendelkezéseinek megfelelően; vagy
- b) bármikor, valamennyi részes fél egyetértésével, a többi szerződő állammal történt tanácskozás után.

58. Cikk Többoldalú szerződés alkalmazásának felfüggesztése bizonyos részes felek közötti megállapodás alapján

1. Többoldalú szerződésben részes két vagy több fél akkor köthet megállapodást a szerződés rendelkezései alkalmazásának időleges, csupán közöttük történő felfüggesztésére, ha:

- a) az ilyen felfüggesztés lehetőségéről a szerződés rendelkezik; vagy
- b) a szóban forgó felfüggesztést a szerződés nem tiltja és az:
 - (i) nem érinti a többi részes fél szerződésből fakadó jogainak gyakorlását vagy kötelezettségeinek teljesítését;
 - (ii) nem összeegyeztethetetlen a szerződés tárgyával és céljával.

2. Amennyiben az 1. bekezdés a) pontjában említett esetben a szerződés másképpen nem rendelkezik, a szóban forgó részes felek a többi részes felet értesítik arról a szándékukról, hogy a megállapodást meg kívánják kötni, valamint arról, hogy a szerződés mely rendelkezéseinek az alkalmazását kívánják felfüggeszteni.

59. Cikk A szerződés megszűnése vagy alkalmazásának felfüggesztése későbbi szerződés megkötése folytán

[...]

2. A korábbi szerződés alkalmazását csupán felfüggesztettnek kell tekinteni, ha a későbbi szerződésből kitűnik, vagy másképpen megállapítható, hogy a részes felek szándéka erre irányult.

60. Cikk A szerződés megszűnése vagy alkalmazásának felfüggesztése a szerződés megszegése következtében

1. Kétoldalú szerződésnek az egyik részes fél által történt lényeges megszegése feljogosítja a másik részes felet arra, hogy a szerződésszegésre, mint a szerződés teljes vagy részbeni megszűnésének vagy alkalmazása teljes vagy részbeni felfüggesztésnek okára hivatkozzon.

2. A többoldalú szerződésnek valamelyik részes fél által történt lényeges megszegése feljogosítja:

- a) a többi felet arra, hogy egyhangú megállapodással teljesen vagy részben a szerződés alkalmazását felfüggeszse, vagy a szerződést megszüntesse;
 - (i) a többi részes fél és a vétkes állam viszonylatában; vagy
 - (ii) valamennyi részes fél között;
- b) azt a részes felet, amelyet a szerződésszegés különösen érintett, arra, hogy a saját és a vétkes állam közötti viszonylatban a szerződésszegésre, mint a szerződés alkalmazása teljes vagy részbeni felfüggesztésének okára hivatkozzon;
- c) bármely részes felet - a vétkes államot kivéve - arra, hogy saját vonatkozásában a szerződésszegésre, mint a szerződés alkalmazása teljes vagy részbeni felfüggesztésnek okára hivatkozzon, ha a szerződés olyan jellegű, hogy rendelkezéseinek egyetlen részes fél által történt lényeges megszegése gyökeresen megváltoztatja mindegyik részes fél helyzetét a szerződésből eredő kötelezettségeik további teljesítését illetően.

3. E Cikk alkalmazása körében a szerződés lényeges megszegése:

- a) a szerződésnek az egyezmény által meg nem engedett egyoldalú felbontását, vagy
- b) a szerződés tárgyának és céljának megvalósításához nélkülözhetetlen rendelkezés megsértését jelenti.

4. Az előző bekezdések nem érintik a szerződésben foglalt és a szerződés megszegése esetére alkalmazandó rendelkezéseket.

5. Az 1-3. bekezdések nem vonatkoznak az ember védelmére vonatkozó, humanitárius szerződésekben foglalt rendelkezésekre, különösen azokra a rendelkezésekre, amelyek megtiltják az ilyen szerződésekkel védelemben részesített személyek elleni megtorlás bármely formáját.

[...]

63. Cikk A diplomáciai vagy konzuli kapcsolatok megszakítása

A szerződésben részes felek közötti diplomáciai vagy konzuli kapcsolatok megszakítása nincs hatással a szerződés által közöttük létrehozott jogviszonyokra, kivéve, ha a diplomáciai vagy a konzuli kapcsolatok fennállása elengedhetetlen a szerződés alkalmazásához

[...]

72. Cikk A szerződés alkalmazása felfüggesztésének következményei

1. Amennyiben a szerződés másképpen nem rendelkezik, vagy a részes felek másképpen nem állapodnak meg, a szerződés alkalmazásának a szerződés rendelkezései szerinti vagy az egyezményrel összhangban történt felfüggesztése:

a) azokat a részes feleket, amelyek között a szerződés fel van függesztve, egymás közötti viszonylatukban a felfüggesztés időtartamára feloldja a szerződés teljesítésének kötelezettsége alól;

b) egyebekben nem érinti a részes felek közötti, a szerződés által létrehozott jogviszonyokat.

2. A felfüggesztés időtartama alatt a részes feleknek tartózkodniuk kell minden olyan cselekménytől, amely a szerződés alkalmazása felújításának megakadályozására irányul.

4.7. A nemzetközi szerződés módosítása (Kovács P. 129-130. o.)

2005. évi L. tv. a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról

2. § E törvény alkalmazásában

g) nemzetközi szerződés módosítása: olyan nemzetközi szerződés tartalmának megváltoztatása, hatályának kiterjesztése vagy korlátozása, amelyet a Magyar Köztársaság magára nézve kötelezőnek ismert el.

[...]

A nemzetközi szerződés módosítása, megszüntetése, felmondása és az abból való kilépés

12. § A 4-10. § rendelkezéseit a nemzetközi szerződés módosítására, megszüntetésére, felmondására vagy az abból való kilépésre megfelelően kell alkalmazni.

BE-1969

39. Cikk A szerződések módosításának általános szabálya

A szerződés a részes felek közötti megállapodással módosítható. A II. részben foglalt szabályok az ilyen megállapodásra is vonatkoznak, kivéve, ha a szerződés másképpen rendelkezik.

40. Cikk Többoldalú szerződések módosítása

1. Amennyiben a szerződés másképpen nem rendelkezik, a többoldalú szerződések módosítására a következő bekezdések az irányadók.

2. Azokat a javaslatokat, amelyek a többoldalú szerződések valamennyi részes fél közötti módosítására irányulnak, közölni kell valamennyi szerződő állammal, amelyek mindegyikének joga van részt venni:

a) abban a döntésben, hogy milyen lépéseket tegyenek a javaslattal kapcsolatban;

b) a szerződés módosításáról szóló bármely megállapodás megtárgyalásában és megkötésében.

3. Minden olyan államnak, amelynek joga van ahhoz, hogy a szerződésben részes fél legyen, joga van ahhoz is, hogy a módosított szerződésben részes féllé váljon.

4. A módosító megállapodás nem köti azt az államot, amely a szerződésben már részes fél, de nem vált a módosító megállapodásban részes féllé; a 30. Cikk 4. bekezdésének b) pontját az ilyen állam tekintetében is alkalmazni kell.

5. Azt az államot, amely a módosított megállapodás hatálybalépése után vált a szerződésben részes féllé és amennyiben ez az állam eltérő szándékot nem fejezett ki:

- a) a módosított szerződésben részes félnek kell tekinteni és
- b) annak a szerződésben részes félnek a viszonylatában, amelyet a módosító megállapodás nem köt, a nem módosított szerződésben részes félnek kell tekinteni.

41. Cikk A többoldalú szerződéseknek csak bizonyos részes felek közötti megváltoztatásáról szóló megállapodások

1. A többoldalú szerződésben részes két vagy több fél a szerződésnek csak közöttük történő megváltoztatásáról szóló megállapodást akkor köthet, ha:

- a) a szerződés ilyen megváltoztatás lehetőségét előíranyozza; vagy
- b) a kérdéses megváltoztatást a szerződés nem tiltja meg és az:
 - (i) nem érinti a többi részes félnek a szerződésből fakadó jogai gyakorlását vagy kötelezettségei teljesítését;
 - (ii) nem vonatkozik olyan rendelkezésre, amelytől való eltérés összeegyeztethetetlen a szerződés mint egész tárgyának és céljának eredményes megvalósulásával.

2. Amennyiben az 1. bekezdés a) pontjában említett esetben a szerződés másképpen nem rendelkezik, a szóban forgó részes felek arról a szándékukról, hogy a megállapodást meg kívánják kötni, valamint arról a változtatásról, amelyet a megállapodás előíranyoz, értesítik a többi részes felet.

5. A nemzetközi szerződés megszűnése

(EA, Kovács P. 131-134. o.)

5.1 Megszűnés a felek akarata alapján

- 5.1.1. Közös megegyezés
- 5.1.2. Új szerződés kötése az adott tárgykörben
- 5.1.3. Felmondás
- 5.1.4. Szerződésben meghatározott esemény, bontó feltétel bekövetkezése
- 5.1.5. Szerződésrontó szokásjog kialakulása

5.2 Megszűnés a nemzetközi jog általános szabályai alapján

- 5.2.1. Teljesítés
- 5.2.2. Lehetetlenülés
- 5.2.3. Háború hatása
- 5.2.4. Körülmények alapvető megváltozása
- 5.2.5. Állam jogutód nélküli megszűnése
- 5.2.6. Felmondás szerződésszegés vagy repressália címén

BE-1969

54. Cikk A szerződés megszűnése vagy az abból való kilépés a szerződés rendelkezései vagy a részes felek egyetértése alapján

A szerződés megszűnése vagy valamely részes félnek abból való kilépése bekövetkezhet:

- a) a szerződés rendelkezéseinek megfelelően; vagy
- b) bármikor, valamennyi részes fél egyetértésével, a többi szerződő állammal történt tanácskozás után.

55. Cikk A többoldalú szerződésben részes felek számának a hatálybalépéshez szükséges szám alá csökkenése

Amennyiben a szerződés másképpen nem rendelkezik, a többoldalú szerződés nem szűnik meg csupán azon tény következtében, hogy a részes felek száma a hatálybalépéshez szükséges szám alá csökkent.

56. Cikk Megszűnésről, felmondásról vagy kilépésről nem rendelkező szerződés felmondása, vagy az abból való kilépés

1. Az a szerződés, amely a megszűnésére vonatkozólag nem tartalmaz rendelkezést, és amely nem rendelkezik a felmondásról vagy a kilépésről, nem mondható fel és nem lehet kilépni belőle, kivéve, ha:

a) megállapítható, hogy a részes felek meg kívánták adni a felmondás vagy a kilépés lehetőségét, vagy

b) a felmondás vagy a kilépés joga a szerződés természetéből következik.

2. A részes félnek legalább tizenkét hónappal előbb értesítést kell adnia arról, hogy a szerződést az 1. bekezdés alapján fel kívánja mondani vagy abból ki kíván lépni.

[...]

59. Cikk A szerződés megszűnése vagy alkalmazásának felfüggesztése későbbi szerződés megkötése folytán

1. A szerződést megszüntnek kell tekinteni, ha az abban részes valamennyi fél később azonos tárgyú szerződést köt és:

a) a későbbi szerződésből kitűnik vagy másképpen megállapítható, hogy a részes felek szándéka arra irányult, hogy a tárgyat ez a szerződés szabályozza; vagy

b) a későbbi szerződés rendelkezései a korábbi szerződés rendelkezéseivel annyira összeegyeztethetetlenek, hogy a két szerződést nem lehet egyszerre alkalmazni.

[...]

60. Cikk A szerződés megszűnése vagy alkalmazásának felfüggesztése a szerződés megszegése következtében [1. előzőleg az 5.2.4 pontnál]

61. Cikk A teljesítés utólagos lehetetlenülése

1. Valamely részes fél a szerződés teljesítésének lehetetlenülésére, mint a szerződés megszűnésének vagy az abból való kilépésnek az okára akkor hivatkozhat, ha a lehetetlenülés a szerződés végrehajtásához elengedhetetlenül szükséges tárgy tartós eltűnése vagy megsemmisülése folytán következett be. Ha lehetetlenülés időleges, erre csak mint a szerződés alkalmazása felfüggesztésének okára lehet hivatkozni.

2. A részes fél nem hivatkozhat a teljesítés lehetetlenülésére, mint a szerződés megszűnésének, az abból való kilépésnek, vagy a szerződés alkalmazása felfüggesztésnek okára, ha a lehetetlenülés annak eredménye, hogy e részes fél akár a szerződésből fakadó kötelezettségét, akár a szerződésben részes bármelyik másik féllel szemben fennálló bármilyen más nemzetközi kötelezettségét megszegte.

62. Cikk A körülmények alapvető megváltozása

1. A szerződés megkötésének idejében fennállott körülményeknek a részes felek által előre nem látott alapvető megváltozására, mint a szerződés megszűnésének vagy az abból való kilépésnek az okára nem lehet hivatkozni, kivéve, ha:

a) ezeknek a körülményeknek a fennállása lényeges alapul szolgált ahhoz, hogy a részes felek a szerződést magukra nézve kötelező hatályúnak ismerjék el;

b) a változás hatására gyökeresen átalakul a szerződés alapján még teljesítendő kötelezettségek mértéke.

2. A körülmények alapvető megváltozására, mint a szerződés megszűnésének vagy az abból való kilépésnek az okára nem lehet hivatkozni:

a) ha a szerződés határt állapít meg; vagy

b) ha az alapvető változás annak eredménye, hogy az erre hivatkozó részes fél akár a szerződésből folyó kötelezettségét, akár a szerződésben részes bármelyik féllel szemben fennálló más nemzetközi kötelezettségét megszegte.

3. Ha a részes fél az előző bekezdések alapján a körülmények alapvető megváltozására, mint a szerződés megszűnésének vagy az abból való kilépésnek az okára hivatkozhat, a megváltozásra, mint a szerződés alkalmazása felfüggesztésének okára is hivatkozhat.

63. Cikk A diplomáciai vagy konzuli kapcsolatok megszakítása [1. előzőleg 5.2.4 pontnál]

64. Cikk Az általános nemzetközi jog új, feltétlen alkalmazást igénylő szabályának kialakulása (ius cogens)

Ha az általános nemzetközi jog új, feltétlen alkalmazást igénylő szabálya alakul ki, valamennyi, ezzel a szabállyal ellentétben fennálló szerződés semmissé válik és megszűnik.

[...]

70. Cikk A szerződés megszűnésének következményei

1. Amennyiben a szerződés másképpen nem rendelkezik, vagy a felek másképpen nem állapodtak meg, a szerződésnek a rendelkezései szerinti, vagy az egyezményrel összhangban történt megszűnése:

a) feloldja a részes feleket a szerződés további teljesítésének kötelezettsége alól;
b) nem érinti a részes feleknek azt a jogát, kötelezettségét vagy jogi helyzetét, amely a szerződés végrehajtása során, annak megszűnése előtt keletkezett.

2. Ha egy állam a többoldalú szerződést felmondja, vagy abból kilép, az 1. bekezdés ezen állam és a szerződésben részes többi fél között a felmondás vagy visszalépés hatályosulásának keltétől alkalmazandó.

71. Cikk Az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályával ellentétes szerződés érvénytelenségének következményei

[...]

2. Abban az esetben, ha a szerződés a 64. Cikk alapján semmissé válik és megszűnik, a szerződés megszűnése:

a) a részes feleket feloldja a szerződés további teljesítésének kötelezettsége alól;
b) nem érinti a részes feleknek azt a jogát, kötelezettségét vagy jogi helyzetét, amely a szerződés végrehajtása során annak megszűnése előtt keletkezett; feltéve, hogy e jogok, kötelezettségek és helyzetek olyan mértékben maradnak fenn, hogy fennmaradásuk önmagában nem áll ellentétben az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályával.

Sajátos problémákat vet fel a nemzetközi szerződés ellenintézkedés (repressália) címén történő felmondása, l. a nemzetközi jogi felelősségre vonatkozó részt.

5.3. Közös eljárási szabályok a nemzetközi szerződés érvénytelensége, megszűnése, az abból való kilépés, vagy annak felfüggesztése esetén (EA, Kovács P. 111-112. o.)

BE-1969

65. Cikk Eljárás a szerződés érvénytelensége, megszűnése, az abból való kilépés vagy alkalmazásának felfüggesztése esetén

1. Annak a részes félnek, amely az egyezmény rendelkezéseinek megfelelően arra hivatkozik, hogy annak elismerése, hogy a szerződés reá nézve kötelező hatállyal bír, hibás volt, vagy pedig olyan okra hivatkozik, amely a szerződés érvényességének megtámadását, megszűnését, az abból való kilépést, vagy alkalmazása felfüggesztését eredményezheti, a többi részes felet igényéről értesítenie kell. Az értesítésben fel kell tüntetni a szerződéssel kapcsolatban megtenni javasolt intézkedést és ennek indokait.

2. Amennyiben bizonyos idő eltelte után, amely - a különösen sürgős eseteket kivéve - az értesítés átvételétől számított három hónapnál kevesebb nem lehet, egyetlen részes fél sem emelt kifogást, az értesítést adó részes fél a 67. Cikkben említett módon végrehajthatja az általa javasolt intézkedést.

3. Abban az esetben azonban, ha bármelyik részes fél kifogást emel, a részes felek az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 33. Cikkében említett eszközök útján keresik a megoldást.

4. Az előző bekezdések semmiben sem érintik a részes felek bármilyen, a viták rendezésére vonatkozó, a részes feleket kötelező hatályos rendelkezések alapján fennálló jogait vagy kötelezettségeit.

5. A 45. Cikk érintése nélkül, az a tény, hogy egy állam korábban nem tette meg az 1. bekezdésben előírt értesítést, nem akadályozza meg őt abban, hogy a szerződés végrehajtását igénylő, vagy annak megsértését állító másik részes féllel - válaszként - közöljék ilyen értesítést.

66. Cikk A bírói elintézésre, a választott bíráskodásra és az egyeztetésre vonatkozó eljárás

Ha a 65. Cikk 3. bekezdése alapján, attól a naptól számítva, amikor a kifogást emelték, tizenkét hónapon belül megoldást nem érnek el, az alábbi eljárást kell követni:

- a) bármelyik, a vitában szereplő részes fél az 53. vagy a 64. Cikk alkalmazásával vagy értelmezésével kapcsolatban a vita eldöntése céljából írásban a Nemzetközi Bírósághoz fordulhat, amennyiben a felek kölcsönösen nem állapodtak meg abban, hogy a vitát választott bíráskodásra bocsátják,
- b) bármelyik, a vitában szereplő részes fél az egyezmény V. része bármely más Cikkének alkalmazását vagy értelmezését illetően megindíthatja az egyezmény függelékében meghatározott eljárást oly módon, hogy e célból kérelemmel fordul az Egyesült Nemzetek főtítkárához.

67. Cikk A szerződés érvénytelenségét, megszűnését, az abból való kilépést vagy alkalmazásának felfüggesztését kimondó okiratok

1. A 65. Cikk 1. bekezdésében említett értesítést írásban kell megadni.
2. A szerződés 65. Cikke 2. vagy 3. bekezdésének rendelkezése folytán a szerződés érvénytelenségét, megszűnését, az abból való kilépést, alkalmazásának felfüggesztését kinyilvánító aktust a többi részes féllel közölt okmány útján kell végrehajtani. Ha az okmányt nem az államfő, a kormányfő vagy a külügyminiszter írta alá, az államnak a képviselőjét, aki az értesítést átadja, fel lehet hívni arra, hogy meghatalmazást mutasson fel.

68. Cikk A 65. és 67. Cikk szerinti értesítések és okmányok visszavonása

A 65., illetőleg a 67. Cikk szerinti értesítést vagy okmányt - mielőtt hatályossá válik - bármikor vissza lehet vonni.

Nota bene! - Fontos fogalmak

nemzetközi szerződés, fenntartás, parafálás, ratifikáció, autentikus értelmezés, *inter alios acta*, legnagyobb kedvezményes záradék, *clausula rebus sic stantibus*, ügyintéző szerződés, alapokmány, státútum, konkordátum, *modus vivendi*, kompromisszum, tévedés, teleologikus értelmezés, *pacta sunt servanda*

Önellenőrző kérdések

Hogyan osztályozná a nemzetközi szerződéseket a csatlakozás szempontjából?

Mikor kell egy nemzetközi szerződés ratifikálni?

A fenntartások rendszere a Bécsi Egyezmény szerint.

Mi a nemzetközi szerződés beiktatásának joghatása?

Mi a különbség a kiterjesztő értelmezés és az analógia között?

Hogyan zajlik az érvénytelenítési eljárás?

Milyen sajátos esetei vannak a területi hatálynak?

Melyek a *clausula rebus sic stantibus*ra való hivatkozás feltételei?

Melyik egyezmény szabályozza a nemzetközi szerződések jogát?

Mi a parafálás joghatása?

Melyek a semmisségi okok a Bécsi Egyezmény szerint?

Milyen feltételekkel lehet hivatkozni a tévedésre, mint érvénytelenségi okra?

Melyek a nemzetközi szerződés értelmezésének általános szabályai?

Melyek a nemzetközi szerződés megszűnésének esetei a felek akarata alapján?

Melyek a nemzetközi szerződés megszűnésének esetei a nemzetközi jog általános szabályai alapján?

IV. Az államok nemzetközi jogi felelőssége

A tananyag

- Előadások
- Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Budapest 2006. 438-461. o., valamint alábbiakban megjelölt részek
- A Nemzetközi Jogi Bizottság szerződés-tervezete az államok nemzetközi jogi felelősségéről - az alábbiakban kiemelt részek

A témakör vázlata

1. Felelősség - nemzetközi jogi felelősség

- 1.1. A felelősségi jogviszony és annak jellemzői
- 1.2. Nemzetközi jogi felelősség – a nemzetközi szabályozás lényege, jellemzői és forrásai

2. Az államok általános felelőssége a nemzetközi jog megsértése miatt

Három alapelv

2.1. A felelősség keletkezésének előfeltételei

- 2.1.1. Kötelezettségszegés
- 2.1.2. Betudhatóság
- 2.1.3. Jogellenességet kizáró körülmények hiánya
- 2.1.4. Az elsődleges kötelezettségen alapuló eseti feltételek (kár, vétesség)

2.2. A felelősségi jogviszony tartalma - jóvátétel

- 2.2.1. Az eredeti állapot helyreállítása
- 2.2.2. Kártérítés
- 2.2.3. Elégtétel nyújtása

2.3. A felelősség érvényesítése

- 2.3.1. A felelősségi igény és az eljárás
- 2.3.2. Több sértett állam
- 2.3.3. Több felelős állam
- 2.3.4. A felelősség felhívása nem sértett állam által
- 2.3.5. Az ellenintézkedések

2.4. A magánfelek sérelmére elkövetett nemzetközi jogsértések egyes egyedi kérdései

- 2.4.1. Az állam felelőssége a külföldieknek vagyoni kárt okozó törvényhozási és államigazgatási aktusok miatt
- 2.4.2. Az állam felelőssége az igazságszolgáltatás megtagadása miatt
- 2.4.3. A felelősség érvényesítése állam által: a diplomáciai védelem
- 2.4.4. A felelősség érvényesítése magánfél által: nemzetközi jogorvoslati eszközök

3. Az államok nemzetközi jogi felelőssége - egyedi felelősségi alakzatok

3.1. E felelősségi alakzatok közös jellemzői, eltérésük az általános szabályoktól, forrásai

3.2. Az egyedi felelősségi alakzatok

3.2.1. A tankhajók olajszennyezés miatti fokozott felelősség

3.2.2. A nukleáris energia békés felhasználásával okozott kár miatti fokozott felelősség

3.2.3. Az ürtevékenység miatti fokozott felelősség

A témakör általános áttekintése

1. Felelősség - nemzetközi jogi felelősség

1.1. A felelősségi jogviszony és annak jellemzői

1.2. Nemzetközi jogi felelősség – a nemzetközi szabályozás lényege, jellemzői és forrásai

2. Az államok felelőssége a nemzetközi jog megsértése miatt

Három alapelv

a) Minden jogellenes cselekménye az államnak nemzetközi felelősséget keletkeztet

b) Nemzetközi jogsértés: az a tevés vagy mulasztás, mely az állam kötelezettségszegését jelenti és ez betudható az államnak.

c) Az, hogy mi jogsértés, a nemzetközi jog dönti el, nem a belső jog.

(L. Wimbledon ügy; 1969-es bécsi szerződés a nemzetközi szerződések jogáról, 27. cikk)

2.1 A felelősség keletkezésének előfeltételei

2.1.1. Kötelezettségszegés

Valamely magatartás nincs összhangban egy NJ-i kötelezettséggel.

magatartás - tevés vagy mulasztás, vagy a kettő kombinációja

kötelezettség --bármilyen forrásból származhat
--hatályban a kötelezettségszegés időpontjában

NJB/T -

12. cikk A nemzetközi kötelezettség megszegésének fennállása

Az állam nemzetközi kötelezettségét megszegi, ha az állam cselekménye nincs összhangban azzal, amit a kötelezettség - függetlenül eredetétől és jellegétől -, megkövetel az államtól.

13. cikk Az állam hatályos nemzetközi kötelezettségei

Az állam cselekménye csak akkor valósítja meg egy nemzetközi kötelezettség megszegését, ha a cselekmény megvalósulásakor a kérdéses kötelezettség köti az államot.

// Kötelezettségszegés - sajátos problémák (5)

a. A kötelezettségszegés minősített esete

az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő normáján (l. BSZ 53. cikk!) alapuló komoly kötelezettségszegés kérdése és következményei

b. A jogsértés kezdete és vége

- Mikor lesz befejezett a jogsértő cselekmény (kötelezettségszegés)?
- Mikor szűnik meg a jogsértés (kötelezettségszegés)? A folyamatos jogsértés problémája, és jelentősége.

NJB/T

14. cikk A nemzetközi kötelezettségszegés tartalma

1. Ha az állam cselekménye nem folyamatos jellegű, akkor a nemzetközi kötelezettség megszegése a cselekmény elkövetésének időpontjában valósul meg, akkor is, ha annak hatásai folyamatosak.
2. Ha az állam cselekménye folyamatos jellegű, a nemzetközi kötelezettség ebből eredő megszegése mindaddig fennáll, ameddig a cselekmény folytatódik, és ameddig az nincs összhangban a nemzetközi kötelezettséggel.
3. Egy adott esemény állam által történő megelőzésére vonatkozó nemzetközi kötelezettség megszegése akkor valósul meg, amikor az esemény bekövetkezik, és fennáll mindaddig, ameddig az esemény folytatódik, és ameddig az nincs összhangban ezzel a kötelezettséggel.

L. Bős-Nagymaros vízlépcsőrendszer (Magyarország vs. Szlovákia) ügye!

c. Összetett cselekmények

NJB/T

15. cikk - Összetett cselekménnyel megvalósított kötelezettségszegés

1. Az állam nemzetközi kötelezettségszegése, cselekmények, és mulasztások összességében jogsértőnek minősített sorozata révén akkor valósul meg, mikor az a cselekmény vagy mulasztás megtörténik, amely a többi cselekménnyel és mulasztással együtt elég egy jogsértő cselekmény megvalósításához.
2. Ilyen esetben, a kötelezettségszegés a sorozat első cselekményével vagy mulasztásával megkezdődő teljes időszak alatt fennáll mindaddig, amíg ezek a cselekmények vagy mulasztások ismétlődnek, és nincsenek összhangban a nemzetközi kötelezettséggel.

d. Államok együttes cselekményei - származtatott felelősség

- Több állam fejt ki együttesen „tényállásszerű magatartást”
- Államok felelőssége nemzetközi szervezetek cselekedeteiért
- Egy állam fejt ki egy elsődleges normát sértő magatartást, míg egy másik állam ezt elősegíti, vagy egyébként közrehat – származtatott felelősség

Származtatott felelősség / a közreható állam felelősségének kérdése

- „Felbújtás”, ösztönzés jogsértésre
- Utólagos segítség
- Segítség a jogellenes cselekményben
- Irányítás és ellenőrzés (pl. protektorátus, katonai megszállás)
- Kényszer

NJB/T

16. cikk Nemzetközi jogsértő cselekmény elkövetésében nyújtott segítség és közreműködés

Az állam, amely segítséget nyújt és közreműködik nemzetközi jogsértő cselekmény más állam által történő elkövetésében, nemzetközileg felelős ezért, ha:

- a) az állam ezt a nemzetközi jogsértő cselekmény körülményeinek ismeretében teszi ; és
- b) a cselekmény nemzetközi jogot sértene akkor is, ha ez az állam követné el.

17. cikk A nemzetközi jogot sértő cselekmény elkövetése felett gyakorolt irányítás és ellenőrzés

Az állam, amely egy másik állam felett irányítást és ellenőrzést gyakorol, nemzetközi jogot sértő cselekmény utóbbi által történő elkövetésekor, nemzetközileg felelős ezért a cselekedetért, ha:

- a) ezt a nemzetközi jogot sértő cselekmény körülményeinek ismeretében teszi; és
- b) a cselekmény nemzetközi jogot sértene akkor is, ha ez az állam követné el.

18. cikk A másik állam kényszerítése

Az állam, amely egy másik államot cselekmény elkövetésére kényszerít, nemzetközileg felelős ezért a cselekedetért, ha:

- a) a cselekmény a kényszerítés hiányában a kényszerített állam által elkövetett nemzetközi jogsértés lenne, és
- b) a kényszerítő állam a cselekmény körülményeinek ismeretében cselekszik így.

5. A kötelezettségszegés egyes tipikus formái

- a) Az állam felelőssége a nemzetközi joggal ellentétes belső jogalkotás miatt.
- b) Nemzetközi felelősség az államigazgatási szervek és fegyveres erők tényei miatt.
- c) Az állam nemzetközi jogi felelőssége igazságszolgáltatási szerveinek működése miatt.

2.1.2. Betudhatóság

Az állam önmaga nem tud cselekedni, csak természetes személyek, vagy szervei útján.

Kérdés: természetes személyek, illetve szervezetek, szervek magatartása mikor minősíthető az állam magatartásának?

Alapprobléma:

Young and James v Egyesült Királyság (Emberi Jogok Európai Bizottsága, 1977)

Alaphelyzetek a betudhatóság megállapításához (8):

- Állami szerv
- Nem állami szerv, de felruházva azzal, hogy az állam valamely jogkörét gyakorolja
- Az állam rendelkezésére bocsátott más állam szerve
- Állami vagy közhatalmi jogosultsággal felruházott, vagy más állam átvett szervének szerv – *ultra vires* aktusa
- Az állam által utasított, illetve ellenőrzött vagy irányított magánfelek cselekményei
- Közhatalmi jogosítványokat gyakorló személyek, a hivatalos szervek távollétében
- A felkelők, ha kormányra kerülnek, mozgalom, ha államot alapít
- Az állam elismeri és elfogadja saját cselekedetének

NJB/T - II. FEJEZET - Magatartás betudása egy államnak

4.cikk Az állami szervek magatartása

1. Bármelyik állami szerv magatartását a nemzetközi jog szerint az adott állam cselekményének kell tekinteni, függetlenül attól, hogy ez a szerv törvényhozói, végrehajtói, bírói vagy bármely más feladatot végez, és attól, hogy milyen helyet foglal el az állami szervezeten belül, valamint attól is, hogy az állam központi kormányzatának vagy területi egységének-e a szerve.

2. A szerv jelenthet bármely olyan személyt vagy szerveződést, amelynek az állam belső joga szerint ez a jogállása.

5. cikk A kormányzati hatalom elemeit gyakorló személy vagy szerveződés magatartása

A 4. cikk értelmében állami szervnek nem minősülő, de az adott állam belső joga által a kormányzati hatalom elemeinek gyakorlására felhatalmazott valamely személy vagy szerveződés magatartását a nemzetközi jog szerint az adott állam cselekményének kell tekinteni, ha adott esetben a személy vagy szerveződés ezen minőségében jár el.

6. cikk Egy másik állam által az állam rendelkezésére bocsátott szervek magatartása

Egy másik állam által az állam rendelkezésére bocsátott szerv magatartását a nemzetközi jog szerint az utóbbi cselekményének kell tekinteni, ha a szerv azon állam kormányzati hatalmának elemeit gyakorolja, amelynek a rendelkezésére bocsátják.

7. cikk A hatáskör túllépése vagy az utasítások megszegése

Az állam szervének, valamint a kormányzati hatalom elemeinek gyakorlására felhatalmazott személynek vagy szerveződésnek a magatartását a nemzetközi jog szerint az állam cselekményének kell tekinteni, ha a szerv, a személy vagy a szerveződés ebben a minőségében jár el, még abban az esetben is, ha hatáskörét túllépi vagy az utasításokat megszegi.

8. cikk Egy állam irányítása vagy ellenőrzése alatt álló magatartás

Egy személy, vagy személyek egy csoportjának a magatartását a nemzetközi jog szerint az állam cselekményének kell tekinteni, ha a személy vagy a személyek e csoportja a cselekmény elkövetésekor ténylegesen az adott állam utasításai szerint, illetve irányítása vagy ellenőrzése alatt cselekszik.

9. cikk A hivatalos hatóságok hiányában vagy helyett kifejtett magatartás

Egy személy, vagy a személyek egy csoportjának a magatartását a nemzetközi jog szerint az állam cselekményének kell tekinteni, ha a személy vagy a személyek csoportja ténylegesen a kormányzati hatalom elemeit gyakorolja a hivatalos hatóságok hiányában vagy helyett, olyan körülmények között, amelyek szükségessé teszik a kormányzat hatalom ezen elemeinek gyakorlását.

10. cikk Felkelő vagy más mozgalom magatartása

1. Annak a felkelő mozgalomnak magatartását, amely egy állam új kormányává válik, a nemzetközi jog szerint az adott állam cselekményének kell tekinteni.

2. Annak a felkelő vagy más mozgalomnak a magatartását, amelynek sikerül új államot létrehoznia egy létező állam területének egy részén, vagy az igazgatása alatt álló területen, a nemzetközi jog szerint az új állam cselekményének kell tekinteni.

3. Ez a cikk nem érinti bármely olyan magatartás betudását az államnak, bármilyen módon kapcsolódjon az a kérdéses mozgalomhoz, melyet a 4-9. cikkek szerint, ezen állam cselekményének kell tekinteni.

11. cikk Az állam által sajátjaként elismert és elfogadott magatartás

A magatartást, amely a megelőző cikkek alapján nem tudható be egy államnak, azonban a nemzetközi jog szerint az adott állam cselekményének kell tekinteni, ha és amennyiben az állam a kérdéses magatartást sajátjaként elismeri és elfogadja.

2.1.3. Jogellenességet kizáró körülmények hiánya

Jogellenességet kizáró körülmények:

- **Beleegyezés**

1. előre, vagy egyidőben kell adni a jogsértéssel
2. érvényesnek kell lennie
3. van, amire nem adható

NJB/T 20. cikk Beleegyezés

Az állam érvényes beleegyezése, melyet egy adott cselekmény másik állam által történő végrehajtásához ad, kizárja e cselekmény jogellenességét az előbbi állam viszonylatában annyiban, amennyiben a cselekmény megmarad a beleegyezés által megszabott határok között.

- **Jogos önvédelem**

ENSZ Alapokmány (New York 1945, kihirdetve: 1956. évi I. tv.) 51. cikk

„A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem érinti az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló fegyveres támadás esetében az egyéni vagy kollektív önvédelem természetes jogát mindaddig, amíg a Biztonsági Tanács a nemzetközi béke és biztonság fenntartására szükséges rendszabályokat meg nem tette...”

L. Caroline-ügy 1837-1842

NJB/T 21. cikk Önvédelem

Az állam cselekményének jogellenessége kizárt, ha a cselekmény az Egyesült Nemzetek Alapokmányával összhangban megtett jogszerű önvédelmi intézkedést valósít meg.

- **Ellenintézkedés (szankció)** - 1. alább, 2.3.5. pont

NJB/T 22. cikk Ellenintézkedések nemzetközi jogsértő cselekménnyel szemben

Az állam, egy másik állammal szemben fennálló nemzetközi kötelezettségével összhangban nem álló cselekményének jogellenessége kizárt, ha és amennyiben az az utóbbi állammal szemben, a harmadik rész második fejezetének megfelelően végrehajtott jogszerű ellenintézkedés.

- **Vis maior/force majeure**

NJB/T 23. cikk Force majeure

1. Az állam, nemzetközi kötelezettségével összhangban nem álló cselekményének jogellenessége kizárt, ha a cselekmény force majeure-nek tulajdonítható, azaz az állam ellenőrzésén kívül eső olyan ellenállhatatlan erőnek vagy előreláthatatlan eseménynek, amely a kötelezettség teljesítését az adott körülmények között lényegében lehetetlenné teszi.

2. Az 1. bekezdés nem alkalmazható, ha:

- a) a force majeure-helyzet kizárólag, vagy más tényezőkkel együtt, az erre hivatkozó állam magatartására vezethető vissza; vagy*
- b) az állam vállalta ilyen helyzet bekövetkezésének kockázatát.*

- **Végszükség**

NJB/T 24. cikk Végszükség

1. Az állam, nemzetközi kötelezettségével összhangban nem álló cselekményének jogellenessége kizárt, ha a kérdéses cselekmény elkövetőjének nincs más ésszerű lehetősége arra, hogy végszükség esetén a saját vagy más gondjaira bízott személyek életét megmentsse.
2. Az 1. bekezdés nem alkalmazható, ha:
 - a) a végszükség kizárólag, vagy más tényezőkkel együtt, az erre hivatkozó állam magatartására vezethető vissza; vagy
 - b) valószínűsíthető, hogy a kifejtett cselekmény hasonló, vagy nagyobb veszély kialakulását eredményezi.

- **Szükséghelyzet**

NJB/T 25. cikk Szükséghelyzet

1. Az állam nem hivatkozhat a szükséghelyzetre, mint az állam nemzetközi kötelezettségével összhangban nem álló cselekményének jogellenességét kizáró okra, kivéve, ha a cselekmény:
 - a) az állam egyetlen lehetősége arra, hogy az állam lényegi érdekét megóvja egy súlyos és közvetlenül fenyegető veszéllyel szemben; és
 - b) a cselekmény nem csorbítja súlyosan annak az államnak vagy államoknak a lényegi érdekeit, amelyekkel szemben a kötelezettség fennáll, illetve a nemzetközi közösség, mint egész érdekeit.
2. Mindenesetre, a szükséghelyzetre, mint jogellenességet kizáró okra az állam nem hivatkozhat, ha:
 - a) a kérdéses nemzetközi jogi kötelezettség kizárja a szükséghelyzetre hivatkozás lehetőségét; vagy
 - b) az állam közrehatott a szükséghelyzet kialakulásában.

Szükséghelyzet feltételei

1. Az állam lényegi érdeke
2. Közvetlen és súlyos veszély
3. Egyetlen lehetőség az elhárítására
4. Nem sérti egy másik állam vagy a nemzetközi közösség lényegi érdekét
5. Az állam nem hatott közre a veszély kialakulásában
6. A megsértett elsődleges norma nem zárja ki a szükséghelyzetre hivatkozást.
„Torrey Canyon” katasztrófa - 1967

Jogellenességet kizáró körülmények - az állami cselekvés korlátai

NJB/T

26. cikk A feltétlen alkalmazást igénylő normák betartása

Ebben a fejezetben semmi nem zárja ki az állam azon cselekményének jogellenességét, mely nincs összhangban az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályából eredő kötelezettséggel.

27. cikk A jogellenességet kizáró körülményre való hivatkozás jogkövetkezményei

A jogellenességet kizáró körülményre való hivatkozás a jelen fejezettel összhangban, nem érinti:

- a) a kérdéses kötelezettség teljesítését, ha és amennyiben a jogellenességet kizáró körülmény már nem áll fenn;
- b) a kérdéses cselekmény által okozott valamennyi anyagi kár megtérítésének kérdését.

2.1.4. Az elsődleges kötelezettségek sajátosságaiból adódó eseti feltételek

- Kár kérdése (1. alább, a 2.2. pontnál)
- Felróhatóság kérdése

2.2. A felelősségi jogviszony tartalma (a felelősség jogkövetkezményei)

2.2.1. Elvek

- a felelős államnak továbbra is teljesítenie kell a megsértett kötelezettségét
- folyamatos jogsértés esetén köteles abbahagyni, illetve nem ismételni
- a teljes jóvátétel kötelezettsége
- a jogsértő nem hivatkozhat belső jogára kimentésként a jóvátétel alól

NJB/T

28. cikk A nemzetközi jogot sértő cselekmény jogkövetkezményei

Az állam nemzetközi jogi felelőssége, amivel az első rész rendelkezései szerinti nemzetközi jogsértés jár, az ebben a részben megállapított jogkövetkezményeket vonja maga után.

29. cikk A teljesítés folyamatos köteleessége

A nemzetközi jogsértés ezen rész szerinti jogkövetkezményei nem hatnak ki a nemzetközileg felelős állam azon folyamatos köteleességére, hogy teljesítse a megszegett kötelezettséget.

30. cikk Abbahagyás és meg nem ismétlés

A nemzetközi jogot sértő cselekményért felelős állam köteles:

- a) felhagyni a cselekménnyel, ha az folyamatos;*
- b) megfelelő biztosítékokat és garanciákat felajánlani a meg nem ismétlésre vonatkozóan, ha a körülmények azt kívánják.*

31. cikk Jóvátétel

1. A felelős állam köteles a nemzetközi jogot sértő cselekménnyel okozott sérelmet teljes egészében jóvátenni.

2. A sérelem magában foglal mindenfajta kárt, anyagit és erkölcsit egyaránt, amit az állam nemzetközi jogot sértő cselekménye okozott.

32. cikk A belső jog kizárása

A felelős állam nem hivatkozhat belső jogának rendelkezéseire annak igazolására, hogy az ebből a részből fakadó kötelezettségeit nem teljesítette.

2.2.2. A jóvátétel

- Az eredeti állapot helyreállítása
- Kártérítés (a kár alapja, mértéke, nem vagyoni kár, kamat)
- Elégtétel nyújtása (formái és alkalmazásának feltételei)

NJB/T

34. cikk A jóvátétel formái

A nemzetközi jogot sértő cselekménnyel okozott sérelem teljes jóvátétele, ezen fejezet rendelkezései szerint, történhet helyreállítás, kártérítés és elégtétel nyújtásának formájában, ezek egyikének, vagy együttesének alkalmazása útján.

35. cikk Helyreállítás

A nemzetközi jogot sértő cselekményért felelős állam köteles a helyreállításra, azaz a jogot sértő cselekmény elkövetése előtt létező helyzet visszaállítására, ha és amennyiben a helyreállítás:

- a) fizikailag nem lehetetlen;*
- b) nem jár teljességgel aránytalan teherrel ahhoz az előnyhöz képest, ami a helyreállításból fakad a kártérítéssel szemben.*

36. cikk Kártérítés

- 1. A nemzetközi jogot sértő cselekményért felelős állam köteles az ezzel okozott kár megtérítésére, amennyiben a kárt helyreállítás útján nem teszik jóvá.*
- 2. A kártérítésnek fedeznie kell valamennyi anyagiilag felbecsülhető kárt, beleértve az elmaradt hasznot, amennyiben azt megállapítják.*

37. cikk Elégtétel

- 1. A nemzetközi jogot sértő cselekményért felelős állam köteles elégtételt adni az ezen cselekménnyel okozott sérelemért, amennyiben azt kártérítés vagy jóvátétel útján nem teszik jóvá.*
- 2. Az elégtétel megvalósulhat a kötelezettségszegés elismerésével, sajnálkozás kifejezésével, formális bocsánatkéréssel, vagy más megfelelő módon.*
- 3. Az elégtétel nem lehet aránytalan a sérelemhez képest, és nem valósulhat meg a felelős állam megalázó formában.*

38. cikk Kamat

- 1. Ezen fejezet alapján járó bármely alapösszeg után kamatot kell fizetni, ha ez szükséges a teljes jóvátétel biztosításához. A kamat mértékét és számításának módját úgy kell megállapítani, hogy ez az eredmény megvalósuljon.*
- 2. A kamat attól kezdve jár, amikor a alapösszeget ki kellett volna fizetni, addig az időpontig, amikor a fizetési kötelezettséget teljesítik.*

39. cikk Közrehatás a sérelem bekövetkezésében

A jóvátétel meghatározásakor figyelembe kell venni, a sértett államnak, vagy annak a személynek vagy szervezetnek, akivel vagy amellyel kapcsolatban a jóvátételt igénylik, szándékos vagy gondatlan cselekedete, illetve mulasztása folytán, a sérelem bekövetkezésében megvalósuló közrehatását.

2.2.3. A súlyos jogsértések külön következményei

NJB/T - III. FEJEZET - Az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályaiból eredő kötelezettségek súlyos megszegése

40. cikk A jelen fejezet alkalmazása

- 1. Ez a fejezet alkalmazandó arra a nemzetközi felelősségre, ami velejárója az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályaiból eredő kötelezettség állam általi súlyos megszegésének.*
- 2. Egy ilyen kötelezettség megszegése akkor súlyos, ha a felelős állam a kötelezettség teljesítését nagymértékben vagy rendszeresen elmulasztja.*

41. cikk A jelen fejezet szerinti súlyos kötelezettségszegés külön következményei

- 1. Az államok kötelesek együttműködni avégett, hogy a 40. cikk szerinti, bármely súlyos kötelezettségszegésnek jogszerű eszközökkel véget vessenek.*
- 2. Egyetlen állam sem ismerheti el jogszerűnek a 40. cikk szerinti súlyos kötelezettségszegéssel létrehozott helyzetet, és nem nyújthat segítséget vagy működhet közre e helyzet fenntartásában.*
- 3. Ez a cikk nem érinti az e részben említett más következményeket, és azon további következményeket sem, melyek a nemzetközi jog szerint velejárhatnak azzal a kötelezettségszegéssel, amelyre ezen fejezet alkalmazandó.*

2.3. A felelősségi igény érvényesítése

2.3.1. Felelősségi igény megengedhetősége (felhívásának feltételei) és az eljárás – az elévülés problémája (NJB/T. 42-45. cikkek)

Megengedhetőség/elfogadhatóság általános feltételei (3) (NJB-T 44-45. cikkek):

- Magánfeleknél – állampolgárság, honosság
- Az elérhető és hatékony belső jogorvoslati eszközök kimerítése
- Az állam nem mondott le róla, illetve nem nyugodott bele az igény elenyészésébe

NJB/T

42. cikk A felelősség felhívása egy sértett állam által

Az állam, mint sértett állam, jogosult hivatkozni egy másik állam felelősségére, ha a megszegett kötelezettség fennáll:

- a) egyénileg az állammal szemben; vagy*
- b) az államoknak, ezt az államot magában foglaló csoportjával, vagy a nemzetközi közösséggel, mint egészszel szemben, és a kötelezettségszegés:*
 - (i) sajátosan érinti azt az államot; vagy*
 - (ii) olyan jellegű, hogy a kötelezettség további teljesítését tekintve, lényegesen megváltoztatja az összes többi olyan állam helyzetét, melyekkel szemben a kötelezettség fennáll.*

43. cikk A sértett állam értesítési kötelezettsége

- Egy másik állam felelősségére hivatkozó, sértett államnak értesítenie kell igényéről ezt az államot.*
- A sértett állam nevesítheti különösen:*
 - a) azt a magatartást, melyet a felelős államnak a jogsértő cselekmény megszüntetéséhez kellene tanúsítania, amennyiben a jogsértés folyamatos;*
 - b) a jóvátétel formáját, melyet a második rész rendelkezéseivel összhangban kellene alkalmazni.*

44. cikk Az igények megengedhetősége

Az állam felelősségére nem lehet hivatkozni, ha

- a) az igényt nem valamely alkalmazandó, az igények honosságára vonatkozó szabálynak megfelelően terjesztik elő;*
- b) az igény egyike azoknak, melyekre a belső jogorvoslatok kimerítésének szabálya vonatkozik, és valamennyi rendelkezésre álló és hatékony jogorvoslatot nem merítették ki.*

45. cikk A felelősségre való hivatkozás jogának elvesztése

Az állam felelősségére nem lehet hivatkozni, ha

- a) a sértett állam érvényesen lemondott az igényéről;*
- b) a sértett állam magatartása alapján arra lehet következtetni, hogy érvényesen elfogadta igényének megszűnését.*

Elfogadhatóság – *lex specialis* - példa:

Emberi Jogok Európai Egyezménye (Róma 1950, kihirdetve: 1993. évi XXXI. tv.)

35. cikk - Az elfogadhatóság feltételei

- Az ügyet csak akkor lehet a Bíróság elé terjeszteni, ha az összes hazai jogorvoslati lehetőséget már kimerítették a nemzetközi jog általánosan elismert szabályainak megfelelően, és pedig attól az időponttól számított hat hónapon belül, amikor a hazai végleges határozatot meghozták.*
- A Bíróság a 34. Cikk alapján előterjesztett egyéni kérelemmel nem foglalkozik, ha az*
 - a) névtelen; vagy*

b) lényegileg azonos egy olyan üggyel, amelyet a Bíróság már megvizsgált, illetve amelyet már más nemzetközi vizsgálat vagy elintézési eljárás alá bocsátottak, és az nem tartalmaz az ügyre vonatkozó új adatokat.

3. A Bíróság a 34. Cikk alapján előterjesztett egyéni kérelmet elfogadhatatlannak nyilvánítja, amennyiben úgy találja, hogy az az Egyezmény és az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek rendelkezéseivel összeegyeztethetetlen, nyilvánvalóan alaptalan vagy a kérelmezési joggal való visszaélésnek minősül.

2.3.2. Több sértett állam esete (1. NJB/T. 46. cikk)

NJB/T - 46. cikk Több sértett állam

Amennyiben ugyanaz a nemzetközi jogot sértő cselekmény több államot sért, akkor mindegyik sértett állam külön hivatkozhat a nemzetközi jogot sértő cselekményt elkövető állam felelősségére.

2.3.3. Több felelős állam esete (1. NJB/T. 47. cikk)

NJB/T - 47. cikk Több felelős állam

1. Amennyiben ugyanazon nemzetközi jogot sértő cselekményért több állam felelős, akkor ezzel a cselekménnyel összefüggésben mindegyik állam felelősségére lehet hivatkozni.

2. Az 1. bekezdés:

a) nem engedi meg, hogy akármelyik sértett állam nagyobb kártérítéshez jusson, mint az elszenvedett kár;

b) nem érinti a fellépés jogát más felelős államokkal szemben.

2.3.4. A felelősség felhívása nem sértett állam által

NJB/T - 48. cikk A felelősség felhívása nem sértett állam által

1. A sértett államon kívül, bármely állam jogosult egy másik állam felelősségére hivatkozni a 2. bekezdéssel összhangban, amennyiben:

a) a megszegett kötelezettség az államok azon csoportjával szemben áll fenn, amely magában foglalja ezt az államot, és azt a csoport közös érdekének a védelmében hozták létre; vagy

b) a megszegett kötelezettség a nemzetközi közösség egészének irányában áll fenn.

2. Az 1. bekezdés alapján a felelősség felhívására jogosult bármely állam a felelős államtól igényelheti:

a) a nemzetközi jogot sértő cselekmény abbahagyását, és a 30. cikkel összhangban, a meg nem ismétlésre vonatkozó biztosítékokat és garanciákat kérhet; és

b) a megelőző cikkekkkel összhangban a jóvátételi kötelezettség teljesítését, a sértett állam vagy a megszegett kötelezettség kedvezményezettjeinek érdekében.

3. A 43., 44., és 45. cikkeken foglalt, a felelősség sértett állam által történő felhívásával összefüggő követelmények, alkalmazandók a felelősség azon állam által történő felhívására is, mely az 1. bekezdés szerint jogosult erre.

2.3.5. Ellenintézkedések lehetősége és alkalmazásának feltételei a felelősségi jogviszonyban (1. NJB/T. 49-54. cikkek)

NJB/T

49. cikk Az ellenintézkedések célja és korlátai

1. A sértett állam csak annak érdekében tehet ellenintézkedéseket a nemzetközi jogot sértő cselekményért felelős állammal szemben, hogy ezt az államot rábírja a 2. részben foglalt kötelezettségek betartására.

2. Az ellenintézkedések, az intézkedéseket tevő állam részéről a felelős állam irányában fennálló nemzetközi kötelezettségek időleges nem-teljesítésére korlátozódnak.

3. Amennyire lehetséges, az ellenintézkedéseket úgy kell alkalmazni, hogy lehetővé tegye a kérdéses kötelezettségek teljesítésének újrakezdését.

50. cikk Az ellenintézkedésekkel nem érintett kötelezettségek

1. Az ellenintézkedések nem érinthetik:

- a) az erőszakkal való fenyegetéstől vagy az erőszak alkalmazásától való tartózkodás kötelezettségét, az ENSZ Alapokmányában foglaltak szerint;
- b) az alapvető emberi jogok védelmére irányuló kötelezettségeket;
- c) a represszáliát tiltó humanitárius jellegű kötelezettségeket;
- d) az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályaiból fakadó más kötelezettségeket.

2. Az ellenintézkedést alkalmazó állam nem mentesül azon kötelezettségeinek teljesítése alól, melyek:

- a) közte és a felelős állam között alkalmazandó, valamely vitarendezési eljárás alapján állnak fenn;
- b) a diplomáciai és konzuli tisztviselők, helyiségek, irattárak és iratok sérthetetlenségének tiszteletben tartására vonatkoznak.

51. cikk Arányosság

Az ellenintézkedéseknek az elszenvedett sérelemmel arányban állónak kell lenniük, figyelembe véve a nemzetközi jogot sértő cselekmény súlyát és a kérdéses jogokat.

52. cikk Az ellenintézkedések alkalmazásának feltételei

1. Ellenintézkedés alkalmazása előtt a sértett állam köteles:

- a) a 43. cikkkel összhangban felszólítani a felelős államot a második részben foglalt kötelezettségeinek teljesítésére;
- b) értesíteni a felelős államot az ellenintézkedés alkalmazásáról szóló döntésről, és javaslatot tenni az ezen állammal folytatott tárgyalásokra.

2. A sértett állam, az 1. b) bekezdéstől függetlenül, alkalmazhat a jogai megóvásához szükséges sürgős ellenintézkedéseket.

3. Ellenintézkedések nem alkalmazhatók, és ha már alkalmazták, indokolatlan késedelem nélkül felfüggesztendők, ha:

- a) a nemzetközi jogot sértő cselekmény abbamaradt; és
- b) a vita elbírálás alatt van egy olyan bíróság, vagy más döntéshozó szerv előtt, amely hatáskörrel rendelkezik a felekre kötelező döntés meghozatalára.

4. A 3. bekezdés nem alkalmazható, ha a felelős állam a vitarendezési eljárások során nem jár el jóhiszeműen.

53. cikk Az ellenintézkedések megszüntetése

Az ellenintézkedéseket meg kell szüntetni, amint a felelős állam a jogot sértő cselekmény vonatkozásában teljesíti a második részben foglalt kötelezettségeit.

54. cikk Nem sértett állam által alkalmazott intézkedések

A jelen fejezet nem érinti egy másik állam felelősségének felhívására, a 48. cikk 1. bekezdése alapján jogosult állam jogát arra, hogy jogszerű intézkedéseket alkalmazzon ezen állammal szemben, a sértett állam, illetve a megszegett kötelezettség kedvezményezettjeinek érdekében, a kötelezettségszegés abbahagyása és a jóvátétel biztosítása végett.

Ellenintézkedés feltételei:

- teljesítésre késztetés
- visszafordítható legyen
- a jogellenes cselekményt elkövető állam ellen kell irányulnia
- arányosság
- felszólítás teljesítésre

- értesítés az ellenintézkedésről (kivéve, ha sürgős a jogok megóvása végett)
- vannak ellenintézkedéssel nem érinthető kötelezettségek

2.4. A természetes és a jogi személyek sérelmére elkövetett nemzetközi jogsértések egyedi kérdései

2.4.1. Az állam felelőssége a külföldieknek vagyoni kárt okozó törvényhozási és államigazgatási aktusok miatt

2.4.2. Az állam felelőssége az igazságszolgáltatás megtagadása miatt

2.4.3. A felelősség érvényesítése az állam által: a diplomáciai védelem

3. Egyedi felelősségi alakzatok

3.1. E felelősségi alakzatok közös jellemzői és eltérése az általános szabályoktól, forrásai

3.2. Az egyedi felelősségi alakzatok (l. Kovács 616-617, 623., 625. o.)

3.2.1. A tankhajók olajszennyezés miatti fokozott felelősség

3.2.2. A nukleáris energia békés felhasználásával okozott kár miatti fokozott felelősség

3.2.3. Az ürtevékenység miatti fokozott felelősség

3.2.4. Felelősség jogszerű, veszélyes tevékenységgel okozott határokon átnyúló károkért

Nota bene! - Fontos fogalmak

végszükség, szükséghelyzet, származtatott felelősség, betudhatóság, kár, kamat, *erga omnes* felelősség, ellenintézkedés, jogellenességet kizáró körülmény, vétkesség, folyamatos jogsértés, *vis maior*, betudhatóság, elégtétel, jóvátétel, *in integrum restitutio*, diplomáciai védelem, objektív felelősség, felróhatóság, belső jogorvoslatok kimerítésének követelménye, megengedhetőség/elfogadhatóság, *ius cogens*, összetett cselekmények

Önellenőrző kérdések

A nemzetközi jogi felelősség fogalma.

Melyek a nemzetközi felelősség keletkezésének feltételei ?

Mik az összetett cselekmények?

Mi a folyamatos jogsértés, és milyen problémákat vet fel?

A származtatott felelősség lényege, és a mögöttes állam felelősségének mértéke.

Mikor tudható be egy jogsértő magatartás az államnak?

Az *ultra vires* aktusok megítélése.

A jogellenességet kizáró körülmények köre.

Mi a *force majeure/vis maior*?

Mi a különbség a szükséghelyzet és végszükség között?

A felróhatóság kérdése az államok nemzetközi felelősségénél.

A jóvátétel formái.

Mire terjedhet ki a nemzetközi jogsértés által okozott sérelmekért igényelhető kártérítés?

Az elégtétel formái.

Mi a különbség a jóvátétel és elégtétel között?

Milyen feltételekkel hivatkozhat a sértett állam egy másik állam felelősségére?

Milyen kötelezettségeket nem érinthetnek az ellenintézkedések?

A diplomáciai védelem lényege.

A diplomáciai védelem nyújtásának feltételei.

Említsen néhányat az igazságszolgáltatás megtagadásának eseteiből!

Milyen forrásai vannak az ürtevékenység miatti fokozott felelősségnek?

A megengedett tevékenység miatti kárfelelősség lényege, és elhatárolása az általános felelősségi alakzattól.

V. A nemzetközi viták békés elintézése

A tananyag

- előadások
- Kovács P.: Nemzetközi közjog. Budapest 2006. megjelölt részei
- egyes nemzetközi szerződések alább kiemelt részei (nem hivatalos szöveg!)

A témakör vázlata

- 1. A viták elintézése a modern nemzetközi jogrendben**
 - 1.1 Mi a vita?
 - 1.2 Követelmény: békés jelleg
 - 1.3 Vita - kik között?
 - 1.4 A nemzetközi bírászkodás szerepe, funkciója a modern nemzetközi jogrendben
- 2. A viták békés megoldásának eszközei a nemzetközi jogban**
 - 2.1 Jogalap és jellemzők
 - 2.2 A nemzetközi jog szerepe a konfliktusoldó eljárások szabályozásában
- 3. A viták békés megoldásának nem bírósági útjai**
 - 3.1 A tárgyalás
 - 3.2 A jószolgálat
 - 3.3 A közvetítés
 - 3.4 A vizsgálat (ténymegállapítás)
 - 3.5 Az egyeztetés (békéltetés)
 - 3.6 A nemzetközi szervezetek és az ENSZ szerepe a viták békés elintézésében
- 4. A nemzetközi bírászkodás**
 - 4.1 A nemzetközi bírászkodás jellemzői, formái, nemzetközi bíróságok
 - 4.2 Nemzetközi választott bírászkodás
 - 4.3 Állandó Választott Bíróság
 - 4.4 Nemzetközi Bíróság

A témakör általános áttekintése

(a kötelező tananyag megjelölésével)

(Rövidítések:

- Kovács P.. – Kovács P.: Nemzetközi közjog. Budapest 2006. c. tankönyv
EA – az előadás anyaga)

1. A viták elintézése a modern nemzetközi jogrendben

(l. EA; Kovács P. 462-465. o.)

1.1 Mi a vita?

- "jog vagy ténykérdésben lévő véleménykülönbség, jogi álláspontok vagy érdekek ütközése két fél között" (Állandó Nemzetközi Bíróság - *Mavrommatis* ügy 1924)

- nem csak jogi vitákra vonatkozik, hanem egyéb vitákra is!

1.2 Követelmény: békés jelleg

anyagi jogi követelmény

Egyesült Nemzetek Alapokmánya (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

2. cikk

3. A Szervezet összes tagjai kötelesek nemzetközi viszályaikat békés eszközökkel és oly módon rendezni, hogy a nemzetközi béke és biztonság, valamint az igazságosság ne kerüljön veszélybe.

4. A Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniuk kell.

1.3 Vita - kik között?

- államok

- esetenként magánfelek és nemzetközi szervezetek is - példák.

1.4 A nemzetközi bíráskodás szerepe, funkciója a modern nemzetközi jogrendben

A nemzetközi jog legfőbb hiányosságáról - hogy akadályozza a nemzetközi jog, mint normarendszer funkcionálását a kötelező bíráskodás hiánya?

2. A viták békés megoldásának eszközei a nemzetközi jogban

(l. EA, Kovács P. 465. o.)

2.1 Jogalap és jellemzők

eljárásjogi oldal

L. ENSZ Alapokmány. 33. cikk 1. pont (a békét és biztonságot fenyegető vitákra)

ENSZ Közgyűlés 2625. határozata (1970)

Nyilatkozat az államok baráti kapcsolatait és együttműködését szabályozó elvekről

"Az államoknak ennek megfelelően törekedniük kell vitáik gyors és igazságos rendezésére tárgyalás, vizsgálat, közvetítés, egyeztetés, választott bírósági eljárás, bírósági eljárás, regionális szervek vagy megállapodások igénybevétele vagy általuk választott egyéb békés eszközök útján."

2.2 A nemzetközi jog szerepe a konfliktusmegoldó eljárások szabályozásában

A viták elintézésének eszközeit a nemzetközi jog szabályai eltérő mélységben érintik - részletesen az egyes vitáknál.

3. A viták békés megoldásának nem bírói eszközei

(l. EA; Kovács P. 465-472. o.)

3.1 A tárgyalás

- Kötelező igénybevételét nemzetközi szerződések, bírói ítéletek előírhatják.
- A kötelezettség teljesítésénél: *jóhiszeműség és érdemiség elve* (ennek kifejtésére l. a Nemzetközi Bíróság gyakorlatát).

3.2 A jószolqálat

- lényege
- jószolqálatot végzők lehetnek: nemzetközi szervezetek, államok, kivételesen magánszemély is
- példák a gyakorlatból

3.3 A közvetítés

- lényege
- közvetítők lehetnek: nemzetközi szervezetek, államok, kivételesen magánszemély is
- példák a gyakorlatból
- a jószolqálat és a közvetítés gyakorlati elhatárolásának nehézségei

Egyezmény a nemzetközi viszályok békés elintézéséről (Hága, 1907 - kihirdetve: 1913. évi XLIII tv.)

4. CZIKK.

A közvetítő szerepe abban áll, hogy kiegyeztesse azokat az ellentétes követeléseket és elenyésztesse azokat a nehezteléseket, amelyek a viszálykodó Államok közt támadhattak.

5. CZIKK.

A közvetítő tiszte véget ér, mihelyt akár a viszálykodó Felek bármelyike, akár maga a közvetítő megállapítja, hogy a kibékülésre részéről ajánlott módokat nem fogadták el.

6. CZIKK.

A jószolqálatok és a közvetítés, akár a viszálykodó Felek vették azokat igénybe, akár a viszályban nem érdekelt Hatalmak kezdeményezésére történtek, kizárólag tanács jellegével bírnak és soha sincsen kötelező erejük.

3.4 A vizsgálat (ténymegállapítás)

- lényege, és szerepe a nemzetközi konfliktusok oldásában
- példák: I. világháború előtti időszak, a genfi Általános Akta (1928), a Bryan-szerződések, a Gondra-szerződés
- esetek, amikor a tényfeltárás nem nemzetközi vitákhoz kapcsolódik

Egyezmény a nemzetközi viszályok békés elintézéséről (Hága, 1907 - kihirdetve: 1913. évi XLIII tv.)

9. CZIKK.

Oly nemzetközi jellegű vitás ügyekben, amelyek sem a becsületet nem érintik, sem lényeges érdekeket nem érintenek és amelyek a ténykérdések fölött keletkezett nézeteltérések folytán merülnek fel, a szerződő Hatalmak hasznosnak és kívánatosnak tartják, hogy a Felek, ha diplomáciai uton megegyezésre nem juthattak, küldjenek ki, amennyire a körülmények engedik, nemzetközi Vizsgáló Bizottságot, amelynek feladata e vitás ügyek megoldását megkönnyíteni azzal, hogy a ténykérdéseket részrehajlatlan és lelkiismeretes vizsgálat útján tisztába hozza.

[...]

35. CZIKK.

A Bizottság jelentése a tényállás megállapítására szorítkozik és nincs oly jellege, mint a választott bíróság ítéletének. A jelentés teljes szabadságot enged a Feleknek abban a tekintetben, hogy e ténymegállapítás után mit tegyenek.

3.5 Az egyeztetés (békéltetés)

- lényege, és szerepe a nemzetközi konfliktusok oldásában
- az egyeztetés/békéltetés formái
- példák: Nemzetek Szövetsége, ENSZ Tengerjogi Egyezménye (1982), ICSID, a stockholmi egyezmény (EBESZ - 1992), az ENSZ Alapokmány 37. cikke: a BT ilyen szerepe
- az egyeztetés/békéltetés és a közvetítés, valamint az egyeztetés/békéltetés és a bírászkodás elhatárolása

3.6 A nemzetközi szervezetek és az ENSZ szerepe a viták békés elintézésében

4. A nemzetközi bírászkodás

4.1 A nemzetközi bírászkodás jellemzői, formái, nemzetközi bíróságok
(EA)

- a nemzetközi bírászkodás elvei
- a nemzetközi bírászkodás formái - választott és állandó nemzetközi bíróságok, jellemzőik, előnyök és hátrányok a felek szempontjából
- a nemzetközi bírászkodás története

4.2 Nemzetközi választott bírászkodás
(l. EA; Kovács P. 472-478. o.)

4.2.1 A nemzetközi választottbíróóságok jellemzői és joghatósága

- a választottbíráskodásról általában
- az alávetés formái az államok részéről - jellemzők és eltérések
 - választottbíróági egyezmény
 - választottbíróági klauzula
 - választottbíróági kompromisszum

- a választottbírók joghatósága -
ki állapítja meg a joghatóság meglétét?
szubjektív fenntartások problémája
speciális hatáskörök

Egyezmény a nemzetközi viszályok békés elintézéséről (Hága, 1907 - kihirdetve: 1913. évi XLIII tv.)

37. CZIKK.

A nemzetközi választott bírászkodás célja az, hogy az Államok közt felmerülő vitás ügyek az illető Államok választotta bírakkal és a jog tisztelete alapján nyerjenek elintézés.

A választott bírászkodás igénybevétele magában foglalja a kötelezettséget arra, hogy az illető államok jóhiszeműen alávetik magukat a Választott Bíróság ítéletének.

38. CZIKK.

Jogi természetű kérdésekben, és pedig első sorban a nemzetközi egyezmények értelmezésének vagy alkalmazásának kérdéseiben a szerződő Hatalmak a választott bírászkodást a leghathatósabb és egyszersmind a legméltányosabb módnak ismerik el a diplomáciai úton meg nem oldott vitás ügyek elintézésére.

Kíváncos volna tehát, hogy az említett kérdésekre nézve felmerülő vitás ügyekben a szerződő Hatalmak előforduló esetben, amennyiben a körülmények engedik, a választott bírászkodást vegyék igénybe.

39. CZIKK.

Választott bírósági egyezmény létrejöhet akár már felmerült, akár pedig csak netalán keletkező vitás ügyekre nézve.

Kiterjedhet az összes vitás ügyekre, vagy pedig a vitás ügyeknek csupán egy meghatározott csoportjára.

[...]

51. CZIKK.

A választott bírászkodás fejlesztésének előmozdítása végett a szerződő Hatalmak a következő szabályokat állapították meg, amelyeket a választott bírósági eljárásra akkor kell alkalmazni, ha a Felek nem egyeztek meg más szabályokban.

52. CZIKK.

A választott bírászkodást igénybevevő Hatalmak szerződést írnak alá, amelyben a vita tárgyát, a választott bírák megnevezésének határidejét, továbbá azokat az alakszerűségeket, sorrendet és határidőket, amelyek a 63. cikkben említett közlésre irányadók lesznek, végül annak az összegnek nagyságát is meghatározzák, amelyek mindegyik Félnak költségelőlegként le kell tennie.

Hasonlóképpen meghatározza a szerződés, ha helye van, a választott bírák kinevezésének módját, az Itélőszék részére netalán engedett különös hatáskört, az Itélőszék székhelyét, a nyelvet, amelyet az Itélőszék használni fog, és azokat a nyelveket, amelyeket az Itélőszék előtt használni lehet; valamint általában mindazokat a feltételeket, amelyekben a Felek megegyeztek.

53. CZIKK.

Az ily választott bírósági szerződés létrehozására az Állandó bíróság van hivatva, ha a Felek egyetértenek abban, hogy e célból hozzá fordulnak.

Hasonlóképpen az Állandó bíróság van erre hivatva akkor is, ha ily megkereséssel a felek közül csak az egyik fordul hozzá - miután a megegyezés létrehozására diplomáciai úton sikertelenül tett kísérletet - és szó van:

1. oly vitás kérdésről, amely a jelen Egyezmény hatályba lépte után kötött vagy megújított általános választott bírósági Államszerződés alá vonható, ha ez az államszerződés minden vitás kérdés tekintetében külön választott bírósági szerződés kötését tartja szem előtt és ennek létrehozása tekintetében sem kifejezetten, sem hallgatagon nem zárja ki az Állandó bíróság

hatáskörét. Mindazonáltal nem lehet az Állandó bírósághoz fordulni, ha a másik Fél kijelenti, hogy nézete szerint ez a vitás kérdés nem esik a kötelező választott bíráskodás alá tartozó vitás kérdések csoportjába; kivéve, ha maga a választott bírósági Államszerződés ruházza rá a választott bírósági Itélőszékre azt a jogot, hogy ezt az előzetes kérdést eldöntse;

2. ha oly vitás kérdésről van szó, amely abból származik, hogy az egyik Hatalom a saját állampolgárait megillető szerződés követelések teljesítését kívánja a másik Hatalomtól és ha e vitás kérdés megoldására a választott bírósági elintézését elfogadják. Ezt a rendelkezést nem lehet alkalmazni akkor, ha a választott bírósági elintézés elfogadásának az volt a feltétele, hogy a külön választott bírósági szerződés más módon jöjjön létre.

54. CZIKK.

Az előbbi cikkben említett esetekben a külön szerződést a 45. cikk 3-6 bekezdésében meghatározott módon kijelölt öt tagból álló bizottság hozza létre.

Az ötödik tag a bizottságnak hivatalból Elnöke.

[...]

73. CZIKK.

Az Itélőszéknek joga van saját hatáskörét megállapítani és e végből a jog elveinek alkalmazásával úgy a választott bírósági szerződést, mint pedig azokat az egyéb iratokat és okmányokat értelmezni, amelyekre ez ügyben hivatkozni lehet.

4.2.2. A nemzetközi választottbíráóságok szervezete

- a választottbíráóság összetétele, tagjainak száma
- kikből kerülnek ki a bírák?
- a választottbíráóság megválasztása és felállítása
- székhely és az eljárás nyelve

Egyezmény a nemzetközi viszályok békés elintézéséről (Hága, 1907 - kihirdetve: 1913. évi XLIII tv.)

55. CZIKK.

A választott bírói tisztet a Felek egy vagy több választott bíróra ruházhatják, akiket vagy tetszésük szerint jelölnek ki, vagy pedig a jelen Egyezményvel szervezett Állandó választott bíróság Tagjai közül választanak.

Ha az Itélőszék megalakítására nézve a Felek megegyezésre nem jutnak, a 45. cikk 3-6. bekezdésében megjelölt módon kell eljárni.

56. CZIKK.

Ha Uralkodót vagy Államfőt választanak választott bírónak, a választott bírósági eljárást Ő szabályozza.

57. CZIKK.

Az a választott bíró, akit a kijelölt bírák választanak, az Itélőszéknek hivatalból elnöke.

Ha az Itélőszéknek nincs olyan bírója, akit a kijelölt választott bírák választottak meg, az Itélőszék maga nevezi ki Elnökét.

58. CZIKK.

Ha a választott bírósági külön szerződést, úgy amint azt az 54. cikk rendeli, bizottság hozza létre s ellenkező kikötés nincs, maga a bizottság alakítja meg az Itélőszéket.

59. CZIKK.

Ha a választott bírák valamelyike meghal, lemond, vagy bármi oknál fogva akadályozva van, helyettesítéséről azon a módon kell gondoskodni, mint ahogyan őt kinevezték.

60. CZIKK.

*Ha a Felek nem jelölnek ki más székhelyet, az Itélőszék székhelye Hága.
Az Itélőszék székhelye harmadik Hatalom területén csak ennek beleegyezésével lehet.
A már megállapított székhelyet csak a Felek beleegyezésével lehet megváltoztatni.*

61. CZIKK.

Ha a választott bírósági külön szerződés nem állapította meg azokat a nyelveket, amelyeket használni lehet, e kérdésben az Itélőszék határoz.

4.2.3 Eljárás nemzetközi választottbíróságok előtt

- írásbeli szak - szóbeli szak - a határozat
- jogorvoslati lehetőségek a választottbíróság ítéletével szemben

Egyezmény a nemzetközi viszályok békés elintézéséről (Hága, 1907 - kihirdetve: 1913. évi XLIII tv.)

63. CZIKK.

A választott bírósági eljárás rendszerint két külön részre oszlik: az írásbeli előkészítő eljárásra és a tárgyalásra.

Az írásbeli előkészítő eljárás abban áll, hogy az illető ügyvivők közlik az Itélőszék tagjaival és az Ellenféllel emlékiratukat, elleniratukat s ha erre szükség van, válaszukat; a Felek ezekhez mindazokat az ügyiratokat és okmányokat csatolják, amelyekre hivatkoztak. Ez a közlés vagy közvetlenül, vagy a Nemzetközi Iroda útján, olyan sorrendben és oly határidők alatt megy végbe, amint azt a választott bírósági szerződés meghatározza. [...]

A tárgyalás abban áll, hogy a Felek élőszóval fejtik ki adataikat az Itélőszék előtt.

[...]

78. CZIKK.

Az Itélőszék tanácskozása zárt ajtók mellett megy végbe és titokban tartandó.

Az Itélőszék az összes határozatokat szótöbbséggel hozza.

79. CZIKK.

A választott bírósági ítéletet indokolni kell. [...]

[...]

81. CZIKK.

A kellőképpen kihirdetett és a Felek ügyvivőinek kellőképpen kézbesített ítélet a vitás ügyet végérvényesen és fellebbvitel kizárásával dönti el.

82. CZIKK.

Minden vitás kérdést, amely a Felek közt az ítélet értelmezése és végrehajtása tekintetében felmerülhet, ellenkező kikötés hiányában, azon Itélőszék elbírálása alá kell terjeszteni, amely az ítéletet hozta.

83. CZIKK.

A Felek a választott bírósági szerződésben fenntarthatják maguknak azt, hogy a választott bírósági ítélet felülbírlását kérhessék.

Ebben az esetben, ellenkező kikötés hiányában, a kérelmet ahhoz az Itélőszékhez kell intézni, amely az ítéletet hozta. A kérelem csakis új ténykörülmény felmerülésére alapítható, amely ténykörülmény olyan természetű, hogy az ítéletre döntő befolyású lett volna és amely a tárgyalás berekesztésének időpontjában ismeretlen volt mind maga az Itélőszék, mind a felülbírlatot kérő fél előtt.

A felülbírló eljárás megindítását az Itélőszék csupán oly határozattal rendelheti el, amely kifejezetten megállapítja, hogy csakugyan új ténykörülmény forog fenn és amely elismeri, hogy az csakugyan bír az előbbi bekezdés szerint kívánt kellékekkel, végül amely ezen az alapon kimondja, hogy a felülbírlati kérelemnek helye van.

A választott bírósági szerződés megállapítja azt a határidőt, amelyen belül a felülbírálatra irányuló kérelmet elő kell terjeszteni.

84. CZIKK.

A választott bírósági ítélet csak a vitás ügyben szereplő Felekre nézve kötelező.

Ha oly Egyezmény értelmezéséről van szó, amelyben a viszálykodó Feleken kívül más Hatalmak is részesek, az előbbieket az összes aláíró Hatalmakat idejekorán értesítik. E Hatalmak mindegyikének jogában áll a perben részt venni. Ha Közülök egy vagy több Hatalom élt ezzel a joggal, az ítéletben foglalt értelmezés rájuk nézve is kötelező.

85. CZIKK.

Mindegyik Fél saját költségeit egyedül, az Ítélszék költségeit pedig egyenlő arányban viseli.

4.3 Állandó Választott Bíróság

(l. EA, Kovács P. 476-478. o.)

- a Bíróság jellemzői - jegyzékbíróság, joghatóság, eljárás
- a Bíróság működésének állandó elemei - Igazgató Tanács, Nemzetközi Iroda, helyszín, eljárási szabályok
- az ítélkező testület kijelölése

Egyezmény a nemzetközi viszályok békés elintézéséről (Hága, 1907 - kihirdetve: 1913. évi XLIII tv.) II. FEJEZET - Az Állandó választott bíróságról

41. CZIKK.

Annak megkönnyítése végett, hogy oly nemzetközi vitás kérdésekben, amelyek diplomáciai uton elintézhettek nem voltak, a választott bíróságot azonnal igénybe lehessen venni, a szerződő Hatalmak kötelezik magukat, hogy fenntartják az Állandó választott bíróságot úgy, amint azt az Első Békeértekezlet szervezte, hogy az mindenkor igénybevehető legyen, és hacsak a Felek más eljárásban nem állapodnak meg, a jelen Egyezménybe foglalt eljárás szerint működjenek.

42. CZIKK.

Az Állandó bíróságnak minden választott bírósági ügy hatáskörébe tartozik, hacsak a Felek nem egyeztek meg külön bíróság alakításában.

43. CZIKK.

Az Állandó bíróság székhelye Hága.

Az Állandó bíróság segédhivatalaként a Nemzetközi Iroda szolgál; ez közvetíti azokat a közléseket, amelyek az Állandó bíróság egybegyűlésére vonatkoznak; ez őrzi a levéltárat és végzi az összes igazgatási ügyeket.[...]

44. CZIKK.

Minden szerződő Hatalom legfeljebb négy egyént jelöl ki, akik nemzetközi jogi kérdésekben elismert szaktekintélyek, a legnagyobb erkölcsi tiszteletben állanak és a választott bírói tisztelet elfogadni hajlandók.

Az ekként kijelölt személyeket, mint a Bíróság Tagjait, lajstromba kell foglalni s ezt a lajstromot az Irodának közölnie kell az összes többi szerződő Hatalmakkal.

A választott bírák lajstromában előforduló összes változásokat az Iroda a szerződő Hatalmaknak tudomására juttatja.

Két vagy több Hatalom egy vagy több tagnak közös kijelölésében is megegyezhetnek.

Ugyanazt a személyt több Hatalom is kijelölheti.

A Bíróság tagjainak kinevezése hat évi időszakra szól. Megbízatásuk megújítható.

Ha a Bíróság valamelyik tagja meghal vagy visszavonul, helyének betöltéséről újabb hat évi időszakra a kinevezésre nézve megállapított módon kell gondoskodni.

45. CZIKK.

Ha a szerződő Hatalmak közöttük felmerült vitás ügy elintézése végett az Állandó bírósághoz akarnak fordulni, az illető vitás ügy eldöntésére hivatott Itélőszék bírait az Állandó bíróság Tagjainak főljajstromából kell választani.

Ha a választott bírósági Itélőszék megalakítására nézve a Felek megegyezésre nem jutnak, a következő módon kell eljárni:

Mindegyik Fél két választott bírót nevez meg, akik közül csak egyik lehet az ő állampolgára vagy pedig olyanok közül kiválasztott bírót, akiket az Állandó bíróság Tagjaiul ez a Fél jelölt volt ki. Az így megválasztott bírák együttesen egy ötödik bírót választhatnak.

Ha a szavazatok egyenlően oszlanak meg, az ötödik bírót a Felek közös egyetértésével kijelölt harmadik Hatalom választja.

Ha erre nézve nem jönne létre megegyezés, mindegyik Fél egy külön Hatalmat jelöl ki és az ötödik bírót az akként kijelölt Hatalmak választják meg közös megegyezéssel.

Ha két hónapi határidő alatt ez a két Hatalom nem tudna megegyezni, mindegyikük két-két tagot jelöl ki az Állandó bíróság Tagjainak névjegyzékéből azokon a Tagokon kívül, akiket már a Felek kijelöltek; e két tag egyike sem lehet valamelyiküknek állampolgára. Az így megnevezett jelöltekre nézve a sors dönti el, hogy melyikök legyen az ötödik választott bírót.

46. CZIKK.

Mihelyt az Itélőszék megalakult, a Felek azt az elhatározásukat, hogy az Állandó bíróságot igénybe venni akarják, valamint az e célból kötött megállapodások szövegét és a választott bírák nevét az Irodának tudomására juttatják. [...]

Az Itélőszék a Felek által megállapított időpontban jön össze. Elhelyezéséről az Iroda gondoskodik.

Az Itélőszék Tagjai működésük alatt, hazájukon kívül a diplomáciai kiváltságokat és mentességeket élvezik.

[...]

49. CZIKK.

Az állandó igazgató Tanács, amely a szerződő Hatalmaknak Hágában akkreditált diplomáciai képviselőiből és Németalföld külügyminiszteréből áll - aki az elnöki szerepet tölti be - vezeti és ellenőrzi a Nemzetközi Irodát.

Saját ügyrendjét, valamint a többi szükséges szabályzatot az igazgató Tanács állapítja meg.

Az igazgató Tanács határoz mindazokban az igazgatási természetű kérdésekben, amelyek az Iroda működésével összefüggésben állhatnak.

Teljes hatalma van az Iroda tisztviselőinek és alkalmazottainak kinevezése, felfüggesztése vagy elmozdítása tekintetében.

Az igazgató Tanács határozza meg az illetményeket és a fizetést; ellenőrzi az általános kiadásokat. A kellően összehívott üléseken kilencz tag jelenléte elégséges ahhoz, hogy a Tanács jogérvényesen határozhasson. A határozatokat a Tanács szótöbbséggel hozza. [...]

4.4 Nemzetközi Bíróság

(l. EA, Kovács P. 479-510. o.)

4.4.1 Állandó Nemzetközi Bíróság (1920-1946)

4.4.2 A Nemzetközi Bíróság általános jellemzői, funkciói

Egyesült Nemzetek Alapokmánya (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

92. Cikk

A Nemzetközi Bíróság az Egyesült Nemzetek legfőbb bírói szerve. A Bíróság az Állandó Nemzetközi Bíróság Alapszabályain alapuló, a jelen Alapokmány kiegészítő részét képező és ahhoz mellékelte Alapszabályoknak megfelelően működik.

93. Cikk

*1. Az Egyesült Nemzetek tagjai ipso facto részesei a Nemzetközi Bíróság Alapszabályainak.
2. Olyan Állam, amely nem tagja a Szervezetnek, a Biztonsági Tanács ajánlására, a Közgyűlés által esetenként meghatározott feltételek mellett, csatlakozhatik a Nemzetközi Bíróság Alapszabályaihoz.*

94. Cikk

*1. Az Egyesült Nemzetek mindegyik tagja kötelezi magát, hogy minden olyan jogvitában, amelyben félként szerepelt, alkalmazkodni fog a Nemzetközi Bíróság határozatához.
2. Ha valamely jogvitában szereplő egyik fél a Bíróság által hozott ítéletből folyó kötelezettségének nem tesz eleget, a másik fél a Biztonsági Tanácshoz fordulhat, amely ha szükségesnek tartja, ajánlásokat tehet, vagy határozatokat hozhat az ítélet végrehajtása céljából foganatosítandó rendszabályok felől.*

95. Cikk

A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem akadályozza a Szervezet tagjait abban, hogy az egymás közötti vitáik megoldását már érvényben levő, vagy a jövőben kötendő megállapodások értelmében más bíróságra bízják.

A Nemzetközi Bíróság Alapszabályai (Statútuma) (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

34. Cikk

*1. A Bíróság előtt félként csak Állam léphet fel.
[...]*

35. Cikk

*1. A Bírósághoz az ezekben az Alapszabályokban részes Államok fordulhatnak.
2. Azokat a feltételeket, amelyek mellett más Államok is fordulhatnak a Bírósághoz, a hatályban levő nemzetközi szerződésekben foglalt külön rendelkezések fenntartásával a Biztonsági Tanács állapítja meg mindenestre oly módon, hogy abból a felek a Bíróság előtt semmiféle vonatkozásban se kerüljenek egyenlőtlen helyzetbe.
[...]*

38. Cikk

*1. A Bíróság, amelynek az a feladata, hogy az eléje terjesztett jogvitákat a nemzetközi jog alapján döntse el, eljárása során a következő forrásokat alkalmazza:
a) azokat az általános vagy különös nemzetközi egyezményeket, amelyek a vitában álló Államok által kifejezetten elismert jogszabályokat állapítanak meg;
b) a nemzetközi szokást, mint a jog gyanánt elismert általános gyakorlat bizonyítékát;
c) a civilizált nemzetek által elismert általános jogelveket;
d) az 59. cikk rendelkezéseinek fenntartása mellett a bírói döntéseket és a különböző nemzetek legkiválóbb publicistáinak tanítását, mint a jogszabályok megállapításának segédeszközeit.
2. Ez a rendelkezés nem érinti a Bíróságnak azt a jogát, hogy a felek megegyezése esetén valamely ügyet ex aequo et bono (méltányosság alapján) döntsön el.*

4.4.3 A Nemzetközi Bíróság joghatósága, az alávetés formái

A Nemzetközi Bíróság Alapszabályai (Statútuma) (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

36. Cikk

1. A Bíróság joghatósága kiterjed minden ügyre, amelyet a felek eléje terjesztenek és minden olyan kérdésre, amelyet az Egyesült Nemzetek Alapokmánya vagy a hatályban levő nemzetközi szerződések és egyezmények elébe utalnak.
2. Az Alapszabályokban részes Államok bármikor kijelenthetik, hogy ipso facto (önmagában) és külön megegyezés nélkül, minden olyan Állammal szemben, amely ugyanazt a kötelezettséget vállalja, kötelezőnek ismerik el a Bíróság joghatóságát minden olyan jogvitára nézve, amelynek tárgya:
 - a) nemzetközi szerződés értelmezése,
 - b) a nemzetközi jog bármely kérdése,
 - c) olyan tény létezésének megállapítása, amely ha valóban bizonyul, nemzetközi kötelezettség megszegését jelenti,
 - d) nemzetközi kötelezettség megszegése esetében teljesítendő jóvátétel természete vagy terjedelme.
3. A fent említett nyilatkozatok feltétel nélkül, vagy több Állammal vagy bizonyos Államokkal szemben a viszonyosság kikötésével, avagy bizonyos időre korlátozva tehetők.
4. Az ilyen nyilatkozatokat az Egyesült Nemzetek Főtitkáránál kell letenni, aki azokról másolatokat küld az Alapszabályokban részes Államoknak és a Bíróság Jegyzőjének.
5. Az állandó Nemzetközi Bíróság Alapszabályainak 36. cikke értelmében tett nyilatkozatokat, amennyiben azok még hatályban vannak, az Alapszabályokban részes Államok között arra az időre, amelyre hatályuk még fennáll és rendelkezéseiknek megfelelően a Nemzetközi Bíróság kötelező joghatóságának elfogadása gyanánt kell tekinteni.
6. Ha abban a kérdésben, hogy a Bíróságnak van-e az eljárásra joghatósága, vita támad, a Bíróság dönt.

37. Cikk

Ha valamely hatályban levő nemzetközi szerződés vagy egyezmény a Nemzetek Szövetsége által megállapítandó valamely bíróság vagy az Állandó Nemzetközi Bíróság joghatóságát írja elő, a joghatóság az Alapszabályokban részes felek közötti viszonylatban a Nemzetközi Bíróságra száll.

4.4.4 A Nemzetközi Bíróság szervezete

- a NB összetétele, tagjainak száma, a bírák megválasztása, megválasztásuk elvei, tisztségük időtartama
- a bírakkal szembeni követelmények, mentességeik és kiváltságaik
- az ítélkező testületek különböző formái
- az *ad hoc* bíró intézménye

A Nemzetközi Bíróság Alapszabályai (Statútuma) (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

2. Cikk

A Bíróság független bírák testülete, akiket állampolgárságukra való tekintet nélkül, azok közül a nagy erkölcsi tekintélynek örvendő személyek közül kell választani, akik hazájukban a legmagasabb bírói tisztség betöltéséhez megkívánt követelményeknek megfelelnek, vagy akik a nemzetközi jog terén elismert jártassággal bíró jogtudósok.

3. Cikk

1. A Bíróság 15 tagból áll, akik közül kettő ugyanannak az Államnak állampolgára nem lehet.
2. Azt a személyt, aki a bírósági tagság szempontjából több Állam állampolgárának volna tartható, azon Állam állampolgárának kell tekinteni, amelyben polgári és politikai jogait rendszeresen gyakorolja.

4. Cikk

1. A Bíróság tagjait, az Állandó Választottbíróság nemzeti csoportjai által jelölt személyek jegyzékéből a Közgyűlés és a Biztonsági Tanács az alábbi rendelkezések szerint választja meg.
2. Az Egyesült Nemzeteknek az Állandó Választottbíróságban nem képviselt tagjait illetően, a jelölteket olyan nemzeti csoportok választják ki, amelyeket kormányaik e célból az Állandó Választott Bíróság tagjaira nézve a nemzetközi viszályok békés elintézéséről szóló 1907. évi hágai Egyezmény 44. cikkében megállapított feltételekkel megegyező módon alakítanak meg.

[...]

8. Cikk

A Közgyűlés és a Biztonsági Tanács a Bíróság tagjainak megválasztását egymástól függetlenül foganatosítja.

9. Cikk

A választóknak minden választás során nemcsak arra kell ügyelniük, hogy a megválasztandó személyek a megkívánt követelményeknek egyénenként megfeleljenek, hanem arra is, hogy a testületben, mint egészben, a civilizáció főbb formáinak és a világ fő jogrendszerének képviselője biztosítva legyen.

10. Cikk

1. Azokat a jelölteket, akik a Közgyűlésben és a Biztonsági Tanácsban a szavazatok abszolút többségét elnyerik, megválasztottnak kell tekinteni.

[...]

13. Cikk

1. A bíróság tagjait kilenc évre választják és azok újra választhatók.[...]

2. [...]

3. A Bíróság tagjai tisztségük gyakorlását mindaddig folytatják, amíg a helyüket be nem töltik. Leváltásuk után is be kell fejezniük azokat az ügyeket, amelyeknek elintézését megkezdték.

[...]

16. Cikk

1. A Bíróság tagjai semmiféle politikai vagy államigazgatási tevékenységet sem folytathatnak és semmiféle más hivatásos jellegű foglalkozást nem vállalhatnak.

2. Az e cikkel kapcsolatos bármely kétség esetén a Bíróság határoz.

17. Cikk

1. A Bíróság tagjai semmilyen ügyben nem léphetnek fel mint kormány megbízottak, tanácsadók vagy ügyvédek.

2. A Bíróság egy tagja sem vehet részt olyan ügy elbírálásában, amelyben előzőleg, mint a felek egyikének kormány megbízottja, tanácsadója, vagy ügyvédje, vagy valamelyik nemzeti vagy nemzetközi bíróságnak, vagy vizsgálóbizottságnak tagjaként, vagy bármilyen más minőségben már közreműködött.

3. Az e cikkel kapcsolatos bármely kétség esetén a Bíróság határoz.

18. Cikk

1. A Bíróság tagjai tisztségükből csak akkor mozdíthatók el, ha a többi tag egyhangú véleménye szerint a megkívánt feltételeknek többé nem felelnek meg.

[...]

19. Cikk

A Bíróság tagjai bírói tisztségük gyakorlása tekintetében diplomáciai kiváltságokat és mentességeket élveznek.

21. Cikk

1. A Bíróság Elnökét és Alelnökét három évre választja; ezek újraválaszthatók.

2. A Bíróság Jegyzőt nevez ki és a szükséghez képest gondoskodhatik egyéb tisztviselők kinevezéséről is.

22. Cikk

1. A Bíróság székhelye Hága. Ez azonban nem akadályozhatja meg a Bíróságot abban, hogy amennyiben azt kívánatosnak tartja, máshol is ülésezhessenek és teendőit máshol is elláthassa.

2. Az Elnöknek és a Jegyzőnek a Bíróság székhelyén kell laknia.

23. Cikk

1. A Bíróság a törvénykezési szünet kivételével, amelynek idejét és tartamát a Bíróság állapítja meg, állandóan ülésezik.

[...]

25. Cikk

1. A Bíróság, hacsak az Alapszabályok kifejezetten másként nem rendelkeznek, teljes ülésben jár el.
2. Azzal a feltétellel, hogy a Bíróság megalakítása céljából rendelkezésre álló bírák száma ezáltal tizenegy alá ne csökkenjen, a Bíróság Ügyviteli Szabályai megengedhetik, hogy egy vagy több bíró, a körülményeknek megfelelően és váltakozva az üléseken való részvétel alól felmentést nyerjen.
3. A Bíróság megalakításához kilenc bíró jelenléte elegendő.

26. Cikk

1. A Bíróság időről időre saját rendelkezése szerint három vagy több bíróból álló egy vagy több tanácsot alakíthat, bizonyos meghatározott ügycsoportok, mint például munkaügyek vagy az átmenő forgalomra és közlekedésre vonatkozó ügyek letárgyalása végett.
2. A Bíróság bármikor alakíthat tanácsot valamely meghatározott ügy letárgyalása végett. Az ilyen tanács bíráinak számát a Bíróság a felekkel egyetértésben határozza meg.
3. Ha a felek kérik, ügyeiket az e cikk rendelkezései szerint alakított tanácsok tárgyalják és döntenek el.

27. Cikk

A 26. és 29. cikk értelmében megalakított tanácsok bármelyike által hozott ítéletet úgy kell tekinteni, mintha azt a Bíróság hozta volna.

28. Cikk

A 26. és 29. cikk értelmében megalakított tanácsok a felek beleegyezésével Hágán kívül is ülésezhetnek és láthatják el teendőiket.

29. Cikk

Az ügyek gyors elintézése érdekében a Bíróság évenként egy öt tagból álló tanácsot alakít, amely a felek kérelmére sommás eljárásban tárgyal és bírál el ügyeket. A Bíróság az ülésen való részvételben akadályozott bírák helyettesítésére az öt tagon felül további két bírót jelöl ki.

30. Cikk

1. Teendőinek ellátása céljából a Bíróság Ügyviteli Szabályokat állapít meg. Különösen az eljárásra vonatkozó szabályokat kell leszögeznie.

[...]

31. Cikk

1. Azok a bírák, akik a peres felek valamelyikének állampolgárai, megtartják a jogukat ahhoz, hogy a Bíróság elé terjesztett ügy elbírálásában közreműködjenek.
2. Ha a Bíróság eljáró tagjai között olyan bíró szerepel, aki a felek egyikének állampolgára, bármelyik másik fél is jelölhet bíróként egy személyt. Az ilyen személyt elsősorban azok közül a személyek közül kell kijelölni, akik a 4. és 5. cikk rendelkezéseinek megfelelően mint jelöltek szerepelnek.
3. Ha a Bíróság eljáró tagjai között nincs olyan személy, aki valamelyik fél állampolgára volna, az e cikk 2. pontjának rendelkezései szerint mindegyik fél jelölhet ki bírót.
4. Ennek a cikknek a rendelkezéseit a 26. és 29. cikk esetében is alkalmazni kell. Ilyen esetben a Bíróság Elnöke a Bíróságnak a tanácsot alkotó tagjai közül egyet, vagy ha szükséges, kettőt felkér arra, hogy helyét a Bíróság olyan tagjának adja át, aki az érdekelt felek állampolgára, illetve ilyennek hiányában, vagy ha az megjelenésében akadályoztatva volna, annak, akit a felek erre a célra külön kijelölnek.
5. Ha ugyanabban az ügyben több fél van együttesen érdekelve, ezek az előző rendelkezések alkalmazása szempontjából csupán egy félnek számítanak. Ez e pontra vonatkozó bármely kétség esetében a Bíróság dönt.
6. A jelen cikk 2., 3. és 4. pontjai értelmében kijelölt bírácoknak az Alapszabályok 2. cikkében, 17. cikkének 2. pontjában, valamint 20. és 24. cikkeiben előírt feltételeknek meg kell felelniök. Ezek a bírák az ügy eldöntésében bírótársaikkal a teljes egyenlőség alapján vesznek részt.

4.4.5 Peres eljárás a Nemzetközi Bíróság előtt

- az eljárás jellemzői és főbb részei
- pergátló kifogások
- ideiglenes intézkedések (rendszerabályok)
- a beavatkozás lehetősége
- a bizonyítás problémái
- a Bíróság ítélete

A Nemzetközi Bíróság Alapszabályai (Statútuma) (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

39. Cikk

1. A Bíróság hivatalos nyelve a francia és az angol.

[...]

3. A Bíróságnak bármelyik fél kérésére meg kell engednie, hogy az a francia vagy angol helyett más nyelvet használhasson.

40. Cikk

1. Az ügyeket az eset körülményeihez képest, vagy a vonatkozó külön megegyezés közlésével, vagy írásbeli keresettel kell a Bíróság elé terjeszteni; mindkettőt a Jegyzőhöz kell intézni. Mindkét esetben meg kell jelölni a vita tárgyát és a feleket.

2. A Jegyző a keresetet az összes érdekeltekkel haladéktalanul közli.

3. A Jegyző a Főtitkár útján az Egyesült Nemzetek tagjait is értesíti; úgyszintén értesíti mindazokat az Államokat, amelyek jogosultak a Bíróság előtt megjelenni.

41. Cikk

1. A Bíróságnak, ha úgy véli, hogy a körülmények ezt megkívánják, jogában áll megjelölni azokat az ideiglenes rendszerabályokat, amelyek alkalmazása szükséges bármelyik fél jogainak biztosítása céljából.

2. A végleges határozat meghozataláig a javasolt rendszerabályokról a feleket és a Biztonsági Tanácsot haladéktalanul értesíteni kell.

42. Cikk

1. A feleket a kormány megbízottak képviselik.

2. Ezek a Bíróság előtt igénybe vehetik tanácsadók és ügyvédek közreműködését.

3. A peres felek kormány megbízottait, tanácsadóit és ügyvédeit a teendőik független ellátásához szükséges minden kiváltság és mentesség megilleti.

43. Cikk

1. Az eljárás két részből áll, az egyik az írásbeli, a másik a szóbeli rész.

2. Az írásbeli eljárás a periratoknak és elleniratoknak, valamint, ha szükséges, a válasziratoknak, továbbá minden bizonyítékul szolgáló ügydarabnak és okiratnak a Bírósággal és a felekkel történő közléséből áll.

[...]

5. A szóbeli eljárás a tanúknak, szakértőknek, kormány megbízottaknak, tanácsadóknak és ügyvédeknek a Bíróság által történő meghallgatásából áll.

46. Cikk

A tárgyalás nyilvános, hacsak a Bíróság másként nem határoz, vagy ha a felek a nyilvánosság kizárását nem kérik.

50. Cikk

A Bíróság bármikor megbízhat bármely általa választott személyt, testületet, hivatalt, bizottságot vagy más szervezetet vizsgálat lefolytatásával, vagy szakértői vélemény adásával.

53. Cikk

1. Amennyiben az egyik fél nem jelenik meg a Bíróság előtt, vagy ügyében nem terjeszt elő kérelmet, a másik fél indítványozhatja, hogy a Bíróság kérelme értelmében határozzon.

2. A Bíróság, mielőtt így határozna, nemcsak arról tartozik meggyőződni, hogy joghatósága a 36. és 37. cikkek értelmében fennáll, hanem arról is, hogy a kérelem ténybelileg és jogilag megalapozott.

54. Cikk

[...]

3. A Bíróságnak az ítélethozatallal kapcsolatos tanácskozásai titkosak és azok később sem hozhatók nyilvánosságra.

55. Cikk

1. Minden kérdést a jelenlevő bírák szavazatának többségével kell eldönteni.

2. Szavazategyenlőség esetében az Elnök, vagy az őt helyettesítő bíró szavazata dönt.

56. Cikk

1. Az ítéletet indokolni kell.

[...]

57. Cikk

Ha az ítélet egészben vagy részben nem a bírák egyhangú véleményét fejezi ki, bármelyik bírónak joga van különvéleményt benyújtani.

59. Cikk

A Bíróság határozata csak a perben álló felekre és csak az eldöntött ügyben kötelező.

60. Cikk

Az ítélet végleges és vele szemben fellebbezésnek nincs helye. Ha az ítélet értelme vagy alkalmazási köre tekintetében vita támad, a Bíróság, bármelyik fél kérelmére, hiteles magyarázatot ad.

61. Cikk

1. Újrafelvétel iránti kérelmet csak abban az esetben lehet előterjeszteni, ha az olyan döntő jelentőségű tény felmerülésén alapul, amely az ítélet meghozatalakor mind a Bíróság, mind pedig az újrafelvételt kérő fél előtt ismeretlen volt, feltéve mindig, hogy a tény nem ismerése nem az újrafelvételt kérő fél gondatlanságának a következménye.

2. Az újrafelvételi eljárást a Bíróság ítélete vezeti be, amely az új tény fennforgását kifejezetten megállapítja, valamint elismeri, hogy az olyan természetű, amely az újrafelvételt lehetővé teszi és kijelenti, hogy az újrafelvételi kérelemnek ennek alapján helye van.

3. A Bíróság, mielőtt az újrafelvételi kérelemnek helyt adna, megkívánhatja az ítélet rendelkezéseinek előzetes végrehajtását.

4. Az újrafelvétel iránti kérelmet legkésőbb az új tény felmerülésétől számított hat hónapon belül kell benyújtani.

5. Az ítélet meghozatalától számított tíz év után újrafelvételi kérelmet előterjeszteni nem lehet.

62. Cikk

1. Ha valamely Állam úgy véli, hogy az ügyben hozott ítélet jogi természetű érdekeit érinti, a beavatkozás iránt a Bíróságnál kérelmet terjeszthet elő.

2. E kérelem tárgyában a Bíróság dönt.

63. Cikk

1. Valahányszor oly egyezmény értelmezéséről van szó, amelynek az ügyben érdekelt Államokon kívül más Államok is részesei, a Jegyző ezeket az Államokat haladéktalanul értesíti.

2. Minden így értesített Államnak jogában áll a perbe beavatkozni; de ha él ezzel a jogával, úgy az ítéletben foglalt értelmezés reánézve hasonlóképpen kötelező lesz.

64. Cikk

Ha csak a Bíróság másképp nem határoz, saját költségeit mindegyik fél maga viseli.

4.4.5 Tanácsadó vélemények nyújtása

- a Bíróság tanácsadó hatásköre, és a tanácsadás funkciói
- a tanácsadó vélemények jelentősége a nemzetközi jog alakulása szempontjából

Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

96. Cikk

1. A Közgyűlés vagy a Biztonsági Tanács a Nemzetközi Bíróságtól bármely jogi kérdésben tanácsadó véleményt kérhet.
2. A Szervezet minden más szerve és a szakosított intézmények a Közgyűlés által bármikor megadható felhatalmazás alapján a tevékenységük körében felmerülő jogi kérdésekben szintén tanácsadó véleményt kérhetnek a Bíróságtól.

A Nemzetközi Bíróság Alapszabályai (Statútuma) (kihirdetve: 1956. évi I. tv.)

65. Cikk

1. A Bíróság bármilyen jogi kérdésben tanácsadó véleményt nyilváníthat bármely olyan szerv megkeresésére, amely az Egyesült Nemzetek Alapokmánya által, vagy annak értelmében ilyen megkeresés előterjesztésére jogosult.
2. Azokat a kérdéseket, amelyekre nézve a Bíróság tanácsadó véleményét kéri, írásbeli megkeresés alakjában kell a Bíróság elé terjeszteni. A megkeresésben szabatosan meg kell határozni azt a kérdést, amelyre nézve a véleményt kéri és csatolni kell hozzá minden, a kérdés megvilágítására alkalmasnak látszó iratot.

66. Cikk

1. A Jegyző a tanácsadó vélemény nyújtására vonatkozó megkeresés előterjesztéséről haladéktalanul értesíti mindazokat az Államokat, amelyek jogosultak a Bírósághoz fordulni.
[...]

4. Azoknak az Államoknak és szervezeteknek, amelyek írásban vagy szóban, vagy mindkét módon nyilatkozatot tettek, meg kell engedni, hogy a más Államok, vagy szervezetek által tett nyilatkozatokhoz megjegyzéseket fűzhessenek abban az alakban, olyan terjedelemben és addig az időpontig, ahogyan azt a Bíróság, vagy ha az nem ülészik, az Elnök, minden egyes esetben meghatározza. Ennek megfelelően a Jegyző köteles az ilyen írásbeli nyilatkozatot kellő időben közölni azokkal az Államokkal és szervezetekkel, amelyek nyilatkozatokat tettek.
[...]

68. Cikk

A Bíróságnak tanácsadó tevékenységének gyakorlása során a fenti rendelkezéseken kívül abban a mértékben, amelyben azokat alkalmazhatónak találja, ezen Alapszabályoknak a peres eljárásra vonatkozó szabályait szem előtt kell tartania.

Nota bene! - Fontos fogalmak

jószolgálat, vizsgálat, közvetítés, egyeztetés, joghatóság, választott bíróság, tanácsadó vélemény, alávetési nyilatkozat, kompromisszum, pergátló kifogások, *ad hoc* bíró, jegyzékbíróság, a földrajzi megoszlás elve, *forum prorogatum*, ideiglenes intézkedések, *ex aequo et bono* döntés

Önellenőrző kérdések

Hogy határozná meg a jogi vitát?

Mi a jelentősége a jogi vita és a politikai vita megkülönböztetésének?

Mondjon példát, amikor magánfél és állam közötti vitában igénybe vehető valamely eszköze a nemzetközi konfliktus-megoldásnak!

Mi a különbség az egyeztetés és nemzetközi bíraskodás között?

Mi a különbség az egyeztetés és a közvetítés között?

Milyen nehézségeket okoz a jószolgálat és a közvetítés elhatárolása a gyakorlatban?

Soroljon fel olyan testületeket, melyek egyeztetést végeznek a mai nemzetközi szintén.

Mi a különbség az Állandó Választott Bíróság és az Állandó Nemzetközi Bíróság között?

Melyek a nem bírói vagy diplomáciai vita-elintézési módok?

Az ENSZ mely szervei vehetnek részt a békés vitarendezésben?

Mi a kapcsolat az Állandó Nemzetközi Bíróság és a Nemzetközi Bíróság között?

Ki lehet részese a Nemzetközi Bíróság Statútumának?

VI. Kiemelt jogesetek

A tananyag

- előadások és az alábbiakban közölt összefoglalók;

Ajánlott olvasmány, további forrásként:

- Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei 1945-1993,
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1995. - vonatkozó részek

A jogesetek köre

1. Bős-Nagymaros vízlépcsőrendszer ügye
2. A Nicaragua elleni katonai és katonai jellegű akciók ügye
3. Francia nukleáris kísérletek ügye I-II.

Az egyes jogesetek összefoglalója

VI.1. A BŐS- NAGYMAROS VÍZLÉPCSŐ RENDSZER ÜGYE

(Magyarország és Szlovákia - 1997)

Az ügy jelentősége:

Az ügy számos problémát vetett fel; többek között ez volt az első olyan ügy, melyben a környezetvédelem kérdése előtérbe kerülhetett, valamint eljárásjogi szempontból az első olyan eset, amelyben a Nemzetközi Bíróság „*amicus curiae*”⁵ beadványt is vizsgált. Ezen felül mélyrehatóan vizsgálta a szükséghelyzet problematikáját, az egyoldalú állami aktusokat, valamint a nemzetközi szerződéseknek a nemzetközi jog általános elvei (pl. *clausula rebus sic stantibus*) alapján történő megszűnésének kérdését.

Az ügy háttere

Már az 50-es években hatástanulmányok készültek a Duna hasznosításáról, illetve a 70-es évek olajárrobbanása után. a villamosenergia-termelés megkezdéséről Magyarország és Csehszlovákia között. 1977. szeptember 16-án⁶ a két állam közös vízügyi projekt megvalósításában állapodott meg, a következők szerint.

⁵ A latin kifejezés jelentése: "a bíróság barátja". A fogalom olyan szakmai véleményt takar, amely egy-egy bonyolultabb jogi, társadalmi, politikai vagy szaktudományos kérdésben igyekszik a bíróság számára információt közvetíteni, illetve az ítélkező testület figyelmét felhívni olyan fontos vonatkozásokra, amelyek a felek perbeli cselekedetei és nyilatkozatai alapján egyébként rejtve maradnának. Mindez – a bíróság eljárását meghatározó szabályokhoz, valamint a bírói testület gyakorlatához igazodva - történhet a peres felek vagy egy harmadik fél érdekében, a bíróság kifejezett felkérése alapján, avagy az *amicus curiae* levelet betérjesztő személy, szervezet saját kezdeményezése nyomán.

⁶ Magyarországon az 1978. évi 17. tvr. hirdette ki, a szerződés 1978. jún. 30-án lépett hatályba.

- A csehszlovák területen lévő Bős (Gabčíkovo) és magyar területen lévő Nagymaros helységeiben egy-egy vízierőművet építenek fel, amelyek elválaszthatatlan üzemelésű létesítményrendszert alkotnak, és ehhez a régi Duna-meder vizének 90-97%-át egy csehszlovák területen található üzemvízcsatornával vezetik el. A tervhez hozzátartozott egy tározó is Dunakiliti felett (magyar és csehszlovák területen).
- Árvízvédelmi célú gátrendszert építenek fel Dunakilitinél magyar területen.
- A hajózást pedig az üzemvízcsatornán kiépített hajózsilipekkel oldják meg, amelyet Bősnél építenének meg.
- Az építmények a felek egyenlő arányú közös tulajdona lett volna, a hasznokból egyenlő arányban részesültek volna, a berendezések kezelését pedig az az állam látta volna el, amelynek az a területén található.

Eredeti tervek szerint 1986-1990 között kellett volna üzembe helyezni az erőműveket, de a 80-as években elmélyülő válság miatt a magyar fél ezt nem tudta vállalni, és 1983-ban⁷ módosították a az üzembe helyezés időpontját 1990-1994-re. A 80-as évek végén azonban felerősödött a beruházást ellenzők tiltakozása, és az Országgyűlés a tervek felülvizsgálatát rendelte el⁸, majd felhatalmazta a kormányt az 1977-es szerződés módosítására⁹, végül 1989. május 13-án egyoldalúan felfüggesztette a Nagymarosnál folyó építkezéseket¹⁰.

Az ügy kronológiája

- 1977. szept. 16.: Magyarország és Csehszlovákia szerződést köt a közös vízügyi projekt megvalósításáról (a továbbiakban 1977-es szerződés).
- 1983. okt. 10.: Magyarország kezdeményezésére a felek módosítják a szerződést, lassítják a munkálatokat ökológiai, politikai, és gazdasági okok miatt.
- 1989. febr. 6.: Magyarország kezdeményezésére a felek aláírnak egy, a munkálatok lerövidítéséről, gyorsításáról szóló jegyzőkönyvet, és egyben megerősítik az 1977-es szerződést.
- 1989. máj. 13.: Magyarország egyoldalúan felfüggeszti a nagymarosi építkezést.
- 1989. aug. 25.: Csehszlovákia felszólítja Magyarországot a munkálatok folytatására, és figyelmezteti, hogy ők ennek hiányában is folytatják a munkálatokat, folyamatosan folyt az alternatíva-keresés, és végül a C-variánst fogadta el a csehszlovák kormány, ami Dunacsúnynál egy bukógát, valamint egy ezt a gátat a felvízcsatorna déli végével összekötő terelőgát megépítését tartalmazta.
- 1989. okt. 27.: Magyarország úgy dönt, hogy felhagy az építkezéssel, és a kialakult állapotot őrzi meg.
- 1992. júl. 23.: Csehszlovákia bejelenti, hogy szeptembertől megkezdí a bösi beruházás üzembe helyezésének megvalósítását az ideiglenes megoldás révén (C-variáns), majd október 23-án Dunacsúnynál megkezdí a folyó elzárását és egyoldalúan eltereli a Dunát a saját területére.
- 1992. máj. 25.: Magyarország ezzel a nappal felmondja az 1977-es szerződést, miután többször is tiltakozik a C-variáns ellen.
- 1992. okt. 28., London: az EU Bizottságának közvetítői tevékenysége következtében a felek elfogadnak bizonyos közbenső rendelkezéseket arról, hogy az ügyet a Nemzetközi Bíróság

⁷ Magyarországon az 1986. évi 6. tvr. hirdette ki.

⁸ 1088/ 1988.(XI.3.) MT határozat

⁹ 1109/1988. (XII.15.) MT határozat

¹⁰ 9/1989. (VI. 13.) OGY határozat

elé viszik, egy tényfeltáró bizottság fogja véleményezni a C-variánst, amely majd javaslatot tesz esetleges sürgős intézkedésekről

- 1993. jan. 1.: Szlovákia független állam lesz, és az 1977-es szerződésben Csehszlovákia jogutódjává válik
- 1993. ápr. 7., Brüsszel: Magyarország és Szlovákia Külön Megállapodást¹¹ köt a vitának a Nemzetközi Bíróság elé viteléről, amiben megegyeznek arról is, hogy a Nemzetközi Bíróság végleges ítéletéig egy ideiglenes vízmegosztási megoldást dolgoznak ki, valamint megállapodnak azokban a kérdésekben, amikre választ várnak a Nemzetközi Bíróság eljárásában.
- 1994. máj. 2.: a keresetek benyújtása a Nemzetközi Bíróság elé
- 1995. ápr. 19. megállapodás a két állam között az ideiglenes vízpótlásról (nem hirdették ki).
- 1995. jún. 20.: vége a Nemzetközi Bíróság előtti eljárás írásbeli szakaszának
- 1997. márc. 3. -ápr. 16.: szóbeli szakasz.
- 1997. szept. 25.: ítélethirdetés.

A Nemzetközi Bíróság joghatóságának alapja és a feltett kérdések

A felek az 1993. április 7-én Brüsszelben kötött Külön Megállapodás (kompromisszum) 1. cikkében állapodtak meg abban, hogy a Nemzetközi Bíróság Alapszabályai 40. cikkelyének (1) bekezdése alapján a következő kérdésekben kérték a Nemzetközi Bíróság döntését:

- volt-e joga a Magyar Köztársaságnak 1989-ben felfüggeszteni, majd ezt követően felhagyni a Nagymarosi Tervvel, valamint a Bósi Terv azon részeivel kapcsolatos munkálatokkal, amelyek tekintetében a Szerződés a Magyar Köztársaságra ruházta a felelősséget;
- volt-e joga a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaságnak arra, hogy 1991 novemberében megkezdje az „ideiglenes megoldás” megvalósítását, és hogy 1992 októberétől működésbe hozza ezt az Európai Közösségek Bizottsága, a Magyar Köztársaság és a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság független szakértői munkacsoportja 1992. november 23-i jelentésében leírt rendszert (a Dunának a vízre és a hajózási vonalra vonatkozó következményekkel járó felduzzasztása csehszlovák területen az 1851,7 folyamkilométernél);
- melyek a Magyar Köztársaságnak az 1977-es szerződés megszüntetéséről szóló, 1992. május 19-i jegyzéke jogkövetkezményei.
- A Nemzetközi Bíróságot továbbá arra kéri, hogy állapítsa meg azokat a jogkövetkezményeket, ideértve a feleket illető jogok, illetve őket terhelő kötelezettségek körét, amelyek az ítéletből majd következnek.
- A fentiekén túlmenően mindkét fél bejelentette a kártérítési igényét a másik fél által okozott károk vonatkozásában.

A keresetekben kifejtettek alapján, abban a két fél véleménye megegyezett, hogy az 1977-es szerződés és az 1989-es jegyzőkönyv megkötése érvényes volt, és a fent áttekintett események idején hatályban volt. Nem vitatták azt a tényt sem, hogy ezek a szövegek nem teszik lehetővé a munkálatok kivitelezésének egyoldalú felfüggesztését, abbahagyását vagy akár új ütemterv szerinti folytatását.

Magyarország kitartott álláspontja mellett, miszerint, bár valójában felfüggesztette a munkálatokat, sohasem függesztette fel az 1977-es szerződés alkalmazását. Magatartásának

¹¹ 29/1993. (V.4.) OGY határozat

megindokolásakor tulajdonképpen az ökológiai szükséghelyzetből indult ki, és erre építette az érvrendszerét, valamint azt hozta fel, hogy Csehszlovákia már 1989 előtt megsértette az 1977-es szerződést azzal, hogy nem volt hajlandó figyelembe venni az ökológiai veszélyt, és továbbra is folytatta az eredetileg eltervezett munkálatokat. Magyarország felhozta azt az érvet is, hogy az 1969. évi Bécsi Egyezmény¹² nem alkalmazható a jogvitára, mert az 1977-ben, a szerződés megkötésekor még nem volt hatályban, de azt elismerte, hogy az Egyezmény sok tekintetben a fennálló szokásjogot tükrözi és javasolta a Nemzetközi Bíróság számára, hogy az ügyben fokozott figyelemmel vizsgálja az egyezménynek a szokásjoggal való azonosságát.

Szlovákia elismerte, hogy az 1969. évi Bécsi Egyezmény nem alkalmazható az 1977-es szerződésre, de kiemelte, hogy az a nemzetközi szokásjogot kodifikálta, különösen a szerződések alkalmazásának érvénytelenségére, megszüntetésére és felfüggesztésére vonatkozó V. fejezet tekintetében. Mindemellett az 1989-es megerősítésre már alkalmazhatónak találta a Bécsi Egyezményt. Kifejtette azt is, hogy a Magyarország által hivatkozott szükséghelyzet nem elég indok a szerződéses kötelezettségek felfüggesztésére, sőt az ökológiai kockázat sem elég indok a szükséghelyzet megállapításához, annak fennálltát pedig mind 1989-ben, mind azt követően tagadta.

A Nemzetközi Bíróság ítélete

A Nemzetközi Bíróság először az 1969. évi Bécsi Egyezmény alkalmazhatóságáról foglalt állást, majd rátért a felek által feltett kérdések vizsgálatára. Ami az 1969. évi Bécsi Egyezményt illeti, az jelentős részben a létező szokásjog kodifikálásának tekinthető, valamint az 1989-es jegyzőkönyvre mindenképpen alkalmazandó, így a jogviszony egészére, vagyis az 1977-es egyezményre is.

(1) Volt-e joga Magyarországnak 1989-ben felfüggeszteni, majd leállítani a Bős-Nagymarosi beruházás ráeső részeivel kapcsolatos munkálatokat?

(i) A felek érvei

Magyarország szerint a Szigetköz és a Dunakanyar ökológiai szükséghelyzetben volt és az ivóvízbázis is veszélyeztetett volt, ezért nem lehetett folytatni a munkálatokat, ugyanis a nemzetközi jog általános elvei szerint Magyarország nem kötelezhető olyan tevékenységre, amely rá nézve káros eredménnyel járna, azaz az *impossibilia nemo tenetur maxima*¹³ elvre hivatkozott: nem lehetett tőle elvárni, hogy a természeti katasztrófával fenyegető vízierőművet megépítse. Ezt az érvet hozta fel a kilépési klauzula hiányában történt szerződés felfüggesztésére, mivel ilyen esetekben a nemzetközi jog általános elveit kell alkalmazni, ezt erősítette meg az 1969.évi Bécsi Egyezmény is¹⁴. Ezen felül hivatkozott még az államok felelősségéről szóló ENSZ kodifikációs tervezet 33. cikkére, amely szerint a szerződés szükség esetén felfüggeszthető, ha ez az egyetlen mód arra, hogy egy alapvető állami érdeket

¹² A szerződések jogáról szóló 1969. május 23-án Bécsben megkötött egyezmény, Magyarország az 1987. évi 12. tvr.-tel hirdette ki. [Tanulmányi segédlet, nemzetközi jog I.]

¹³ Senkitől sem várható el lehetetlen teljesítése.

¹⁴ 56.cikk (1) bekezdés 1. pontja szerint, az a szerződés, amely a megszűnésére vonatkozólag nem tartalmaz rendelkezést, és amely nem rendelkezik a felmondásról vagy a kilépésről, nem mondható fel és nem lehet kilépni belőle, kivéve, ha: a) megállapítható, hogy a részes felek meg kívánták adni a felmondás vagy a kilépés lehetőségét, vagy b) a felmondás vagy a kilépés joga a szerződés természetéből következik.

a fenyegető veszély ellen megvédjenek. Ezen felül a *sic utere tuo alienum non laedas*¹⁵ elv szerint az államok nem élhetnek vissza a saját területük használatával oly módon, hogy azzal a szomszédos államok szuverenitását megsértenék. Ez a jelen esetben azt jelenti, hogy a felvízi ország nem változtathatja meg egyoldalúan a folyó folyását úgy, hogy az az alvízi országra károsan kihasson.

Szlovákia szerint az 1977-es szerződés nem tartalmaz kilépésre vonatkozó klauzulát, ezért Magyarország megsértette azt, amikor felfüggesztette annak végrehajtását, és kilépett belőle. Továbbá nem áll fenn ökológiai szükséghelyzet, Magyarország tisztában volt a veszélyekkel, amikor a szerződést megkötötték, maga a szerződés is tartalmazott természetvédelmi klauzulát¹⁶, az ivóvízbázis pedig nincs veszélyben. Ami a szükséghelyzet fennállását illeti, maga Szlovákia került Magyarország magatartásának következményeként szükséghelyzetbe, mert a munkálatok leállítása következtében ő nem tudta csúcsra járatni a bőszi erőművet, emiatt pedig mintegy szükségcselekményként hajtotta végre a C-variánst.

(ii) A Nemzetközi Bíróság megállapításai

Kérdés tehát, hogy fennállt-e a szükséghelyzet, ami Magyarország számára lehetővé tette volna azt, hogy felfüggesse a munkálatokat. Abban mindkét fél egyetértett, hogy a szükséghelyzet megítélésére az államok felelősségéről ideiglenesen elfogadott tervezet 33. cikkét (továbbiakban 33. cikk) kell alkalmazni, mivel az az amúgy is fennálló szokásjog kodifikálása. [A szükséghelyzet fennállásának feltételeire l. Tanulmányi segédlet, Nemzetközi jog I.]

A Nemzetközi Bíróság először is leszögezte, hogy a 33. cikk csak nagyon kivételes esetben alkalmazható, majd annak elemeit a konkrét ügyre vonatkoztatva vizsgálta, melyek közül egyedül az „alapvető érdekekkel” kapcsolatos érvelést fogadta el, hiszen a környezetvédelem ügye nem csupán az államok, hanem az egész emberiség számára kiemelkedő jelentőségű. A szükséghelyzet megállapításához szükséges közvetlen veszély fennállását viszont nem lehet megállapítani, bármilyen nagy volt a bizonytalanság a környezeti hatásokkal illetően, ugyanis a veszélytől való puszta félelem önmagában nem elegendő, és Magyarországnak nem sikerült meggyőznie a Nemzetközi Bíróságot, hogy a védendő érdeket a veszély közvetlenül fenyegeti.

Emellett a Nemzetközi Bíróság kifejtette, hogy mivel Magyarországnak más alkalmas eszközök is rendelkezésére álltak a helyzetre való reagáláshoz (pl. a folyóvíz tisztítása, vagy egy drágább, környezetkímélőbb eljárás), így cselekedetét nem lehet a veszély elkerüléséhez szükséges, a 33. cikk szerinti „egyetlen módnak” tekinteni. Ezen felül, Magyarország döntött úgy, hogy megkötötte az 1977-es szerződést, és egészen 1992 májusáig érvényben és hatályban lévőnek kezelte, ebben az időszakban is számos tanulmány készült mindkét oldalon, úgyhogy Magyarország tudatában volt a környezeti hatásoknak az egész építkezés időtartama alatt, vagyis az általa hivatkozott szükséghelyzet kialakulásához tulajdonképpen hozzájárult. Nem mellékes az a tény sem, hogy míg 1983-ban emiatt a munkálatok lassítását kérte, 1989-ben pedig azok felgyorsítását, majd 3 hónappal később abbahagyta a munkálatokat. A fent említett megállapítások miatt a Nemzetközi Bíróság nem fogadta el a szükséghelyzet fennálltának tényét. Így a munkálatok felfüggesztése nem volt jogszerűen igazolható, sőt Magyarország szerződésszegő magatartása, így felelőssége is megállapítható hiszen a Bíróság nem tudta elfogadni Magyarország azon érvelését sem, hogy a szerződés alkalmazását nem érintette,

¹⁵ Úgy használd a magadét, hogy a másét ne sértsd.

¹⁶ 1978. évi 17. tvr. 14-20. cikk

miszerint 1989-ben a munkálatok folytatását felfüggesztette. A Bíróság megítélése szerint a szerződés lényegét és célját a munkálatok elvégzése jelentette, így annak felfüggesztése tulajdonképpen a szerződés alkalmazását és teljesítését közvetlenül érinti.

(2) Volt-e joga Csehszlovákiának arra, hogy 1991 novemberében megkezdje a C-variáns megvalósítását, majd 1992 októberében üzembe helyezze azt?

Amikor Magyarország felfüggesztette a munkálatokat, Csehszlovákia számára hét alternatív megoldás került szóba, amelyet Magyarországgal is közöltek. Mindegyik megoldás javaslat a felek közreműködését is magában foglalta, kivéve egyet amelyet ideiglenes megoldásként terjesztettek elő. Ezt Magyarország közreműködése nélkül is meg lehetett valósítani, és később "C-variánsként" vált ismertté. 1991. április 22-én Magyarország javaslatot tett a munkálatok 1993 szeptemberéig történő felfüggesztésére, Csehszlovákia viszont ezt nem fogadta el, ragaszkodott az eredeti tervhez, ezért kezdte el a C-variáns megvalósítását.

(i) A felek álláspontja

Csehszlovákia kitartott azon véleménye mellett, hogy a C-variáns megvalósítása nem minősül nemzetközi jogsértésnek, mert Magyarország döntése volt az, ami lehetetlenné tette számára a munkálatoknak az 1977-es szerződés szerinti végrehajtását, és ez a tény feljogosította arra, hogy olyan megoldással álljon elő, amely a lehető legközelebb áll az eredeti beruházáshoz (*megközelítő alkalmazás doktrínája*), és ez a nemzetközi jog általános jogelvei közé tartozik. Hozzátette továbbá, hogy köteles volt a Magyarország jogsértéséből származó károk mérséklésére, mert ha ezt elmulasztotta volna, akkor ő maga is megsértette volna a kárenyhítési kötelezettség szabályát, és ebben az esetben az ebből eredő károkat köteles lenne viselni. Fenntartja magatartása jogszerűségét, de még ha a Nemzetközi Bíróság más álláspontra jutna, akkor is igazolható lenne, mint ellenintézkedés.

Magyarország ezzel szemben azt állítja, hogy a C-variáns az 1977-es szerződés megsértése volt, túlment annak minden rendelkezésén, ráadásul Csehszlovákia megszegte az államhatárokkal kapcsolatos szabályokat is. Ezen felül tagadta, hogy létezne olyan nemzetközi jogi szabály, ami a szerződések megközelítő alkalmazását írná elő azok megsértése esetén, valamint az ebből származó károk mérséklésének elvét.

(ii) A Nemzetközi Bíróság megállapításai

A Nemzetközi Bíróság megállapította, hogy nem szükséges eldöntenie azt, miszerint létezik-e olyan nemzetközi jogelv vagy alapelv, mint a megközelítő alkalmazás elve, mert még ha létezne is ilyen, az kizárólag a szóban forgó szerződés keretein belül lenne alkalmazható. Igaz, hogy a C-variáns külső megjelenésében mutat némi hasonlóságot az eredeti tervvel, jogi vonatkozásában mégis élesen eltér attól, elvégre egyoldalúan nem lehet megvalósítani az egységes és oszthatatlan vízlépcsőrendszert, a közös tulajdont és közös üzemeltetést. Ezen felül a C-variáns üzemeltetése ahhoz vezetett, hogy Csehszlovákia lényegében kisajátította a Duna vízmennyiségének 80-90%-át, annak a folyó fő medrébe való visszavezetése előtt azon tény ellenére, hogy a Duna egyben nemzetközi határfolyó is.

Ahhoz, hogy egy ellenintézkedés jogszerű legyen, meg kell felelnie néhány feltételnek. [L. Tanulmányi segédlet, Nemzetközi jog I.] Az ellenintézkedésnek egy másik állam által elkövetett, jogellenes cselekményre adandó válasznak, ezen állam ellen kell irányulnia, ami megvalósult. A sérelmet szenvedett államnak fel kell szólítania a jogellenes cselekményt

elkövető államot, hogy hagyjon fel a jogellenes magatartással, ami szintén megvalósult. Azonban feltétel az is, hogy az ellenintézkedésnek arányban kell állnia a jogellenes cselekmény által okozott károkkal. Mivel Csehszlovákia ezzel a válaszlépésével gyakorlatilag megfosztotta Magyarországot attól a jogától, hogy méltányosan és ésszerűen részesedhessen a Duna erőforrásaiból, megsértette az arányosság elvét, amit a nemzetközi jog megkövetel, és amelynek megsértése miatt nem tekinthető jogszerű ellenintézkedésnek a C-variáns üzemeltetése.

A kárenyhítés kötelezettsége pedig a kárszámítás alapját képezi ugyan, de nem igazolhat nemzetközi jogsértést. Mindezek alapján a Nemzetközi Bíróság megállapította, hogy Csehszlovákia megsértette az 1977-es egyezményt az C-variáns üzembehelyezésével, (azonban nem találta jogsértőnek önmagában a C-variánst szolgáló létesítmények felépítését).

(3) Melyek a Magyar Köztársaságnak a szerződés megszüntetéséről szóló jegyzékének jogkövetkezményei?

A tárgyalások során a magyar fél számos érvet adott elő a szerződés megszüntetéséről szóló bejelentés jogszerűségének alátámasztásaként, Szlovákia valamennyi megszűnési ok létét tagadta.

(i) Szükséghelyzet fennállása

A Bíróság szerint, ha fenn is áll a szükséghelyzet, az nem jogalap a szerződés megszüntetésére, mert mielőtt a szükséghelyzet megszűnik, a szerződéses kötelezettségek is újból felélednek, így a szerződés legfeljebb nyugszik, de nem szűnhet meg jogosan a szükséghelyzetre való hivatkozással. Ezen felül a szükséghelyzetre való hivatkozás magában foglalja, hogy Magyarország elismeri a nemzetközi kötelezettségszegést, mivel az jogellenességet kizáró körülmény.

(ii) Lehetetlenülés az 1969. évi Bécsi Egyezmény 61. cikke alapján

Magyarország szerint az „elengedhetetlenül szükséges tárgy” nem feltétlenül fizikai objektum, hanem lehet egy jogi helyzet is, amely a jogok és kötelezettségek alapja. Szlovákia szerint a hivatkozott rendelkezés második bekezdése kizárja az erre a cikkekre való hivatkozást, ha a lehetetlenülés annak az eredménye, hogy a másik fél a szerződésből fakadó kötelezettségeit megszegi. A Bíróság szerint, a szerződés célja, a közös hasznosítás azért nem valósulhatott meg, mert Magyarország nem fejezte be a munkálatokat, és az a fél nem hivatkozhat a lehetetlenülésre, amelyik előidézte annak okát.

(iii) Körülmények alapvető megváltozása (clausula rebus sic stantibus) az 1969. évi Bécsi Egyezmény 62.cikke szerint

A bíróság nem értett azzal egyet, hogy a Magyarország által felhívott, megváltozott körülmények (pl gazdasági és politikai berendezkedés megváltozása) lényegesen érintették és elnehezítették volna a szerződésben eredetileg vállalt kötelezettségek teljesítését.

(iv) A másik fél súlyos szerződésszegésére alapozott felmondás

Magyarország az 1969. évi bécsi szerződés 60. cikke, valamint a nemzetközi jog általános szabályai alapján arra hivatkozott, hogy Csehszlovákia a C-variáns megépítésével, és üzembe helyezésével kapcsolatos szerződésszegésére tekintettel, jogosan mondta fel az 1977. évi szerződést.

A Bíróság szerint, az 1977-es szerződés értelmében a feleknek a kötelezettségeket közösen kell megvalósítaniuk, egymással együttműködve, ezért Magyarország részéről elsiegettnek találta a szerződés megszüntetését, hiszen a másik fél a megegyezéstől nem zárkózott el. Mivel Csehszlovákia csak akkor sértette meg a szerződést, mikor egyoldalúan elterelte a Dunát, tehát üzembe helyezte a C-variánst, így Magyarországnak ennél korábbi aktusa nem képezhet választ a szerződésszegésre.

(v) A nemzetközi környezetvédelmi jog új normáinak kialakulása

A Nemzetközi Bíróság álláspontja szerint, az eredeti 1977-es szerződés tartalmazott környezetvédelmi klauzulákat, így a megváltozott környezetvédelmi szabályok nem szolgálhatnak alapul a szerződés megszűnéséhez.

(vi) Államutódlás

A Bíróság foglalkozott azzal a kérdéssel is, hogy tekinthető-e Szlovákia Csehszlovákia jogutódjának az 1977-es szerződés vonatkozásában. Magyarország ugyanis arra hivatkozott, hogy „a felek egyikének megszűnésével” a szerződés 1992. dec.31-ével hatályát veszítette (Csehszlovákia szétválása). A Bíróság a kérdés eldöntésekor abból indult ki, hogy az 1977-es szerződés egy speciális, területhez kapcsolódó szerződés, melynek hatályát nem érinti az államutódlás kérdése. Az általános szabályok szerint az ilyen szerződésből jogok és kötelezettségek a szerződéssel érintett terület mindenkori birtokosára származnak. Így a Bíróság azt állapította meg, hogy 1993. január 1-jétől a szerződés Szlovákiát kötelezte.

(4) A Nemzetközi Bíróság döntéséből milyen jogok és kötelezettségek származnak a peres felekre?

A Nemzetközi Bíróság kifejtette, hogy bár az 1977-es szerződés hatályos, annak szoros alkalmazása, a megváltozott helyzetre tekintettel, már állna összhangban a nemzetközi jog elveivel. Így Magyarország nem köteles megépíteni a nagymarosi beruházást, de köteles egy közös üzemeltetésű rendszert létrehozni Szlovákiával a fennálló létesítmények vonatkozásában. Ezen felül a felek kötelesek kölcsönösen megtéríteni az egymásnak okozott kárt, és a továbbiakban esedékes lépéseket tárgyalásos úton előkészíteni

Az ítélet rendelkező részéből

- Magyarország nem volt joga felfüggeszteni, majd később, 1989-ben teljesen leállítani a nagymarosi beruházás munkálatait és a bösi beruházás rá eső részét, amiért az 1977. szeptember 16-án aláírt dokumentumban felelősséget vállalt. (14/1 szavazattal)
- Csehszlovákiának joga volt folytatni 1991 novemberében annak az „ideiglenes megoldás”-nak a megvalósítását, a Külön Megállapodás által meghatározott módon. (9/6 szavazattal)
- Csehszlovákiának nem volt joga üzembe helyezni 1992 októberétől a fent említett „ideiglenes megoldás”-t. (10/5 szavazattal)

- Magyarországnak az az 1992. május 19-i bejelentése, miszerint az 1977. szeptember 16-án aláírt Szerződést és az ahhoz kapcsolódó dokumentumok érvényességét megszünteti, nem vonta maga után Szerződés megszűnését. (11/4 szavazattal)
- Szlovákia, mint Csehszlovákia jogutódja, 1993. január 1-től az 1977. szeptember 15-én aláírt Szerződésben Csehszlovákia helyébe lépett. (12/3 szavazattal)
- Magyarországnak és Szlovákiának jóhiszeműen kell tárgyalnia figyelembe véve a fennálló helyzetet is, és a Feleknek minden szükséges intézkedést meg kell tenniük annak érdekében, hogy az 1977. szeptember 16-án aláírt Szerződés céljai megvalósítását biztosítsák, azokkal a módoszatokkal összhangban, amelyekben meg kell állapodniuk. (13/2 szavazattal)
- Amennyiben a felek másként nem állapodnak meg, az 1977. szeptember 16-i Szerződés értelmében a Feleknek egy közös üzemeltetési rendszert kell létrehozniuk. (13/2 szavazattal)
- Amennyiben a felek másként nem állapodnak meg, Magyarország köteles kártérítést fizetni Szlovákiának azokért a károkért, amelyeket Csehszlovákiának és Szlovákiának okozott azon munkálatok felfüggesztésével és későbbi teljes megszüntetésével, amelyekért felelősséget vállalt; és Szlovákia is köteles kártérítést fizetni azokért a károkért, amelyeket Csehszlovákia okozott az „ideiglenes megoldás” üzembe helyezésével, és azokért is, amelyeket Szlovákia okozott annak életben tartásával. (12/3)
- A létesítmények felépítésére és üzemeltetésére fordított költségek rendezésének az 1977. szeptember 16-án kötött Szerződés és a hozzá kapcsolódó dokumentumok ide vonatkozó rendelkezéseivel összhangban kell történniük, és megfelelően fel kell mérniük, hogy milyen intézkedéseket kell majd hozniuk a jelen hatályos rendelkezések alapján. (13/2 szavazattal)

VI.2. A NICARAGUA ELLENI KATONAI ÉS FÉLKATONAI AKCIÓK ÜGYE

(Nicaragua v. Egyesült Államok - 1986)

Az ügy jelentősége

Az ügy jelentőségét részben az ügy terjedelme, politikai súlya adja meg, másrésről pedig a felmerülő nemzetközi jogi dilemmák. Ez az eset úgyszólván a nemzetközi jog majdnem minden szegmensét érinti: az alapelveket (szuverenitás, erőszak tilalma, beavatkozás tilalma), a viták rendezésére vonatkozó szabályokat, az Állandó Nemzetközi Bíróság idejében tett alávetési nyilatkozatokat, az ENSZ keretén belül felmerülő kérdéseket (Nemzetközi Bíróság - Biztonsági Tanács eljárása párhuzamosan), a szokásjogot, humanitárius szabályokat, nemzetközi felelősséget, tengerjogi szabályokat.

Történeti háttér

Nicaragua 1984 áprilisában nyújtott be keresetet az Egyesült Államok ellen a Nemzetközi Bíróság előtt. A korábbi nicaraguai elnök, Somoza hatalmának a megdöntése után az új kormánnyal (sandinista kormány) kezdetben jó viszonyt ápolt az Egyesült Államok. Miután azonban leállította Nicaragua segélyezését és támogatni¹⁷ kezdte a helyi fegyveres ellenzékét (kontrák), a viszony megromlott. Mindezt azzal indokolta az Egyesült Államok, hogy Nicaragua El Salvadorban az ottani gerillákat támogatja. A helyzet 1984-re teljesen elmérgesedett, a kormány és az ellenzék erői között fegyveres összecsapások kezdődtek, amit tovább súlyosbított a tény, hogy az Egyesült Államok aláaknázza Nicaragua kikötőit.

Az ügy kronológiája

- 1979. július: a Sandinista Front megdönti Somoza nicaraguai elnök uralmát.
- 1981: Nicaragua állítólag salvadori gerillákat támogat, ezért az Egyesült Államok beszünteti a segélyeket és a kontrákat (nicaraguai ellenzék) kezdi támogatni.
- 1983: az USA költségvetési törvényéből kiderül, hogy az Egyesült Államok forrást biztosít bizonyos hírszerző szervezeteknek azért, hogy támogassák a kontrákat.
- 1984: az Egyesült Államok elaknásítja Nicaragua partjait anélkül, hogy erre felhívna a figyelmet; fegyveres összetűzések a kormányerők és az ellenzék között, amelyek kiterjednek tengerészeti és köolajlétesítményekre is.
- 1984. április 9.: Nicaragua keresetet nyújt be az Egyesült Államok ellen a Nemzetközi Bírósághoz.

A kereseti kérelem

Nicaragua arra kérte a Nemzetközi Bíróságot, hogy:

- állapítsa meg, azt, miszerint az Egyesült Államok jogsértések sorozatát követte el Nicaragua ellen, úgymint: erőszak alkalmazása, beavatkozás tilalmának valamint a szuverenitás megszegése, a tengerek szabadságának megsértése valamint a katonai és katonai jellegű (félkatonai) tevékenységek, akciók támogatása;
- szólítsa fel az USA-t ezen jogsértő cselekmények azonnali abbahagyására;
- állapítsa meg továbbá, hogy az Egyesült Államok köteles kártérítést fizetni, amelyek összegét a Bíróság állapítja meg;

¹⁷ Ennek a támogatásnak a nyomai az akkori amerikai költségvetésben is felfedezhetőek voltak.

- a Bíróság sürgősen rendeljen el ideiglenes intézkedéseket annak érdekében, hogy az Egyesült Államok ne nyújthasson semmilyen módon (közvetlenül vagy közvetve) támogatást katonai, illetve félkatonai tevékenységek ösztönzéséhez, továbbá az Egyesült Államoknak, valamint az Egyesült Államok hírszerző ügynökeinek tartózkodnia kell bármilyen jellegű erőszak alkalmazásától vagy azzal való fenyegetéstől Nicaraguával szemben.

Az USA azt kérte Bíróságtól, hogy vegye le napirendjéről az ügyet, tekintettel arra, hogy nincs joghatósága elbírálni azt. A Bíróság 1984. május 10-i végzésével elutasította az Egyesült Államok joghatósági kifogásait, és az eljárás lefolytatásáról döntött, ugyanakkor ideiglenes intézkedéseket hozott, mely a perben felhozott cselekmények abbahagyására, Nicaragua szuverenitásának és politikai függetlenségének tiszteletben tartására, és a vita elmélyülésének megelőzésére vonatkozott.

A joghatóság hiányára hivatkozva egyébként El Salvador beavatkozási kérelmet nyújtott be, de ezt a Bíróság elutasította (1984. október 4-i végzés).

A Nemzetközi Bíróság megállapításai

(1) A Bíróság joghatóságának kérdése

Nicaragua a Bíróság joghatóságát az alábbi dokumentumokra alapozta:

- 1929. szeptember 24-i nyilatkozat, amelyben Nicaragua elfogadta az Állandó Nemzetközi Bíróság kötelező joghatóságát
- 1946. augusztus 26-i kötelező joghatóságot elismerő nyilatkozat az Egyesült Államok részéről
- 1956. január 21.: a két fél által kötött kereskedelmi és hajózási szerződés (XXIV.cikk 2. bekezdés)
- Bíróság Statútuma (36. cikk – mint a joghatóság megalapozója, 41. cikk – az ideiglenes intézkedések alapja)

(i) Az Egyesült Államok a nicaraguai alávetési nyilatkozat kapcsán arra hivatkozott, hogy a Bíróságnak nincs joghatósága az ügy elbírálására, mivel az Állandó Nemzetközi Bíróság Statútumának Nicaragua nem volt részese, ennél fogva nem is ismerhette el annak kötelező joghatóságát sem. Nicaragua aláírta az Állandó Nemzetközi Bíróság Statútumára vonatkozó jegyzőkönyvet,¹⁸ illetve az Állandó Nemzetközi Bíróság kötelező joghatóságát is elfogadta egy nyilatkozatban¹⁹. Ezeket Nicaragua ratifikálta is, amelyről értesítette²⁰ a Nemzetek Szövetségének Főtitkárát is.²¹ Arra azonban nem találtak bizonyítékot, hogy a ratifikációs okmány megérkezett volna Genfbe. Emiatt az Egyesült Államok úgy vélte, Nicaragua nem vált az Állandó Nemzetközi Bíróság Statútumának részesévé, így sohasem tehetett annak kötelező joghatóságát elismerő nyilatkozatot. Ennek következtében Nicaragua akkori

¹⁸ 1929. szeptember 14.

¹⁹ 1929. szeptember 24.

²⁰ 1939. november 29.

²¹ Ma, ha egy állam az ENSZ tagjává kíván válni, automatikusan a Bíróság Statútumának is részese lesz. A Nemzetek Szövetségének idejében az Állandó Nemzetközi Bíróság Statútumára vonatkozó jegyzőkönyvet (Protocol of Signature of the Statute of the Court) ratifikálni kellett.

nyilatkozata nem tekinthető a Nemzetközi Bíróság Statútuma 36. cikk 5. bekezdésének megfogalmazása szerint, még mindig hatályban levőnek.²²

A Bíróságnak tehát azt kellett eldöntenie, hogy a 36. cikk 5. pontja vajon kiterjed-e Nicaragua nyilatkozatára. A Bíróság megállapította, hogy Nicaragua nyilatkozata érvényes volt, mivel azonban a ratifikáció elmaradt, így nem vált kötelezővé a nyilatkozat. Azonban a kötelező erővel nem bíró deklarációra is kiterjed a Statútum 36. cikkének 5. pontja. Mivel a nyilatkozatot fenntartások nélkül, korlátlan időre szólóan tették, az a Nemzetközi Bíróság megalakulásakor is érvényben volt, így a Nemzetközi Bíróság Statútumának ratifikálása ugyanazzal a hatással járt, mintha az Állandó Nemzetközi Bíróság Statútumának aláírására vonatkozó jegyzőkönyvet ratifikálta volna.

(ii) Ezt követően a bíróság az alperes állam, az USA alávetési nyilatkozatával foglalkozott. Az Egyesült Államok 1946-ban tett a Bíróság kötelező joghatóságát elismerő nyilatkozatot, amelyet azonban 1984-ben kiegészített az úgynevezett Shultz-jegyzékkel²³. A Shultz-jegyzék lényege, hogy az 1946-os deklaráció nem terjed ki olyan vitákra, amelyek közép-amerikai állammal szemben állnak fenn, vagy onnan erednek vagy egyáltalán összefüggésben vannak azokkal az országokkal. E nyilatkozat jelentősége abban állt, hogy 1984. április 6-án tették, vagyis 3 nappal korábban, mint ahogy Nicaragua a keresetét benyújtotta. A Bíróság hangot adott annak a meggyőződésének is, miszerint a levélben foglalt nyilatkozat az 1946-os alávetési nyilatkozat egyoldalú módosítására irányult. Erre ugyan van lehetőség, de ez nem jelenti azt, hogy egy vállalt kötelezettség tartalmát, terjedelmét is tetszés szerint lehetne egyoldalúan módosítani. Ezt azért lényeges, mert az 1946-os alávetési nyilatkozat megtételekor az USA 6 hónapos a felmondási időt kötött ki, ezzel szemben az 1984-es jegyzéket az Egyesült Államok azonnal hatályba akarta léptetni. A Bíróság kijelentette, hogy erre a módosító nyilatkozatra is vonatkozik a 6 hónap (nem csak a felmondásra), tehát a jelen pert az alperes állam a nyilatkozat tervezett módosításával nem tudja meggátolni.

Azonban továbbra sem volt biztos, hogy az USA alávetési nyilatkozata alapján megállapítható a bíróság joghatósága, mivel az USA 1946-os alávetési nyilatkozata olyan fenntartást tartalmazott, ami szerint a bíróság joghatósága nem terjed ki a multilaterális szerződésekből eredő vitákra, kivéve, ha a döntés által érintett valamennyi (a szerződésben) részes állam részt vesz a Bíróság előtti eljárásban illetve az Egyesült Államok kifejezetten hozzájárul a joghatósághoz. Ebben az ügyben Nicaragua 4 multilaterális szerződésre is hivatkozott az Egyesült Államok szerint, ráadásul nem vesz részt a Bíróság előtti eljárásban az összes érintett fél. (Costa Rica, Honduras és El Salvador).

A Bíróság szerint a fenntartás ellenére eljárhat a Bíróság, egyrészt, mivel a fent említett három állam (Honduras, Costa Rica, El Salvador) már elismerte a Bíróság kötelező joghatóságát, ezáltal ha őket egy adott döntés sérelmesen érinti, keresetet indíthatnak Nicaragua ellen, másrészt, pedig mert Nicaragua olyan szokásjogi elvekre hivatkozott, amelyeket az a tény, hogy ezeket mellesleg szerződésbe is belefoglalták, semmilyen módon nem érint.

²² „Az Állandó Nemzetközi Bíróság Alapszabályainak 36. cikke értelmében tett nyilatkozatokat, amennyiben azok még hatályban vannak, az Alapszabályokban részes Államok között arra az időre, amelyre hatályuk még fennáll és rendelkezéseiknek megfelelően a Nemzetközi Bíróság kötelező joghatóságának elfogadása gyanánt kell tekinteni.”

²³ Shultz akkor az Egyesült Államok külügyminisztere volt.

(iii) Nicaragua a joghatóság alapjául megjelölte még a Nicaragua és az Egyesült Államok közötti Barátsági, Kereskedelmi és Hajózási Szerződést (1956. január 21.), kiegészítésképpen hivatkozván ezen szerződés XXIV. cikkének 2. pontjára: „A felek közötti bármely, a szerződés értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatos vitát, amelyet nem tudnak kielégítően rendezni a diplomácia útján, a Nemzetközi Bírósághoz kell terjeszteni, hacsak a felek más békés úton nem tudják azt rendezni.” Nicaragua szerint a katonai illetve félkatonai tevékenységek megsértik ezt a szerződést. Az Egyesült Államok azonban úgy vélte, itt nincs szó vitáról, hiszen Nicaragua keresetében nem szól az említett szerződés megsértéséről. A Bíróság végül úgy találta, hogy az Egyesült Államok véleményétől függetlenül, Nicaragua hivatkozhat a szerződés ezen, a joghatóságot érintő szakaszára, akkor is ha erre a tárgyalások során nem hivatkozott.

(2) A kereseti kérelem elfogadhatósága

Az Egyesült Államok alapvetően számos kifogást hozott fel, amelyek alapján a keresetet nem fogadhatja el a Bíróság.

Így kifogásként merült fel, hogy Nicaragua nem idézte Bíróság elé azokat az államokat, amelyeknek a jogai védelmében illetve a beterjesztett kérdések eldöntésének érdekében feltétlenül részt kell venniük az eljárásban. A Bíróság ezt elutasította, mert a nemzetközi bíróságok gyakorlatában nem használják a „nélkülözhetetlen fél” kategóriáját. Másrészről, pedig ha harmadik felet érint a döntés, indíthat önálló keresetet, sőt élhet a beavatkozás jogával (El Salvador), de döntést hozni csak a keresetben szereplő kérdésekben lehet, amely azután csak az ügyben érintett felekre irányadó.

Az USA szerint, mivel a Nicaragua által sérelmesnek vélt akciók a békét fenyegetik, ezért az ENSZ Alapokmánya értelmében a Biztonsági Tanács hatáskörébe tartoznak (ENSZ Alapokmány VI. és VII. fejezet). A Bíróság az érvelést nem fogadta el: a teheráni diplomáciai és konzuli személyzet ügyére hivatkozván megállapította, hogy a Biztonsági Tanács politikai feladatokat lát el, míg a Bíróság jogi jellegűeket, így a két eljárás folyhat akár egymással párhuzamosan is.

Az Egyesült Államok szerint egy bíróságnak sosem lehet feladata, hogy egy aktuális, éppen folyó fegyveres harc ügyében döntsön. A Bíróság azonban úgy vélte, ha az Egyesült Államok véleménye alapján a keresetet elfogadhatatlannak nyilvánítaná, azzal már előre meggátolná, hogy a jövőben bírói úton rendezzék a vitát.

Kifogás volt, hogy Nicaragua nem vette igénybe az ún. Contadora-eljárást, amely a közép-amerikai viták rendezésére szolgált.²⁴ Nicaragua azzal érvelt, hogy itt egy olyan eljárásról van szó, aminek az Egyesült Államok nem részese, őt nem érinti. A Bíróság a következőket mondta ki: a Bírósághoz történő forduláshoz nem előfeltétele, hogy kimerítsék a regionális vitarendezési eljárásokat, így Nicaragua nem köteles a Contadora-eljárást lefolytatni a perlés előfeltételeként.

A fentiek alapján a Bíróság tehát megállapította, hogy fennáll a joghatósága valamint, hogy a kereset elfogadható. A Bíróságnak a joghatóságról és elfogadhatóságról szóló döntése után az

²⁴ 1983. januárjában Mexikó, Venezuela, Kolumbia és Panama kezdeményezte Contadora szigetén ezt a tárgyalásos eljárást azért, hogy megelőzzék a fegyveres konfliktust a szomszédos államok között Közép-Amerikában. 1984-ben maga Nicaragua hívta össze a többi állam delegációit, hogy írják alá a tervezetet. Az eljárás azonban 1986-ra kimerült, mivel ezzel együtt sem tudták kielégítően megoldani a problémáikat.

Egyesült Államok úgy határozott, nem vesz részt tovább az eljárásban. Ez nem gátolta meg a Bíróságot abban, hogy döntsön az előtte lévő ügyben, azzal a kitételrel, hogy a Statútum 53. cikkét kell alkalmazni, mely az olyan esetekre vonatkozik, amikor valamely fél nem jelenik meg a bíróság előtt. A Bíróság az egyenlőség elve szerint jár el ilyenkor, azaz a jelenlévő fél nem élvezhet előnyt a másik fél távolléte miatt. Az Egyesült Államok távolmaradásával azonban a Bíróságnak nehéz dolga volt a tényállás megállapításánál, nevezetesen, hogy milyen bizonyítékokat ismerjen el, illetve milyen bizonyítási módokat fogadjon el.

(3) Az Egyesült Államok multilaterális szerződésekhez fűződő fenntartása

A fentiekben már esett szó erről a fenntartásról, azonban az érdemi döntés meghozatalakor a Bíróságnak meg kellett győződnie arról, hogy az nem érint-e olyan harmadik államot, amely – bár a jelen ügynek nem részese – a Nicaragua által hivatkozott multilaterális szerződésnek részese. Az Egyesült Államok ugyanis arra hivatkozott, hogy El Salvador érdekében gyakorolta a kollektív önvédelem jogát, amelyre lehetősége volt mind az ENSZ Alapokmánya, mind az Amerikai Államok Szervezetének Alapokmánya szerint. A Bíróság maga is belátta, hogy döntése érintheti El Salvadort, ugyanakkor azt is hozzátette, hogy az Egyesült Államok fenntartása a multilaterális szerződésekre vonatkozik, ami nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a nemzetközi jog egyik legjelentősebb forrása, a szokásjog alapján vizsgálja meg a kérdést.

(4) Az Egyesült Államoknak való betudhatóság kérdése

Itt tulajdonképpen a Nicaragua által hivatkozott eseményeket vizsgálta a Bíróság.

(i) A nicaraguai kikötők és parti tenger elaknásítása, (valamint olajkutak és tengerészeti bázisok elleni akciók) kapcsán Nicaragua azt állította, hogy ezeket nem a kontrák követték el, hanem az amerikai kormány alkalmazásában álló személyek. A Bíróság a rendelkezésre álló adatok alapján arra jutott, hogy az amerikai kormányhivatalok által támogatott személyek, amerikai állami alkalmazásban lévő személyek felügyelete és irányítása mellett, aknásították el a vizeket. A cselekmény megítélését tovább súlyosbította az is, hogy az Egyesült Államok az elaknásításról nem értesített senkit, később aztán így az aknák felrobbanása súlyos károkat okozhatott különböző államok hajóiban illetve emberéletekben.

(ii) Ami pedig az olajkutakat és a tengerészeti bázisokat illeti, a hivatkozott esetekből hármat a Bíróság nem talált megalapozottnak, de a többiben megállapította, hogy amerikai állami alkalmazásban lévő személyek irányításával és támogatásával követték el a támadásokat e létesítmények ellen, bár e személyek közvetlen részvétele nem bizonyosodott be.

(iii) A Bíróság szerint bebizonyosodott, hogy az Egyesült Államok 1984 novemberében öt napon keresztül megsértette Nicaragua légterét.

(iv) További lényeges kérdés a kontrák tevékenysége, valamint a kontrák és az Egyesült Államok kapcsolata. Nicaragua azt hozta fel az Egyesült Államokkal szemben, hogy a kontrákat (csoportját), ő maga állította fel, támogatta és az általuk végrehajtott akciókat is az Egyesült Államok irányította. A Bíróság azzal egyetértett, hogy az Egyesült Államok valóban támogatta a kontrákat, de azt nem látta bizonyítottnak, hogy valóban az Egyesült Államok hozta volna létre, hiszen az ellenállók az amerikai támogatást megelőzően is jelen voltak és működtek Nicaraguában.

A Bíróságnak tulajdonképpen a kapcsolat természetéről kellett döntést hoznia, nevezetesen, hogy jogilag vajon a kontrák az Egyesült Államok valamely szervének minősülnek-e, illetőleg az Egyesült Államok kormányának nevében cselekvő szerveződésként minősíthetők-e (betudhatóság). A Bíróság szerint, bár megállapítható, hogy az Egyesült Államok rendszeresen és különféle formákban támogatta a kontrákat (kiképzés, felszereléssel való ellátás, stratégiai iránymutatás és egyéb támogatás) ami a kontrák tevékenysége szempontjából döntő jelentőségű volt, azonban nem érte el azt a szintet, hogy a kontrák működése teljes egészében az amerikai irányítástól és támogatástól függött volna. A kontrák akciói feletti részleges amerikai ellenőrzés csak részleges függőséget eredményezett, ezért az ellenőrzés mértéke miatt, a kontrákat nem lehet az amerikai kormány nevében cselekvő szerveződésnek minősíteni, tehát az elkövetett cselekmények nem betudhatók az USA-nak.

(5) Nicaragua magatartásának vizsgálata

Erre azért volt szükség a Bíróság részéről, hogy kiderítsék, az Egyesült Államok részéről indokolt volt-e a kollektív önvédelem jogára hivatkozva fogantatni különböző intézkedéseket Nicaraguával szemben. Az Egyesült Államok korábban arra hivatkozott, hogy Nicaragua bizonyos szomszédos országokban (elsősorban El Salvador) fegyveres csoportokat támogatott. A Bíróság erre igen kevés bizonyítékot talált, arról nem is beszélve, hogy azt külön bizonyítani kell, hogy az ilyen jellegű támogatás a nicaraguai hatóságtól eredt. Ugyanakkor, azt a Bíróság bizonyítottan látta, hogy katonai jellegű határsértések El Salvador irányában betudhatók Nicaraguának.

A másik oldalról viszont, a Bíróság annak sem látta nyomát, hogy El Salvador vagy bármely szomszédos ország felkérte volna az Egyesült Államokat a kollektív önvédelem gyakorlására, amire csak ilyen formán kerülhet sor. Így az Egyesült Államokkal szemben felhozott cselekmények nem menthetők a jogos önvédelemre való hivatkozással.

(6) A nemzetközi szokásjog, mint alkalmazandó jog

Mivel az Egyesült Államok a multilaterális szerződésekre vonatkozóan fenntartással²⁵ élt, ezért bizonyos multilaterális szerződéseket nem lehetett figyelembe venni. Így ez szükségessé tette, hogy a szerződések alapjául szolgáló nemzetközi szokásjogi szabályokat vizsgálják. Azért, mert a szokásjogi szabályokat tartalmazó egyezményeket nem lehet alkalmazni, még nem zárja ki maguknak a szokásjogi szabályoknak az alkalmazását, ezen egyezményektől függetlenül.

(i) Az erőszak tilalma és a jogos önvédelem

Az ide vonatkozó szabályt az ENSZ Alapokmány 2. cikkének 4. pontja²⁶ adja meg. A kérdés az volt, hogy a nemzetközi szokásjogban erre nézve létrejött-e *opinio juris*. A Bíróság megállapította, hogy igen, ezt elsősorban az államok különböző közgyűlési határozatokkal kapcsolatos magatartásaiból szűrte le. Így különösen az államok közötti baráti kapcsolatokról és együttműködésről szóló 2625 (XXV) számú határozat elfogadásából, mivel ezzel az államok a határozatban rögzített szabályok érvényességét is megerősítették.

²⁵ I. VI./2.b), VII./1.

²⁶ „A tagoknak nemzetközi érintkezéseik során más állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármily más módon megnyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniuk kell.”

Az erőszak alkalmazása alól azonban kivételt képez a jogos önvédelem²⁷ esete, amelyre az Egyesült Államok hivatkozott, és amelyet egyébként szintén szokásjog részének tekintenek a felek. A kérdés tehát az volt, hogy az önvédelem két feltétele, a szükségesség és arányosság teljesült-e az USA akció tekintetében. A Bíróság arra jutott, hogy fegyveres támadás alatt nemcsak a reguláris haderő támadásait lehet érteni, hanem az ENSZ Közgyűlés 3314 (XXIX) sz. határozata alapján (az agresszió elkövetési magatartásai) a fegyveres bandák, zsoldosok, önkéntesek, csoportok küldését is egy másik állam elleni fegyveres cselekmények végrehajtására céljából. A bíróság azonban megállapította, hogy a lázadóknak nyújtott fegyveres támogatást, vagy fegyveres erők által elkövetett kisebb határsértéseket túlzás lenne önmagában fegyveres támadásnak minősíteni, de az erőszak alkalmazásának, illetve az ezzel való való fenyegetésnek, valamint a másik állam belügyeibe való beavatkozásnak értékelhető.

Ezek alapján a Nicaraguának betudható, El Salvadorral szemben elkövetett cselekedetek sem minősíthetők fegyveres támadásnak, tehát az USA kollektív önvédelemre való hivatkozása emiatt sem felel meg a nemzetközi jog szerinti feltételeknek. Másrészt azért sem, mert a Bíróság azt is megállapította, hogy nincs olyan szabály, amely lehetővé teszi a kollektív önvédelem jogának alkalmazását, ha egyszer azt az adott állam, amely az állítólagos támadás áldozata, nem kéri.

(ii) A beavatkozás tilalma

A beavatkozás tilalmát a 2625 (XXV) számú, 1970-es közgyűlési határozat az államok közötti baráti kapcsolatokról és együttműködésről az alábbiak szerint fogalmazta meg: „Egyetlen állam, illetve az államok egyetlen csoportja sem jogosult arra, hogy bármilyen okból közvetlenül vagy közvetve beavatkozzék valamely más állam bel- vagy külügyeibe.” A Bíróság tehát úgy találta, hogy a beavatkozás célja egy olyan dolog, amelyről az állam, szuverenitásából fakadóan, önállóan dönthet. A beavatkozás tehát mindenképpen jogtalan, ha erőszakkal történik, akár katonai erő direkt alkalmazásával, akár közvetetten, valamely felforgató tevékenység támogatásában nyilvánul meg. A nemzetközi jog ezen alapelve értelmében tilos az adott állam részéről olyan gazdasági, politikai intézkedés megtétele, amellyel egy másik államot arra kényszerít, hogy az lemondjon a szuverenitásából fakadó jogainak gyakorlásáról. Másrésztől nem szervezhet, finanszírozhat, engedhet meg vagy ösztönözhet olyan tevékenységet, amely más állam rendjének erőszakos megdöntésére irányul vagy fegyveres, cselekménynek minősül, továbbá nem avatkozhat be más államban folyó belső harcba sem. Ebből kitűnik, hogy az Egyesült Államok megszegte a beavatkozás tilalmát.

(iii) A jogsértő állammal szembeni ellenintézkedés harmadik állam részéről

Erre a Bíróság azért tért ki, hogy megállapítsa, elképzelhető -e, hogy ha valamely állammal szemben erőszakkal (de fegyveres támadásnak nem minősülő módon) megsértik a beavatkozás elvét, erre egy harmadik állam reagál akként, hogy a jogsértővel szemben alkalmazott (fegyveres tevékenységet magában foglaló) ellenintézkedéssel ő maga is megszegi a beavatkozás tilalmát. A bíróság arra jutott, hogy ami nem minősül fegyveres támadásnak, arra az államok sem alkalmazhatnak kollektív fegyveres választ. Nicaragua esetén ugyanis két feltételnek kellett volna érvényesülnie az ellenintézkedés kapcsán: az

²⁷ ENSZ Alapokmány 51. cikk

egyik, hogy arányos legyen; a másik pedig, hogy az érintett államok (El Salvador, Honduras, Costa Rica) valósítsák meg azokat.

(iv) Az államok szuverenitása

Ennél a kérdésnél mintegy a következő pont előfutáraként arra hívta fel a figyelmet a Bíróság, hogy a szuverenitás kiterjed az állam belvizeire és a parti tengerre, (valamint az államterület feletti légi térre is). A parti tengeren vagy a belvizeken történő, harmadik állam által végzett aknatelepítéssel sérül az adott állam szuverenitása.

(v) Humanitárius jog

A fent említett aknák telepítésével azonban nemcsak Nicaragua szuverenitása és a hajózás szabadsága sérült, hanem bizonyos nemzetközi humanitárius elvek is, mivel nem figyelmeztettek senkit az aknák telepítésére, pedig más államok hajói is közlekedtek Nicaragua vizein.

A korábbiakban esett szó arról, hogy a kontrák tevékenységét nem lehet az Egyesült Államokkal által elkövetett cselekményeknek tekinteni, ugyanakkor a kontráknak nyújtott támogatás is megállapítható volt, mivel az amerikaiak többek között kifejezetten a gerillaháborúkra vonatkozó kézikönyvet terjesztettek a kontrák körében. Ez esetben a Bíróság az 1949-es négy Genfi Egyezmény közös 3. cikkére támaszkodott, amelynek mindkét állam részese, ez alapján megállapította, hogy az Egyesült Államoknak tilos támogatnia olyanok cselekményeket, melyek a humanitárius nemzetközi jogba ütköznek.

(7) Az 1956. évi barátsági, kereskedelmi és hajózási szerződés

Azon túl, hogy az Egyesült Államok megszegte ezt a szerződést a bíróságnak vizsgálnia kellett, hogy ez a magatartás nem minősül-e „lényeges biztonsági érdekei védelmében végrehajtott intézkedésnek”, mert a szerződés nem zárja ki, hogy a felek ilyen intézkedéseket tegyenek. A Bíróság a barátsági szerződésekkel kapcsolatban különbséget tett, általában vett barátságatlan cselekmények és olyanok között, amelyek kifejezetten a szerződés tárgya illetve célja ellen irányulnak. Az Egyesült Államok ez utóbbit valósította meg. Az Egyesült Államok jogellenesen cselekedett, ez a magatartás nem igazolható az USA lényeges biztonsági érdekeinek védelmével.

Az ítélet (1986. június 27.) rendelkező részéből

A Bíróság

- megállapította, hogy az Egyesült Államok által a multilaterális szerződésekhez tett fenntartást alkalmazni kell (11/4 szavazattal);
- elutasította az Egyesült Államok kollektív önvédelemre hivatkozását (12/3 szavazattal);
- megállapította (12/3 szavazattal), hogy
 - a katonai vagy katonai jellegű akciók ösztönzésével és segítésével Nicaragua ellen illetve Nicaragua területén, így különösen a kontrák kiképzésével anyagi és fegyveres támogatásával, az Egyesült Államok megsértette beavatkozás tilalmának elvét; valamint ezen, beavatkozást jelentő cselekmények közül azokkal, melyek erő alkalmazását is magukban foglalták, az Egyesült Államok megsértette az erőszak alkalmazásának tilalmát;

- a nicaraguai területen elkövetett egyes katonai akciókkal az Egyesült Államok megsértette az erőszak tilalmának elvét, Nicaragua szuverenitását, valamint megsértette az 1956-os barátsági, kereskedelmi és hajózási szerződést, és ugyanakkor ezek a cselekedetek a szerződés tárgyától és céljától való megfosztására irányultak;
- Nicaragua légterének megsértésével az Egyesült Államok megsértette Nicaragua szuverenitását;
- a nicaraguai kikötőkben és parti tengeren 1984 elején végzett aknatelepítéssel az Egyesült Államok megsértette az erőszak tilalmának elvét, a beavatkozás tilalmát, Nicaragua szuverenitását, valamint a békés tengeri kereskedelem fenntartására vonatkozó kötelezettségét;
- a Nicaragua ellen 1985-ben bevezetett kereskedelmi embargóval az Egyesült Államok megsértette az 1956-os barátsági, kereskedelmi és hajózási szerződést, és ugyanakkor ez a cselekedet a szerződés tárgyától és céljától való megfosztására irányult.
- *megállapította, hogy* az Egyesült Államok megszegte a nemzetközi humanitárius jog szabályait, mivel nem tette közzé az aknák elhelyezésének tényét, valamint olyan, a gerillahadviselésről szóló kézikönyvet terjesztett a kontrák körében, amely a nemzetközi humanitárius jog megszegésére ösztönözte őket (de betudhatóság hiányában azon cselekedetekért nem felelős az Egyesült Államok, melyeket a kontrák e könyv alapján követtek el), (14/1 szavazattal);
- *megállapította, hogy* az Egyesült Államok köteles tartózkodni minden, a fentiekhez hasonló jogsértő cselekedettől, és köteles jóvátételt nyújtani a felsorolt, a nemzetközi szokásjogot sértő cselekedetekkel okozott jogsértések miatt (12/3 szavazattal);
- *megállapította, hogy* az Egyesült Államok köteles jóvátételt nyújtani a felsorolt, az 1956-os szerződést sértő cselekedetekkel okozott jogsértések miatt (14/1 szavazattal);
- *megállapította, hogy* a jóvátétel megállapítása, a felek megállapodása híján, későbbi döntés tárgya (14/1 szavazattal);
- *megállapította, hogy* a felek kötelesek vitájukat békés eszközökkel, a nemzetközi jognak megfelelően rendezni. (egyhangú döntéssel).

VI.3. A FRANCIA NUKLEÁRIS KÍSÉRLETEK ÜGYEI

(Ausztrália v. Franciaország; Új-Zéland v. Franciaország - 1974, 1995)

Az ügy jelentősége

A Nemzetközi Bíróság az egyoldalú kötelezettségvállalás nemzetközi jogi kötőerejével kapcsolatosan tett alapvető megállapításokat.

Tényállás

A francia kormány 1966 óta számos alkalommal végzett Francia Polinézia területén található csendes-óceáni kutatóállomásán légköri nukleáris kísérletet. A fő robbantóhely az Ausztráliától mintegy 6000 km távolságra lévő Mururoa-zátonynál helyezkedett el. Franciaország a területet tiltott, illetve veszélyes zónának minősítette a légi közlekedés és a hajózás számára. A kísérletek ausztrál területen radioaktív lecsapódásokat idéztek elő, és mivel a francia kormányval való egyeztetések nem vezettek a vita megoldásához, ezért Ausztrália a Nemzetközi Bírósághoz fordult keresetével. Ezzel egy időben Új-Zéland is keresetet nyújtott be Franciaország ellen a bíróságon, illetve ideiglenes intézkedés meghozatalát kérte, mellyel az ügy lezárásáig a kísérletek beszüntetését szerették volna elérni. A bíróság ideiglenes intézkedései ellenére, továbbra is számos légköri nukleáris kísérlet zajlott 1973 júliusa és 1974 szeptembere között. Bár a két azonos tartalmú kereset ugyanazon a napon érkezett a bírósághoz, azonban a bíróság a két ügyet mégis külön tárgyalta, de ugyanabban a bírói felállásban, ugyanazokkal az indokokkal, ugyanazt az ítéletet hozta meg 1974. december 20-án.

Az ügy kronológiája

- 1966-tól: nukleáris légköri kísérletek zajlanak Francia Polinézia területén
- 1973. máj. 9.: Ausztrália és Új-Zéland keresettel fordul a Nemzetközi Bírósághoz
- 1973. máj. 14.: mindkét ország ideiglenes intézkedés meghozatalát kéri a bíróságtól, amely gátat szab a további kísérleteknek
- 1973. máj. 16.: Franciaország levélben tagadja a bíróság joghatóságát és az eljárástól távol marad
- 1973. jún. 22.: a bíróság ideiglenes intézkedést hoz
- 1973. júl.-aug.; 1974. jún.-szept.: további francia nukleáris kísérletekre kerül sor
- 1974 júniusától.: nyilatkozatok a francia állam nevében a légköri kísérletek befejezéséről, mivel elérték azt a technikai szintet, hogy föld alatt is végre tudják hajtani a robbantásokat
- 1974. okt. 11.: a francia hadügyminiszter megerősíti, hogy 1975-től nem lesznek légköri kísérletek
- 1974. dec. 20.: a bíróság ítéletet hoz

A Nemzetközi Bíróság megállapításai

A két állam kereseti kérelme azonos. Mindketten arra kérik a bíróságot, állapítsa meg, hogy a nukleáris légköri kísérletek végzése a Csendes-óceán területén nem áll összhangban a nemzetközi jog szabályaival, valamint, hogy tiltsa meg Franciaország számára a további ilyen jellegű kísérletek végzését.

(1) Joghatósági kérdések

Mindkét felperes ugyanarra alapította a bíróság joghatóságát: az 1928. évi a nemzetközi viták békés rendezéséről szóló általános akta 17. cikkére, valamint a Statútum 36. cikkének 1. bekezdésére, a 37. cikkére, továbbá szubszidiárius jelleggel a Statútum 36. cikkének 2. bekezdésére. Franciaország az 1973. május 16-án kelt levelében arra kérte a bíróságot, hogy utasítsa el a keresetet, ugyanis a bíróság joghatósága nem áll fenn.

A bíróság leszögezte, hogy először azt kell megvizsgálnia, hogy van-e jogvita a felek között. Egy üggyel összefüggésben ugyanis joga van a bíróságnak minden körülményt megvizsgálnia, azt is, ami látszólag nem függ össze az adott üggyel, de fontos lehet, hogy az ügyben történő állásfoglalás előtt az ilyen kérdéseket tisztázza. Az felperesek célja még a bíróság eljárása előtti szakaszban is a kísérletek beszüntetése volt, és ebben a kérdésben hosszas diplomáciai levelezés során sem tudtak közös nevezőre jutni a franciákkal. Ilyen körülmények között a bíróságnak figyelembe kell vennie minden olyan körülményt, ami a kereset beadása után merül fel, mert releváns lehet az ügy menetében. Ide elsősorban a francia állam nevében elhangzott nyilvános nyilatkozatok értendők, amelyekben a kísérletek folytatásával kapcsolatos francia szándék tükröződött, ezért a bíróság megvizsgálta ezek jelentőségét, és esetleges jogi hatását.

(i) Elsőként a felperesek által is relevánsnak tartott, 1974. június 8-án, a francia Köztársasági Elnöki Hivatal által tett nyilatkozattal foglalkozott a bíróság. Ebben mondták ki először, hogy amint a nyárra tervezett kísérletsorozat véget ér, képesek lesznek már földalatti robbantásokat végezni. Június 10-én a wellingtoni francia nagykövetség pedig arról értesítette Új-Zélandot, hogy ha minden a tervek szerint alakul, akkor a nyári kísérletek lesznek az utolsó léghőri robbantások, mert utána már képesek lesznek a földalatti kísérletek lefolytatására is. Számos, más nyilvánosan elhangzott nyilatkozatban említette különböző, a francia állam nevében eljáró hivatalos személy (köztársasági elnök, védelmi miniszter, külügyminiszter), hogy a nyári kísérletsorozat után Franciaország felhagy a léghőri robbantásokkal, ezért a bíróság úgy vélte, hogy mindez a léghőri kísérletek abbahagyásának szándékát tükrözi.

(ii) A bíróság ezek után megvizsgálta, hogy ezeknek a francia nyilatkozatoknak, vagyis egyoldalú jogi aktusoknak milyen kötőereje lehet. Az egyoldalú jogi aktus formájában megjelenő nyilatkozatoknak lehet kötelező erejük, azonban ehhez az szükséges, hogy nyilvánosan tegyék őket, azzal a szándékkal, hogy a kinyilatkoztató oldalán kötelezettséget keletkeztessenek, állam nevében eljáró hivatalos személy tegye azt, a tudomásulvétel lehetőségével.

Nem minden ilyen nyilatkozat lesz automatikusan kötelező, mindig az állam szándékától függ, hogy ilyen módon keletkeztet-e saját maga számára kötelezettséget. Az ilyen nyilatkozatot mindig megszorítóan kell értelmezni.

A Nemzetközi Bíróság kitért arra, hogy milyen alapon lehet kötelező ereje egy egyoldalú nyilatkozatnak. A nemzetközi kötelezettség-vállalások formája nincs meghatározva, azonban minden együttműködést igénylő jogviszonyt a jóhiszeműség elve szerint kell szabályozni. A bíróság összehasonlította az egyoldalú aktusokat a két-vagy többoldalú aktusok, azaz szerződések kötelező erejével. Ezeknek a kötőereje a *pacta sunt servanda* szabályán alapul, amelynek pedig szintén a jóhiszeműség elve a magja. A nemzetközi jogalanyok eszerint jogosultak a jóhiszeműség alapján figyelembe venni az ilyen egyoldalú nyilatkozatokat, és bízni azok komolyságában.

Jelen ügyben számos olyan, a francia állam képviselőjében (köztársasági elnök, védelmi miniszter, külügyminiszter) nyilvánosan elhangzott nyilatkozat született, amelyben a franciák kifejezésre juttatták, hogy nem lesz több nukleáris légköri kísérlet, mert elérték a technikai fejlődés azon pontját, hogy ezek után a földfelszín alatt is végre tudják ezeket hajtani. Az ausztrál kormány a szóbeli tárgyalás során a bíróság tudomására hozta, tényként kezeli a francia külügyminiszter 1974. szeptember 25-én tett nyilatkozatát, miszerint a kísérletekkel felhagytak. A bíróság ennek fényében úgy vélte, hogy ezzel Ausztrália arról tesz tanúbizonyságot, hogy lehetségesnek tartja az ügynek egy egyoldalú nyilatkozattal való elrendezését. Természetesen egy ilyen nyilatkozat nem jelent egyben garanciát további kísérletekkel való felhagyására, azonban az érvényességét a nemzetközi kapcsolatokban szükségképpen uralkodó kölcsönös bizalom elve alapján kell megítélni, és ennek fényében érvényesnek kell őket tekinteni, főként a világos tartalmuk miatt is.

A bíróság kifejtette, hogy tulajdonképpen megvalósult az, ami miatt a keresetlevél hozzá beérkezett: biztosítékot kapott a felperesek köre arról, hogy nem lesz több nukleáris légköri kísérlet, és mivel sem a kereseti kérelemben, sem az eljárás során kárigényt nem jelentettek be, a bíróság úgy vélte, hogy a továbbiakban nincs az eljárásnak tárgya, ezért lezárta az ügyet.

(2) Az ítélet - következtetések

A Nemzetközi Bíróság 9 szavazattal 6 ellenében megállapította, hogy az eljárás tárgya megszűnt, már nem áll fenn, ezért az eljárásnak a továbbiakban nincs értelme, (azonban nem adott választ arra a kérdésre, hogy a francia nukleáris kísérletek mennyiben egyeztethetőek össze a nemzetközi joggal.)

Új-Zéland 1995-ös keresete a Nemzetközi Bíróság előtt

1995. augusztus 21-én ismét a Nemzetközi Bírósághoz fordult, és az 1974-ben kelt ítélet 63. pontjára²⁸ hivatkozva a helyzet felülvizsgálatára vonatkozó indítványt nyújtott be. Ennek oka a francia köztársasági elnök 1995. június 13-án elhangzott médianyilatkozata, amely szerint 1995 szeptemberére egy nyolc robbantásból álló nukleáris kísérletsorozatot terveznek a Csendes-óceán déli részénél. Új-Zéland arra hivatkozott, hogy azoknak a környezetvédelemmel kapcsolatos jogoknak a köre, amelyeknek a védelméért kiáll, ugyanazok, amelyek 1973-ban is fennálltak, és Franciaország megsérti őket a magatartásával. Négy környékbeli állam is jelezte a beavatkozási szándékát.

Mindezek fényében Új-Zéland arra kérte a Nemzetközi Bíróságot, hogy állapítsa meg, miszerint a kilátásba helyezett atomkísérletek végrehajtása a nemzetközi jogot sérti, valamint azt, hogy Franciaország jogellenesen cselekszik, amennyiben a nemzetközi gyakorlattal ellentétesen, környezetvédelmi hatásvizsgálatot megelőzően kezd nukleáris kísérletek folytatásába. Az ilyen jellegű kísérletek ugyanis mindaddig sértik az államok érdekeit és a nemzetközi jog szabályait, ameddig a környezetvédelmi hatástanulmány ki nem mutatja, hogy a kísérlet nem okoz majd radioaktív szennyezettséget a tengeri élővilág számára.

²⁸ Ez a pont a Statútum rendelkezéseivel összhangban lehetőséget adott a helyzet felülvizsgálatára. Kifejti ugyanis, hogy abban az esetben, ha egy állam a jövőbeli cselekedetei vonatkozásában kötelezettséget vállal, akkor a Nemzetközi Bíróságnak ugyan nincs arra hatásköre, hogy a jövőben ennek betartását figyelje, de arra van lehetőség, hogy amennyiben az ítélet jogalapját érintő kérdéssről van szó, akkor a későbbi helyzet felülvizsgálata végett eljárás indítható.

A kereseti kérelem mellett Új-Zéland ideiglenes intézkedések meghozatalára is kérte a bíróságot, hogy Franciaország tartózkodjon az említett területeken való kísérletek végzésétől és a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően Franciaország készítsen hatástanulmányt a készülőkísérletek által rejtett veszélyeiről.

A Nemzetközi Bíróság megállapításai (1995)

A bíróság számára a legfőbb kérdés annak eldöntése volt, hogy vajon a kereseti kérelemben foglaltak az 1974-ben kelt ítélet 63. pontjának hatálya alá esnek-e. Franciaország azzal védekezett, hogy a bíróság tevékenységét a Nemzetközi Bíróság Statútuma szerint végzi, ez adja minden eljárási cselekmény jogi alapját, és azáltal, hogy Új-Zéland nem a Statútum valamely cikkére alapította a keresetét, megsértette ezt a szabályt, a Nemzetközi Bíróság előtti eljárásának ugyanis így nincs jogi alapja.

A Nemzetközi Bíróság ezzel kapcsolatosan kifejtette, hogy a 63. pont megszövegezésekor nem állt szándékában korlátozni az előtte esetlegesen indítható eljárások körét, hanem egy speciális eljárástípust teremtett, amely igénybevételének az a feltétele, hogy egy olyan különleges körülményről legyen szó, amely a korábbi ítélet alapjául szolgáló tényekhez kapcsolódik. Ilyen tények fennállta esetén lehet érvényesíteni a 63. pontot. A bíróság a továbbiakban azt vizsgálta, hogy az 1974-ben kelt ítélet milyen jogi alapokon nyugodott, mi volt az eljárás oka, amiről tulajdonképpen ítélezett, ehhez pedig az ítélet szövegének, valamint a teljes felperesi motivációnak az elemzésébe kezdett.

Elsőként azt vizsgálta, hogy mi volt Új-Zéland célja a kereset benyújtásával, ez pedig nemcsak a kereset szövegéből, hanem az új-zélandi miniszterelnök által tett nyilatkozatból is egyértelműen megállapítható: a franciák által folytatott légköri nukleáris atomkísérleteket szerették volna megszüntetni. A francia állam részéről pedig meg is született a kívánt nyilatkozat, amely szerint felhagynak a légköri kísérletek folytatásával, és áttérnek a földalatti robbantásokra. Ezek szerint egyértelmű, hogy az új-zélandi kereseti kérelem kizárólag a légköri nukleáris kísérletek befejezését célozta, a franciák pedig kizárólag ezeknek a befejezésére tettek ígéretet. Ebből következik, hogy az 1974-ben kelt ítélet is ezt a helyzetet bírálta el, vagyis annak megállapításai, így a 63. pont is, kizárólag a légköri nukleáris kísérletek ügyére vonatkozott, így a jelen esetben az Új-Zéland által hivatkozott földalatti robbantások kérdése nem érinti az 1974-es ítéletet. Új-Zéland kereseti kérelme ezek fényében nem megalapozott, nincs mód az ítélet 63. pont szerinti felülvizsgálatra.

A Nemzetközi Bíróság végzésének rendelkező részéből (1995)

- A kereseti kérelem jogalapja nem esik az 1974-ben kelt ítélet 63. pontjának hatálya alá, így a bíróság elutasítja azt. (12/3 arányban)
- Új-Zéland ideiglenes intézkedések meghozatalára vonatkozó kérelmét a bíróság szintén elutasítja. (12/3 arányban)
- Az eljárásba való beavatkozást célzó indítványokat a bíróság elutasítja. (12/3 arányban)